

Mongoni Manza ka Yeso beyo
Luka
okpikaga ndi mino
Likpumuƙa la mambwa

Mongoni Manza beyo Luka okpikaga ndi mino nima. Luka keƙu ndi iyi atutumbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndi pa imoti na batu nibo bakpakyana ndi na Yeso, anumuusa beyo obili ka Yeso a ndi mino kadwe ku kwa ku iba ndi mino binza. Kumbuso yi, akpikilya kuwa ndi mutu bemoti nino ina ndi be Tiofilo kitabu yi niyi. Luka a ndi munganga, bakpakyana ndi bongbinga basi na atutumbwa beyo ka Polo. Luga ka batu basi nibo bokpikaga ndi Mobiso, iyi mukaka aka no keƙu ndi Muyuda. Luki limoti, atumbulaga yigya ka Bayuda be kye bawai-daki bibito binza be Yeso ni wani.

Luka abikya ndi be Bayuda ba ndi kabundaga ngama nino uhukusogo. A Muhukuso nino bogyalandu ko Kunzi babikya ndi ka Mobiso be Kunzi atikoku ndeke. Kunzi a ndi kaiba be Muhukuso kiki, ibusu basi tika batu bubungogo. Atikoku ndi mukpekpe mo Mikaki kauhukusogo batu basi ba bevananza bayasi nibo babinikyana. Miki yi ni Yeso-Kilisito.

Luka atumbulaga ndi ka kitabu yi niyi beyo Yeso ibukata ndi mino, ligubo nilo agya ndi ka obili. Atumbulaga goni beyo utiwaga ndi mino bambanzu, atumbulaga bulyo ya kukwaku na pupa ka Yeso mbaku. Yeso a

ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumuka mambanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanza.

Luka okpikatu goni kitabu ya yiba: kitabu yi ni «Ligubo ka batutumbwa». Atumbulaga ndi kuso yi nilo usilya ndi batutumbwa katukya wa Kunzi adokisa ndi mino Yeso kugu wa lisyε na beyo Mongoni Manza itulyana ndi mino bapa bayasi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Isi ya likpumuka nilo Luka okpikaga ndi mino kitabu yi niyi 1:1-4

Beyo Yuani-Mubatizai na Yeso bibukuta ndi mino 1:5-2:52

Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-20

Ibatiso ka Yeso na beyo Abili a ndi mino kabobo 3:21-4:13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:14-9:50

Yeso opupini ka Galilaya, inda ka Yelusalema 9:51-19:27

Poso ya mulibo ka Yeso kunu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 19:28-23:56

Yeso opupini ka mbuku 24:1-12

Yeso upuponilyini babibya kaki, Kunzi adokiso kugu wa lisyε 24:13-53

Likpumuka la mambwa

¹ Amboku Tiofilo, mutu wa ibiba kugbe, bambanza budingi bokingiloni kokpiko mongoni ma likpumuka nilo igyonosa ndi luga kusu.

² Mufongoni beyo batu nibo bina ndi no miso ka mambwa batitumbulyaga ndi mino, na biita kuwa ndi babibikya ba likpumuka ko Kunzi.

³ Kinili, kumbuso mukpima, imi, nini imi binza gonni kaukpikilyo ka bungbingbili, iwe Tiofilo, likpamuka lasi nilo igyonosa ndi katukya ka mambwa, ⁴ iba wibatɔ lingunɔ la mutiwi nimɔ bɔpá ndi.

Malaika opini mongoni ma yibukata ka Yuani-Mubatizai

⁵ Ko ngbingo yi ninɔ Elodi Mbokɔ a ndi mino ngama wa iwili ka Bayuda, a ndi no kumu bemoti ninɔ ina ndi be Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya bukumu ka Abia. Mukaki beyɔ ka Elisabeti a ndi ka livananza ka Aluni ninɔ a ndi kumu mudingi. ⁶ Iɔɔ basi baba ba ndi bongbingbili ko misa ko Kunzi. Bagyaga ndi mutuu ka Mombukwono-dosu ni bakegɔ na daki yi. ⁷ Luki limoti, bakegɔ ndi no miki kye Elisabeti a ndi ndɔya. Iɔɔ basi baba ba kɔwa ndi bambokɔ-mbokɔ kugbe.

⁸ Lisye limoti, Zakalia a kɔwa ndi kagya ligubo kaki la bukumu kambwa ko Kunzi kye mu ma ligubo a kɔwa ndi ka ligbata kaki. ⁹ Kabyenene na mutiwi ma ligubo li nilo, libese awanya kɔwa ndi iyi kogulya ka pa Yotu Kugbe ka ndabɔ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adɔɔ.* ¹⁰ Ko ngbingo yi ninɔ Zakalia a ndi mino kasumbo adɔɔ nɔ, ambaza ka bambanzɔ nibo ba ndi kunzi, ba ndi kalumba.

¹¹ Kɔwa wa, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga bigba ka kambanzikaniko kwa gbogbo niyɔ a ndi mino kasumbo adɔɔ yɔ. ¹² Ngbingo yi ninɔ

* **1:9** 1:9 Bokumu basumbaga ndi adɔɔ abe malumba kabɔ kambwa ko Kunzi.

Zakalia amina mino beyo, ombomboyo, ogwa kubangaku kugbe. ¹³ Luki limoti, malaika abikya ndi be: «Zakalia, wakobongonitogu, kye Kunzi ukonini malamba kaku. Mukaku beyo ka Elisabeti abukutilya banu miki muluku yi, waluka be Yuani. ¹⁴ Iwe wogwa banu igyagya kugbe na bambanzu budingi bogwa banu magyagya ko bulya libukuti kaki. ¹⁵ A beyo, ika ndeke mutu mudingi kambwa ka Mombukwondosu. Iyi kamwigu ndeke vinya gutugu makana magogo nimo mapu aka. Ika ndeke mutumo na Limbengi-Lotu katukya ka muma ka amaki. ¹⁶ Uyikosa ndeke bomikya Bezaleli budingi kamigilya Mombukwana-dabu Kunzi. ¹⁷ Odoku ndeke kambwa ko Kunzi abe atutumbwa pa imoti na limbengi no ngu mudongoni abe mugyalandu hliya, kaigiso mambengi ka bababomiki ka bomikabu. Uyikosa ndeke batu banye kodoku batu ba linganu kaiko bakitulya kagya mutuu ka Mombukwondosu Kunzi na kagugubyo.»

¹⁸ Luki limoti, Zakalia abikya malaika be: «Luki tino lo emibiso be likpumuka nilo a linganu? Kye imi na kuwa mboku-mboku, muka kami a kuwa mboku-mboku goni.»

¹⁹ Malaika amigisya be «Imi ni Gabielieli, nikaga buwobi no Kunzi bongbinga basi kagugubyo. Iyi no etikiku kabikya na kaupá mongoni manza mi nima. ²⁰ Yeki iwe wako binikyonigu munzina kami nimo igyonosa banu ko ngbingo yi, eee wina se, wiita kuwa bobo, wakakwananigu bata kanzina kadwe ndeke ka lisyé li nilo likpumuka

li nilo igyonoso mino.»

²¹ Ko ngbingo yi nino, batu basi ba ndi kunzi kabanda Zakalia. Niyo olipya kuwa bindi ka Ndabu ko Kunzi ku, likpumuka umbanga ndi.

²² Wa opupoku mino kakwananagu ndi bata kanzina na ibu. Kinili bambanzu biba kuwa ndi be a abe inini likpumuka limbanga ku ka ndabu ku. A kuwa ndi kawanyaga bapa na mafoku kye a kuwa ndi bobo.

²³ Niyo Zakalia ama ngbingo wa ligubo kaki beyo, iga ku kaki. ²⁴ Kuwa kumbusa wa masye mi nimo, mukaki beyo ka Elisabeti ava mama. Katukyagu ndi ku kaki ka batimba kubukumuti. A ndi kabikya be: ²⁵ «Wina likpumuka lanza nilo Mombukwono-dosu Kunzi ogyi bi ko bulya kami, ketumba suni ya bunduya ko misa ka bambanzu.»

Malaika opini mongoni ma yibukuta ka Yeso

²⁶ Niyo mama ka Elisabeti itulyana batimba madia, Kunzi atikoku malaika Gabielieli ka gudu bemoti wa Galilaya nino ina be Nazaleti.

²⁷ Atikoku ndi ka musika bemoti nino a ndi kavanana na muluku bemoti nino ina ndi be Yezefu ka livanza ka ngama Daudi. Musika yi nino ina ndi be Malia. ²⁸ Malaika apuponilya Malia ku a ndi mino, abikya be: «Gwano magyagya Malia, Mombukwono-dosu ufukilyini bubanga. Iyi a pa imoti na iwe.»

²⁹ Niyo Malia ukana likpumuka li nilo beyo, ombomboya kuge, imuusa be: «Inguo ya yuuso tino se yina?» ³⁰ Malaika abikya be: «Wakobongonitogu, Malia, kye winisonini na bubanga ko Kunzi. ³¹ Wava banu mama,

wabukuta miki muluku yi, waluka banu be Yeso.† ³² Iyi ika ndeke mutu wa ibiba, baluka ndeke be Mika Kunzi ninu Kugu-Kugbe. Mombukwono-dosu Kunzi apa ndeke bungama ka titaki beyo ka Daudi, ³³ ika ndeke ngama kugu ka Bezaleli ka benze na benze, bungama kaki kigunga ndeke na mulifo.»

³⁴ Kumbuso yi, Malia amuusa malaika be: «Likpumuka li nilo igyonosa kuwa banu liki kye imi sanibigu likpumuka ka baluku?»

³⁵ Malaika amigisyoku be: «Limbengi-Lotu lo usilyoku banu, ngu ko Kunzi ninu Kugu-Kugbe utikya banu abe kululuko. Kinili miki yi ninu wabukuta banu ika ndeke mutu Wotu, baluka ndeke be Miko Kunzi. ³⁶ Wikwe se, Elisabeti ninu a ndi ndaya ka livananza kaku a kuwa iyi na mama ma batimba madia. Abukuta banu miki muluku yi, gutugu beyo a kuwa mino mboku-mboku yo. ³⁷ Kye kegu na likpumuka nilo a lapuru kugbe ko Kunzi.»

³⁸ Malia asikisya kuwa be: «Imi ni musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasi igyonosi kugu kami madongoni beyo webikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndi.

Malia ogoni kanda Elisabeti

³⁹ Kumbuso wa masye makefe, Malia ava ndi ligundu kaaga bigala-gala ku ka mugi mimoti ka iwili ya bangara baya Yudea. ⁴⁰ Niyu adwe ku beyo, ogulya ndi ka ndabu ka Zakalia, amuusa mukaki beyo ka Elisabeti. ⁴¹ Ko ngbingo yi

† **1:31** 1:31 Lino li nilo akabikya goni be Muhukuso.

ninɔ Elisabeti ukana mino yuuso ka Malia, miki adwo biduku-duku ka muma. Elisabeti otuma na Limbengi-Lotu. ⁴² Kuwa wa apamikana be: «Kunzi udukilyini bubunga kahukitaga boko basi na goni miki yi ninɔ wabukuta banu, bubunga kaki a kuwa kugu kaki goni! ⁴³ Ngasa yimbanga tino se ina amaki Mombukwanda-dami edulyiku mina bene? ⁴⁴ Kye ko ngbingo yi ninɔ nukoni mino yuuso kaku, miki odwa na magyagya biduku-duku ka muma kami. ⁴⁵ Igyagya yidingi ku kaku kye wobinikyonini be likpumuka nilo Mombukwono-dosu Kunzi ubikya nduku igyonosat.»

Malia akatumbulaga bunza ko Kunzi

⁴⁶ Kuwa wa Malia abikya ndi be:
«Limbengi kami akobibiso budingi ka
Mombukwono-dosu Kunzi,
⁴⁷ na mutumo na igyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kami,
⁴⁸ kye umokini bazwa kaki bo kumbu kugu ka
musunzu kaki, imi mutu wa payaya.
Katukya mbiya wanu, bevananza bayasi bemaka
kuwa be mutu wa bubunga,
⁴⁹ kye Kunzi Mombukwono Ngu egyilini
likpumuka limbanga.
Lino kaki ni Kunzi Wotu.
⁵⁰ Owonisilaga kumbu kaki ka bevananza bayasi
nibayo babangaga.
⁵¹ Ogyini makpumuka makpukpu no ngu ya
kubokuko kaki:
ukpumya batu ba yibiba,
⁵² usisa bangama ka moliki ma bungama
luki limoti ufokisa batu ba payaya kugu.»

53 Ʋpá batũ banza makpũmũka manzanza,
luki limoti umigisa batũ ba mukumbo mabũku
papuyi.

54 Usingyoku bosunzu kaki beyo ka livananza la
Izaleli.

Iyi kabũsalagũ kaukwilya kumbu,

55 kũgũ ka Abalahamũ na ðevananza kaki ka
ðenze na ðenze,

mũdũngũni beyo upá ndi mino botitosu agũme.»

56 Malia asyesyẽ ndi kũ ka Elisabeti ðuwobi
kadwe batimba basaa. Kumbuso yi, iga ndi kũ
kaki.

Yĩbũkũta ka Yuani-Mubatizai

57 Niyo ngbingo wa libukuti ka Elisabeti
itulyana, abũkũta miki mulũkũ yi. 58 Bapĩmbani
kaki na ðevananza ðũkana ndi ðe Kunzi
Mombukwono-dosu awonisilyini ðanza. Iũ
basĩ bogwa ndi magyagya pa imoti na iyi.

59 Niyo miki otulyasa masye ðũgina, ðodoku
kũwa ndi kakũ. Ba ndi kapa kalũka na iyi abaki
beyo ka Zakalia. 60 Luki limoti amaki osikisya ðe:
«Kali, kegũ beyo, balũka ðe Yuani.»

61 Iũ aka na iyi ðe: «Kegũ na mũtũ ðemoti
ka livananza kakũ ninũ ina beyo!» 62 Kũwa wa
ðamuusa ndi abaki ni ðananzina libofo ðe bibi,
beyo a ndi mino kapa kalũka mikaki.

63 Zakalia akũnga ndi libau nilo ðokpikaga
mino, kumbuso yi okpika ndi ðe: «Lino kaki
ðikpe ni Yuani.» Bombombaya ndi iũ basĩ.

64 Na ko ngbingo yi ninũ gũni nõ, mũnũkũ
ahukwikana ndi, apũnga kũwa ndi ðata kanzina,
apũnga ndi kapamĩkanaga kani anobibisa Kunzi.

65 Kũwa wa, basĩ niũo ðikaga ndi pa imoti

na íbũ ka mugi bogulya ndi ka kubangaku, na kũ ka iwili ya bangũpa baya Yudea, batũ basi banatũmbũla kũwa ndi likrũmũka nĩlo aka lo. ⁶⁶ Batũ basi nĩbo bũkanaga ndi likrũmũko li nĩlo, bapũngaga ndi katamana ko bulya yi, banimuusa bẽ miki yi nimũna ika se piye ndeke bũni? Kũbũkũko kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na iyi.

Zakalia akatũmbũlaga makrũmũka mũmbanga-mbanga ko Kunzi

⁶⁷ Abaki bẽyo ka Zakalia otuma ndi na Limbengi-Lotu, apũnga ndi kanzina abe mugyalandũ, anabũkya bẽ:

⁶⁸ «Mombukwono-dosu Kunzi ka Bezaleli avi íbiba,
kye ohukusogini livananza kaki, ukũlaga ka busunzu.

⁶⁹ Atitikilyiniku Muhukuso nĩno wongu, ka livananza ka musunzu kaki bẽyo ka Daudi.

⁷⁰ A bẽgẽyo atũmbũlaga ndi mino ndeli kũgbẽ ka mũnũkũ ka bogyalandũ kaki bũkrẽ:

⁷¹ Apá ndi agũmẽ bẽ atikũlaga ndeke ka maũokũ ka bomuyoniso kusu,
na ka basi nĩbo bũkisaga katigya bũnyẽ.

⁷² Bẽgẽyo, mũnũlũya ndi botitosu kumbu, atamana ndi agũmẽ kaki wotu ko Kunzi.

⁷³ Kye Kunzi apá ndi titosu bẽyo ka Abalahamũ agũmẽ wotu kaki,

⁷⁴ katikũlaga ka maũokũ ka bomuyoniso kusu, na katisa kagugubyo kũwa ni takegũ na kubangaku.

⁷⁵ Agya ndi beyo kye tiki botu na bongbingbili ko misa kaki

ka masye masi ma obili kusu.

⁷⁶ Na iwe mikami, buluka ndeke be mugyalandu ko Kunzi ninɔ Kugu-Kuge,

kye wodoku ndeke kobungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,

⁷⁷ na kowonisilo livananza kaki be uhukusaga ndeke pisi

kaupilya bunye kabu.

⁷⁸ Kunzi ninɔ kusu a na limbengi lanza kuge no kumbu:

atitikilyoku ndeke limomɔ kotukyoku kugu abe mangbamu ma moni,

⁷⁹ kauzigo nibo ba ko biti na kuso wa kubangaku kwa kukwaku,

katiwonisilo kabye pisi ya maziyo.»

⁸⁰ Miki a kawa ndi kopingo ni limbengi anatumo. Ikaga ndi iyi ka isa aka, kadwe ko ngbingo yi ninɔ imibisikosa ndi mino bingbanganya ka bomikya Bezaleli.

2

Yibukuta ka Yeso (Matayo 1:18-25)

¹ Ka masye mi nimo, ngama mudingi wa Luma beyo ka Ogisiti apa ndi matuu be butangi bambanzu kaki basi. ² Litatanga nilo la mambwa lo igyonosa ndi ko ngbingo yi ninɔ Kilinio a ndi mino ngama wa iwili ya Sulia. ³ Bambanzu basi bindaga ndi ka yikpikisiso, mumbanzu yikakayikaka ka mugi mi nimo ibukuta mino.

⁴ Yezeḡu atukya ndi goni iyi ka guḡu wa Nazaleti, ku ka iwili ya Galilaya, kaina ka guḡu wa Betelehemu, mugi ma kibukuta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudea. Inda ndi ku beyo kye a ndi iyi ka livananza ka Daudi, ⁵ kayikpikisiso ibu na Malia nino ba ndi kavanana na iyi. Malia a se kuwa ndi wa na muma.

⁶ Ngbingo yi nino ba ndi mino ku ka Betelehemu, masye kaki ma libukuti itulyana. ⁷ Abukuta ndi miki muluku yi, puta kaki. Atikyogo na botu baya budi, amongosa ka kpokoyo nino banyama balyalyaga ndi mino, kye bakegu ndi bata ibu na pa ka ndabu ka bobiko.

Malaika upupilyini bobubulyo ba banyama

⁸ Ka iwili yi niyo goni yo, bobubulyo ba banyama basyege ndi kunzi ko tutu, kaubuulyogo banyama kabu. ⁹ Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ibiba ya mangbamu ka Mombukwono-dosu ukungulo. Babanga ndi kuge. ¹⁰ Luki limoti, malaika ubikya be: «Makobongonitogu, kye noduku kamupa mongoni manza nimo mupa igyagya yidingi ka bambanzu basi. ¹¹ Na lisyε li nili, Muhukuso ibukutini ko bulya kunu ku ka mugi ka Daudi, iyi ni Masiya, Mombukwono-dosu. ¹² Mamiba miki yi nino ka makpumuaka mi nima: Matakanya miki wawese mutikyogo na botu baya budi, mumongoso ka kpokoyo nino banyama balyalyaga mino.»

¹³ Ambaza ka bamalaika osyoku bigbututu katukya kugu wa lisyε, pa imoti na malaika wagogo, bapanga kabibiso Kunzi, banabikya

βε: ¹⁴ «Ibiba ko Kunzi kugu wa lisyε kugbe, na maziyo kunu ka litombu ka batu basi nibo upagal!»

Bobubulyo ba banyama bogoni ka Betlehemu

¹⁵ Ngbingo yi ninu bamalaika batukya mino kaiga kugu wa lisyε, bobubulyo ba banyama babikyana luga kabu βε: «Togoni neki ka Betlehemu, tiniku nilo opupi ku, nilo Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»

¹⁶ Binda ndi bigala-gala, batakanya Malia na Yezefu, se kuwa miki wawese mumongoso ka kpokoyo ninu banyama balyalyaga ndi mino. ¹⁷ Niyo bamina, batumbulaga nilo malaika ubikya ndi ko bulya ko miki wawese yi ninu. ¹⁸ Likpamuka umbanga ndi batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimo. ¹⁹ Luki limoti, Malia a ndi kobuulyogo likpamuka nilo lasi, obiso mino limbengi. ²⁰ Kumbuso yi, bobubulyo ba banyama biga ndi ni banabibisa Kunzi, banambibilya ka masi nimo bukana ndi na nimo bina ndi, kye masi igyonosa ndi mudongoni βeyo aka yo malaika ubikya ndi mino.

Balukini miki

²¹ Niyo masye bugina itulyana wa miki ibukuta mino, adwe ko ngbingo kaki muko, baluka βε Yeso, lino li nilo malaika atwa ndi kambwa amaki kava mama.

Bogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

²² Kuwa wa masye ma kibubiso kabu itulyana mino, kabyenene na mutuu ka Musa, Yezefu na

Malia bāga ndi no miki ka Yelusalema kabiso ka maḃokū ka Mombukwono-dosu, ²³ kye, ikpika ndi ka Mūtū ka Mombukwono-dosu ɓe: «Ok-wononi kapá abe aɓeɓe ka Mombukwono-dosu miki málukū yi wasi, ninɔ puto yi.» ²⁴ Binda ndi ka Yelusalema kapá gɔni aɓeɓe ɓeɓeɓe mūtū mi ninɔ ibikya ndi mino: «Bonzuwo baba gutugu bomikya bamokponɗi baba aka.»

²⁵ Wina se wa, alukū bemoti a ndi ka Yelusalema kú ina ndi ɓe Simioni. A ndi mūtū wongbingbili na mūtū mubanga Kunzi kugbe. Ikaga ndi kabunda mūtū yi ninɔ akwanana ndi kohukusa livanza la Izaleli. Limbengi-Lotu a ndi kugu kaki. ²⁶ Limbengi li nilɔ awonisila ndi ɓe kokwigū ni kanaminigū Kilisito ninɔ Mombukwono-dosu atikoku. ²⁷ Akpāmya ndi kogulya ka Ndaɓu ko Kunzi. Ngbingo yi ninɔ Yezefu na Malia binda mino no mikabu ɓeyɔ ka Yeso, kabiso ka maḃokū ko Kunzi mufongoni ɓeyɔ mūtū abikyaga ndi mino, ²⁸ Simioni adungo, abibisa Kunzi, abikya ɓe:

²⁹ «Mbiya wanu, Eeze Mombukwono-dosu, hutulyosini bagame kaku:

Wakwanana kawa kasa musunzu kaku kokwo ka maziyo,

³⁰ kye ninini muhukuso kaku no misa kami,

³¹ muhukuso mi ninɔ wobungusyaga ndi ko misa ka bambanzu basi:

³² A limomo li nilɔ uziga banu bambanzu basi ba obili nibo bakumibigu

na nilɔ apa banu ibiba ka Izaleli, livanza kaku.»

³³ Likpamuka lasi nɔ Simioni a ndi kabikya ko bulya ka Yeso, umbanga ndi babukata kaki. ³⁴ Simioni akanga Kunzi be ufukilyi babunga, abikya Malia amaki Yeso be: «Kunzi atikoku ndi miki yi nimuna ko bulya yi niyo be ugwisisi ikani umomosi batu budingi luga ko bomikya Bezaleli. Ika banu likingyosi be Kunzi akagya ligubo kaki ni bambanzu bakegu kabailya, ³⁵ na bata opupisa banu mutamanagi masi nimo isuma ka mambengi ka bambanzu budingi. Se kuwa iwe, Malia, wigomisaga ndeke ko bulya ko miki yi nimu abe bakutumo dukpa.»

Ana, mugyalandu muko yi akanzina ko bulya ka Yeso

³⁶ Mugyalandu bemoti muko yi ina ndi be Ana, ikaga ndi goni iyi ka Yelusalema. A ndi mika Fanueli, ka livanza ka Aseli. A kuwa ndi mboku-mboku kuge. Bagya ndi byanga madia na ika na mbunyaki nino ava ndi ni a mbeyi musika aka. ³⁷ Kumbuso yi, ika kuwa ndi woko aka, na ku odwisa ndi mino byanga batekebe bugina na bikwanganya. Katukyagigu ndi ka Nda bu ko Kunzi, luki limoti agyilyaga ndi Kunzi ligubo biti na lisy: Avaga ndi ngbingo ko ginyo malili na kalumba. ³⁸ Odoku ndi ko ngbingo yi nino goni no, apunga kabibiso Kunzi. Utumbulyaga bambanzu basi nibo ba ndi kabunda be pisi tino yo Kunzi ukulaga mino batu ba Yelusalema ka busunzu.

Babukata ka Yeso bigini na Yeso ka Nazareti

³⁹ Ngbingo yi nino Yezefu na Malia bama mino kagya masi nimo mutuu ka Mombukwono-dosu

Kunzi akungaga ndi, biga na Yeso ka Galilaya, ka gudɔ wa Nazareti. ⁴⁰ Miki apunga ndi kopingo na kopingo. A ndi mutumo na yimibo na buɓɓa ko Kunzi a ndi pa imoti na iyi.

Yeso otigolini ka Yelusalema

⁴¹ Byanga bayasi, abaki na amaki Yeso badakaga ndi ka Yelusalema ka yinga ya Pasika. ⁴² Wa Yeso otulyoso mino byanga tekeɓe na biɓa, badaka ndi na iɓu beyo aka yo bagyaga ndi mino ka bundeli. ⁴³ Ngbingo yi ninɔ yinga osyo mino, biga, luki limoti miki Yeso asikana ku ka Yelusalema ni abaki na amaki bakibigu. ⁴⁴ Ba ndi kasima ɓe Yeso akakpakyana ka ambaza ka bambanzu niɓɔ ɓa ndi kaiganana. Niyo bagya lisyɛ limoti ka ligundu ni bakɛgu kamina, ɓarunga kɔwa ndi kakisa luga ka ɓevananza kabu na ɓawai-dabu. ⁴⁵ Luki limoti, bakaminagu ndi. Kinili biga bata ndi kakisa ku kwa ku ka Yelusalema.

⁴⁶ Kumbusa wa masyɛ masaa, batokonyoku ka Ndabu ko Kunzi: A ndi mukuliko pa imoti na bowonisilo ɓa mutuu, anumakana na anumuuso makpamuka magogo. ⁴⁷ Likpamuka umbanga batu basi niɓɔ ɓa ndi kamakana, kaina yimibo kaki na sikisyo kaki ka makpamuka nimo ɓa ndi kamuusogo mo. ⁴⁸ Ngbingo yi ninɔ abaki na amaki ɓamina mino, likpamuka umbanga kugbe, na ku amaki amuusi ɓe: «Mikami, iki piye yo watigyi bi mino beyo? Tomomini ibusu na abaku bigbagbagba kaukisa.»

⁴⁹ Umigisya ɓe: «Mo bi kekisa ko bulya iki? Makegu kaiba ɓe okwononi ɓe niki ka ndabu ka

Baba?» ⁵⁰ Luki limoti, bakegu ndi kaiba isi ya likpamuka nilo a ndi kaubikya lo.

⁵¹ Kwa wa Yeso iga ndi pa imoti na ibu ka Nazareti. Agyaga ndi mutuu kabu masi. Amaki obuulyaga ndi likpamuka nilo lasi ka limbengi.

⁵² Yeso a ndi kopingo kani yimibo kaki anisisilo kambwa, anabosilo Kunzi na bambanzu.

3

Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza (Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)

¹ A ndi syangasu sa tekebe na kubukumuti sa bungama ka Tibelio, ngama mudingi wa Luma. Ko ngbingo yi ninu, Potio Pilatu andaga ndi iwili ya Yudea, Elodi a ndi ngama wa Galilaya. Mamaki beyo ka Filipi a ndi goni ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti beyo Lisania a ndi mino ngama wa Abilene. ² Ana na Kayafa ba ndi bokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndi Yuani, mika Zakalia ka isa. ³ Kumbuso yi, Yuani inda ndi kolingyo giyo yasi ya mutili mo libo ma Yolodani, anakwa be: «Yikosoni mambengi, mibotisiso, Kunzi amupilya bunye kunu.»

⁴ Igyonosa ndi beyo aka yo ikpika ndi mino ka kitabu ka mugyalandu Isaya be:
«Mumbanzu bemoti akapamakanaga ka isa be:
Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi bopisi kaki bingbingbili!

⁵ Tikyoni mombudu masi,
gbotomosogoni bangupa bayasi na bokpumo
bayasi mudongoni,
nononi bopisi baiyigaga,

mosulyo ni bayo baya mabye.

⁶ Na batɛ basi bina ndeke muhukuso ko Kunzi.»

⁷ Niyo Yuani umina bambanzu budingi banadulyoku be ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livananza ka banzuka! Wani no amuwonyi pisi kapikita ngbuta ko Kunzi niyo akodoku?»

⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi, mosoni kabikya kuso kunu be: «Titosu ni Abalahamu!» A beyo, nakamubikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ⁹ Gboni a mbiya wanu yakitulya kagbita bukuto ka motino mi: bagbitatu bukuto tasi nito kegu kabukuta bumo yanzanza, badikita ko buku.»

¹⁰ Bambanzu budingi kuso wa ambaza bamuusaga ndi Yuani be: «Okwononi se kuwa be tagyi buni?» ¹¹ Usikisyaga ndi be:

«Mumbanzu kika na basimizi baba, apa mutu yi nino kegu na iyi bemoti, na nino a na malili, agyi begyo.»

¹² Bandombe ba manzanza bodoku ndi goni ibu kayibotisiso, bamuusa Yuani be: «Muwon-isilo, okwononi be ibusu tagyi buni?» ¹³ Usikisya ndi be: «Makokungonitogu buyi kakitaga nibo mutuu ka bangama abikya.»

¹⁴ Basuda bamuusa ndi goni ibu be: «Se kuwa ibusu, takwanana kagya buni?» Usikisya ndi be: «Makukupyogonitogu bambanzu buyi no bou gutugu kaubukulyaga likpamuka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mukalya kunu aka.»

¹⁵ Bambanzu basi ba ndi kabundila, na masasa. Bimuusaga ndi be kegu se banu Yuani

ni Kilisito? ¹⁶ Yuani usikisya ifu basi be: «Imi, nakamubotiso ko libo, luki limoti ninu akodoku a no ngu kemitaga imi, nakakwananigu gutugu kakula ligi ya bekapu kaki aka. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. ¹⁷ A na dunga mugwi, wakitulya kapipa mupunga. Amumula ndeke mupunga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abusya ndeke bevu ko buku nibo kolimikogigu.»

¹⁸ Kuwa wa, Yuani upaga ndi mutuu mogogo na bopisi dididi na kaubikyaga Mongoni Manza. ¹⁹ Luki limoti, Yuani a ndi kayoyiso Elodi ngama wa Galilaya kye ava ndi Elodia, muko maki beyo ka Filipi. Na kye agya ndi goni makpumuka manyenye makpu. ²⁰ Kumbuso yi, Elodi agya bata ndi likpumuka lanye kugbe kagwisisa Yuani.

*Yuani abotisini Yeso
(Matayo 3:13-17; Maliko 1:9-11)*

²¹ Kumbuso kaubotiso batu nibo ba ndi wa, Yuani abotisa ndi goni Yeso. Ko ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kalumba wa, lisyeh ohukwikono, ²² Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi. Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyeh be: «Iwe ni Mikami mupaka, ninu nobiso mino limbengi.»

*Puponogo ka Yeso
(Matayo 1:1-17)*

²³ Yeso a ndi na byanga banda batekebe basaa ko ngbingo yi ninu apunga ndi mino ligubo kaki. Bambanzu bapandaga ndi be a mika Yezefu, Yezefu ninu a ndi mika Eli. ²⁴ Eli ninu a ndi

mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. Lawi nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Yanai, Yanai nino a ndi mika Yezefu. ²⁵ Yezefu nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Amosi, Amosi nino a ndi mika Naumu, Naumu nino a ndi mika Esili, Esili nino a ndi mika Nagai. ²⁶ Nagai nino a ndi mika Mati, Mati nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Simeini, Simeini nino a ndi mika Yoseki, Yoseki nino a ndi mika Yoda. ²⁷ Yoda nino a ndi mika Yuanani, Yuanani nino a ndi mika Lesa, Lesa nino a ndi mika Zelubabeli, Zelubabeli nino a ndi mika Salatieli, Salatieli nino a ndi mika Neli. ²⁸ Neli nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Adi, Adi nino a ndi mika Kosamu, Kosamu nino a ndi mika Elemadamu, Elemadamu nino mika Eli. ²⁹ Eli nino a ndi mika Yeso, Yeso nino a ndi mika Eliezeli, Eliezeli nino a ndi mika Yolamu, Yolamu nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. ³⁰ Lawi nino a ndi mika Simioni, Simioni nino a ndi mika Yuda, Yuda nino a ndi mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Yonamu, Yonamu nino a ndi mika Eliakimu. ³¹ Eliakimu nino a ndi mika Milia, Milia nino a ndi mika Mina, Mina nino a ndi mika Matata, Matata nino a ndi mika Natani, Natani nino a ndi mika Daudi. ³² Daudi nino a ndi mika Yesu, Yesu nino a ndi mika Obedi, Obedi nino a ndi mika Boazi, Boazi nino a ndi mika Solomono, Solomono nino a ndi mika Nasoni. ³³ Nasoni nino a ndi mika Aminadabu, Aminadabu nino a ndi mika Adimi, Adimi nino a ndi mika Alini, Alini nino a ndi mika Esiloni, Esiloni nino a ndi mika Pelesi, Pelesi nino a ndi mika Yuda. ³⁴ Yuda nino a ndi mika Yakobo, Yakobo nino a ndi mika Isaka, Isaka nino a ndi

mika Abalahamu, Abalahamu ninɔ a ndi mika Tela, Tela ninɔ a ndi mika Naholi. ³⁵ Naholi ninɔ a ndi mika Selugi, Selugi ninɔ a ndi mika Leu, Leu ninɔ a ndi mika Pelegi, Pelegi ninɔ a ndi mika Ibele, Ibele ninɔ a ndi mika Sala. ³⁶ Sala ninɔ a ndi mika Kenani, Kenani ninɔ a ndi mika Alifakisadi, Alifakisadi ninɔ a ndi mika Semu, Semu ninɔ a ndi mika Nua, Nua ninɔ a ndi mika Lameki. ³⁷ Lameki ninɔ a ndi mika Metusela, Metusela ninɔ a ndi mika Inuka, Inuka ninɔ a ndi mika Yaledi, Yaledi ninɔ a ndi mika Maleleli, Maleleli ninɔ a ndi mika Kainana. ³⁸ Kainana ninɔ a ndi mika Enosi, Enosi ninɔ a ndi mika Seti, Seti ninɔ a ndi mika Adamu, Adamu ninɔ a ndi miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akabɔɔ Yeso (Matayo 4:1-11; Maliko 1:12-13)

¹ Yeso igoku kuwa ka mutili ma Yolodani, mutumo na Limbengi-Lotu. Limbengi li nilo a ndi kakkopyoniso ku ka isa. ² Ku beyo, mumuyoniso a ndi kabɔɔ ka masye batekebe bakwanganya. Kalyalyagigu ndi ka masye mi nimo. Niyɔ masye mi nimo italyana, imukana ndi nza.

³ Kuwa wa, mumuyoniso abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpama litalu li nili iiti mukati.»

⁴ Yeso asikisya be: «Mobiso ko Kunzi abikya be: <ɔbili ka mumbanzu kegu asi ko bulya malili aka.>»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso inda ndi na iyi ka pa yikungu kugbe, amanya ko ngbinga bemoti,

moliki ma b̄ungama masi ma ɔb̄ili. ⁶⁻⁷ Ab̄ikya b̄e: «Wakobuna moli kambwa kami kebibiso, n̄ap̄at̄u b̄ungama na ibiba yasi niyi wakaina yi, kye b̄ep̄a ndi imi. Nakwanana goni kap̄a mut̄u wasi nino napa kap̄a.»

⁸ Yeso amigisya b̄e: «M̄obiso ko Kunzi ab̄ikya b̄e: <Mubibiso Mombukwana-dak̄u Kunzi, wabanga asi iyi aka mukaka.>»

⁹ Mumuyoniso aga ndi b̄ata na iyi ka Yelusalema, adokisa kugbondo wa Ndaβ̄u ko Kunzi, ab̄ikya b̄e: «Wakika Miko Kunzi, bum-buko katukya wan̄u wadwe wasi, ¹⁰ kye ikpik-aga b̄e: <Kunzi ukpamilyat̄u bamalaika kaki b̄e subuulyogi,> ¹¹ b̄ubiniki ka maβ̄ok̄u, <kye wakidwoni kugak̄o ka lital̄u.>»

¹² Luki limoti, Yeso amigisya b̄e: «M̄obiso ko Kunzi akab̄ikya b̄e: <Wakabobonitoḡu Mombukwana-dak̄u Kunzi.>»

¹³ Niyɔ mumuyoniso ama k̄wa ndi kab̄oβ̄o Yeso ka b̄opisi dididi, asa ndi mbeyi.

*Yeso opungini ligubo kaki ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malikɔ 1:14-15)*

¹⁴ Katukya k̄wa ndi wa, Yeso iga ndi ka Galilaya mutumo b̄id̄e no ngu ya Limbengi-Lotu, mongoni kaki itulyana ndi ka iwili yi niyɔ yasi. ¹⁵ Atiwaga ndi ka b̄andaβ̄u baya mal̄umba ka Bayuda na b̄ambanz̄u basi b̄a ndi kab̄iba.

*Bambanz̄u b̄a Nazal̄eti bak̄eḡu kab̄ailya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malikɔ 6:1-6)*

4:8 4:8 Wanda ka Yigilya 6:13. **4:11** 4:11 Wanda ka Mamb̄u 91:11-12. **4:12** 4:12 Wanda ka Yigilya 6:16.

¹⁶ Yeso inda ndi ka Nazareti, ku opinga ndi mino. Lisyε la kimumbiso, ingya ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda mufongoni begeyo agyaga ndi mino. Amaga ndi katangulaga Mobiso.

¹⁷ Bapá kitabũ niyo mugyalandu Isaya okpika ndi. Akulana*, ina ndi pa niyo ikpikaga mino be:

¹⁸ «Limbengi ka Mombukwono-dosu a pa imoti na imi,
kyε egbodya ndi molingo kaubikyaga batũ bayangya

Mongoni Manza.

Etikoku kaubikyaga batũ ba ligbito be bakulikanagatu,

nibo ba na bokolobũ baya mamomō be miso ukulikanatu bata,

nibo bakaigyogyiso be bakulikanagatu,

¹⁹ kabikya bulyo syangasũ si niso Mombukwono-dosu

uwonisila ndeke mino bambanzũ bunza kaki.»

²⁰ Kumbuso yi Yeso odukufa kitabũ, amigisya ndi mugya-ligubo. Bambanzũ basi nibo ba ndi wa, ba kũwa ndi kanda asa iyi aka bingbangbangba. ²¹ Kũwa wa, apunga ndi kaubikya be: «Na lisyε li nili, Mobiso mi nima itulyonini kũgũ kunu nibo makemũkana.»

²² Bambanzũ basi ba ndi kabibisa Yeso, nokũ udika ndi bide ko bulya munzina mumbanga-

mbanga nimō a ndi kopupa ka munokũ kaki. Babikyaga ndi be: «Kegũ mbeyi asi mika Yezefũ aka mũ!»

* **4:17** 4:17 Akulana: Ko ngbingo yi niso bodukufaga ndi kitabũ abe kulugbũ. **4:19** 4:19 Wanda ka Isaya 61:1-2.

²³ Yeso ubikya be: «Lingunu aka makwanana banu ketulya ligitoku li nili: <Munganga, wihukusano ni iwe mombukwana-daki yi.> Mbikyatubanu goni be: <Tukana ndi masi nimo wanya ndi ka Kapelenaumu, gya kawa begeyo wa kunu wa.>»

²⁴ Ubikyoku bata be: «A lingunu, nakamubikya ambe, mugyalandu gutugu bemoti aka, kegu na ibiba ka mugi mi nino ibukuti mino.

²⁵ Na bata, nakwanana kamubikya lingunu aka ambe ko ngbingo ka mugyalandu Hliya, bowoko boko bi ba ndi bakpu ka Izaleli. Ko ngbingo yi nino mbwayi kalukagigu ndi ka byanga bisaa na batimba madiya. Kawa wa mufefenge ma nza itulyana ndi ka mugi masi. ²⁶ Gutugu beyo, Kunzi katikagu ndi Hliya ka bemoti luga kabu kiki asi ko woko bemoti muko yi aka nino ikaga ndi ka Zalepeta ka iwili ya Sidona. ²⁷ Na goni, bakebu-kebu ba ndi budingi kugebe ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandu Elisa. Wina se, gutugu bemoti kabu aka luga kabu kahukagu ndi kiki asi Namani aka nino mutu wa iwili ya Sulia.»

²⁸ Niyo bambanzu basi nibo ba ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda bukana likpumuka li nilo, mambengi ukandikanaga ndi bisulu-sulu.

²⁹ Bamanana ndi bigwo, batindikaga ndi Yeso kunzi wa gudfu, binda ndi na iyi kugu wa ngupa niyo bopika ndi mino gudfu kabu, kye ba ndi kapa katindikoku kunu wasi. ³⁰ Luki limoti, akitaga ndi luga kabu, imagalya ndi iyi ya kaki.

*Yeso ahukusini mutu wa limbengi la bunye
(Maliko 1:21-28)*

³¹ Yeso osya ndi kuwa ka Kapelenaumu, gudu wa iwili ya Galilaya. Ku beyo utiwaga ndi bambanzu basi ka Lisyε la kimumbiso. ³² Mutuu kaki umbangaga ndi bambanzu kuge kye atiwaga ndi no ngu.

³³ Kuso wa ndabu ya malumba ka Bayuda, aluku bemoti a ndi na limbengi la bunye. Apunga ndi kakugwaga: ³⁴ «Hu! Yeso mutu wa Nazareti, lo kusu na ifunu ogwogi buni? Woduku fi katimosisyo? Nakaumiba binza ambe iwe ni wani. Iwe ni Mutu Wotu ko Kunzi.»

³⁵ Yeso apamyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nimu!» Limbengi la bunye li nilo abumya ndi aluku no wasi bingomu kambwa ka bambanzu basi, opupa ndi ni kagyogisigu ³⁶ Likpumu ka li nilo umbanga ndi bambanzu basi, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be: «Inguo ya munzina tina piye ma? Akapa mutuu ka mambengi ma bunye no bou no ngu, anopupo!»

³⁷ Mongoni ka Yeso italyana ndi pa yasi ka iwili yi niyo.

*Yeso uhukusini batu ba bokolobu
(Matayo 8:14-17; Maliko 1:29-34)*

³⁸ Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, aga ku ka Simoni. Titaki Simoni ninu muko yi a ndi kayimukana budi, babikya ndi Yeso be ahukusi. ³⁹ Yeso akpuda ndi, adidikyo. Apamya ndi kolobu, kolobu osyo. Wa aka wa, ahuka ndi, apunga ndi kahugugubyo.

⁴⁰ Ngbingo yi ninu moni odidiko mino, badulyoku ndi na batu basi nibo ba ndi na

bokolobu dididi. Ubisilyaga ndi mabokũ yikaka-yikaka, anuhukuso. ⁴¹ Mambengi ma banye upagatu ndi goni batũ budingi, anapamikanaga be: «ƙwe, ni Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso unzinilyaga ndi na diya, anapakya kanzina kye ba ndi kamibo be iyi ni Masiya.

⁴² Niyo lisyẽ asyẽ, Yeso opupa ndi kaında ka pa niyo mambanzũ kegũ ndi mino. Ambaza ka bambanzũ apunga ndi kakisa, niyo bamina, ba ndi kapa kakpingba be kusionitogũ bata.

⁴³ Luki limoti, Yeso ubikya be: «Okwononi goni kabikyaga Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ka bagũdũ bagogo, kye Kunzi etikoku ndi ko bulya yi niyo.» ⁴⁴ Idukulaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka bandabũ bayaya malũmba ka Bayuda.

5

Yeso umokini babibya ba mambwa (Matayo 4:18-22; Maliko 1:16-20)

¹ Lisyẽ limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Genezaleti.* Ambaza ka bambanzũ otudukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi, bamotosyo bikpwo. ² Ina ndi mangbolo maba buwobi na kubi. Bogwi bosĩ bũ bafuma ndi, bosya kasukusa moyo kabũ. ³ Yeso adaka ndi ka ingbolo imoti, niyo ka Simoni, abikya ndi be osisili mbeyi mino byi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbolo, apunga kapá mutiwi ka ambaza ka bambanzũ.

* **5:1** 5:1 Balikyagatu goni be ibombu ya Galilaya.

⁴ Niyo ama kanzina beyo, abikya Simoni be: «Sisilo ingbolo ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.» ⁵ Simoni amigisya be: «Muwon-isilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigu musi gutugu bemoti aka. Yeki iwe kuwa no wekpomyi, nigilyatu bata kolubo.» ⁶ Boluba kuwa ndi, bugwi bosu budingi kugbe, moyo kabu arunga ndi katinikaga. ⁷ Bumaka ndi na mafoku bawai-dabu nibo basikana ndi ka ingbolo yagogo be busingyiku kanyo moyo. Bodoku ndi, ibu basi pa imoti, botumisa ndi mangbolo masi maba na bosu, arunga ndi komwaga libo. ⁸ Niyo Simoni Petele ina beyo, ogwa no moli kambwa ka Yeso, abikya be: «Mombukwono-dosu, tukya buwobi na imi kye na mutu wa bunye!» ⁹ Kye kubangaku agya ndi kugbe, kaumina bosu budingi nibo bugwi ndi bo. ¹⁰ Gutugu Yakobo na Yuani bomika Zebedayo aka, bawai-daki Simoni, babanga ndi ibu begayo. Luki limoti, Yeso abikya ndi Simoni be: «Wakobongonitogu, katukya mbiya wanu, wakikigu bata munyo bosu, luki limoti wika kuwa munyo bambanzu ka bunye kabu.»

¹¹ Bafuma ndi mangbolo, basa masi, barunga kabifo yi.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Maliko 1:40-45)*

¹² Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino ka gudun bemoti bene, mutun bemoti nino kebu-kebu a ndi ni amoni nzuyi yasi bitita, asilyoku ndi. Niyo amina Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kaki,

igama na iyi ɓe: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»

¹³ Yeso anana ndi kɔɔkɔkɔ, avila, abikya ɓe: «Noɓoni, ngumana!» Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, aluku nɔ angumana ndi bingɔ. ¹⁴ Kuwa wa Yeso agbityaga ɓikɔɓikɔɓe ɓe: «Wakatum-bulyogonitɔgɔ mambanzɔ. Luki limoti, winda kayiwoniso ko kumu, kumuso yi, wapa aɓeɓe ɓeyɔ Mutuu ka Musa abikyo mino, iba mutuu wasi ibi ɓe woukini ɓi.»

¹⁵ Gutugu ɓeyɔ, mongoni ka Yeso a kuwa ndi asi kada aka kugbe. Bambaza ɓakɔɔkɔ ka ɓambanzɔ ɓamumukanaga ndi kamukana, anohukuso ɓokolobu kaɓɔ. ¹⁶ Luki limoti Yeso atakyaga ndi ɓipele luga kaɓɔ, inda ka isa kalamba.

Yeso ahukusini zɛgɛsi

(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

¹⁷ A kuwa ndi lisyɛ limoti, Yeso a ndi kapa mutiwi. Bafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa Mutuu ka Musa ɓa ndi bukuliko wa go wa, ɓodoku ndi katukya ko giyo yasi ya Galilaya, ya Yudea na ka guduu wa Yelusalema. Ngu ka Mombukwono-dosu yo apaga ndi bututungyo kohukuso ɓokolobu. ¹⁸ Wina se ɓambanzɔ ɓosiloku ndi, ni ɓabinikini zɛgɛsi ɓemoti kugu wa kalagba. Ba ndi kakisa pisi kaguliso ka ndabu niyo Yeso a ndi mino, na kabiso kambwa kaki.

¹⁹ Luki limoti, ɓakegu ndi kaiba ɓe ɓagulisa pisi yani ko bulya ambaza ka ɓambanzɔ. Baɗaka kuwa ndi na iyi kugbondo, ɓatumba ndi mino mapala koukulya ngala, ɓasisa kuwa ndi na kalagba kaki luga ka ɓambanzɔ, kambwa ka

Yeso. ²⁰ Niyo Yeso ina baya kabu beyo, abikya ndi zegesi no be: «Ye wai, nupilyini bunye kaku.»

²¹ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo barunga ndi kaimuusa be: «Mutu tino piye mana akatumbwa Kunzi mu? Wani no akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?»

²² Yeso andunga ndi mutamanagi kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na mutamanagi mi nimo? ²³ Iki yo a yopoli kugbe kabikya be: <Nupilyini bunye kaku!>, ikani kabikya be: <Wamaga, wakpakyana!»

²⁴ Luki limoti, nakapa kamumibiso ambe Mikamumbanzu a no ngu yasi kunu ka litombu kapilya bunye.» Kwa wa abikya ndi zegesi no be: «Nakabikya ambe wamaga, wava kalagba kaku, wiga ku kaku!»

²⁵ Wa aka wa, aluku no amaga ndi ko misa ka batu basi, abinika kalagba niyo a ndi mino wakanga, aga ku kaki ni anabibiso Kunzi.

²⁶ Likpumuka lo umbanga ndi bambanzu basi. Basi ba ndi kabibiso Kunzi ni kubangaku utu-mini ka mambengi bidu, banabikya be: «Tinini likpumuka limbanga na lisyu li nili.»

Yeso amokini Lawi

(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

²⁷ Kumbusa wa niyo, Yeso opupa ndi, amina ndombe wa manzana bemoti, ina ndi be Lawi, wakiko ka bilo kaki. Yeso aka na iyi aka be: «Ibyeku!»

²⁸ Lawi amaga, asa ndi makpumuka masi, arunga kabifya. ²⁹ Kwa wa, Lawi alyisisya

ndi Yeso dumo mudingi ku kaki, bandombe ba manzanza bakpu na batu bagogo ba ndi kalyalya pa imoti na ibu. ³⁰ Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na ibu, barunga ndi kainzinzinya ka kpolo, banumuusa babiyya ka Yeso be: «Ko bulya iki yo makalyalya na komwo pa imoti na bandombe ba manzanza na bagyamaney?»

³¹ Yeso umigisya be: «Batu barupu bakakisagigu munganga, luki limoti, nibo aka bo ba bokolobu bo bakisaga. ³² Nakodokugu kaukisa batu bongbingbili, luki limoti nibo banye, iba kye bayikosi obili kabu.»

Yeso akatumbulaga bulyo yiginyo malili ko ngbingo wa malumba

(Matayo 9:14-17; Maliko 2:18-22)

³³ Bafalisayo babikya ndi Yeso be: «Babiyya ka Yuani na nibo kusu boginyagatu malili ko ngbingo bigala-gala, balumbagatu goni. Luki limoti nibo kaku, bikaga ibu asi kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi nino.»

³⁴ Yeso umigisya be: «Makasima be makwanana kaugbuma bambanzu nibo bumoki ko dumo wo vononi be bakolyolyonitogu ko ngbingo yi nino bo mino pa imoti na mbanya muko? Kigyonosigu! ³⁵ Luki limoti, ikatu ndeke na lisyenilo batumba mino mbanya muko luga kabu. Ka lisyenili nilo, boginyatu ndeke malili ko ngbingo.»

³⁶ Yeso utulyoku goni lizuni li nili: «Mumbanzu gutugu bemoti aka kanuagigu panga ya kutuko kwambiya kodiko noyu

inzanza, kagya beyo, kutuko nikwo kwa mbiya kwō anũika kye panga yi niyo yambiya yo kakwananigu na inzanza. ³⁷ Se kuwa goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kabungwagigu vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta banyama bayigbangbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, vinya agbo wasi. ³⁸ Kinili, okwononi kaduko vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. ³⁹ Na goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kapa kamwo vinya wambiya ni amwini se nino mukpaga. Kye abikya be: «Nino mukpaga a wanza kugbe.»»

6

Yeso akabikya likpamuka ko bulyo ya Lisyē la kimumbiso
(Matayo 12:1-8; Maliko 2:23-28)

¹ Lisyē la kimumbiso limoti, Yeso na babifya kaki ba ndi kakitaga pisi ka botiko baya nganu. Babifya kaki banatinaga bekazo bi, banatubo na maboku, banalya. ² Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi wa, bumuusa be: «Ko bulya iki yo makagya nilo bapakya kagya ka Lisyē la kimumbiso?»

³ Yeso umigisya be: «Makatangulagagu ndi likpamuka nilo ngama Daudi agya ngbingo yi nino ba ndi mino na banza ibu na bawai-daki? ⁴ Ingya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi, ava mukati nimo bapaga ndi Kunzi. Alya, upa goni ndi bawai-daki, gutugu beyo bokumu balyaga ndi mino ni ibu aka mukati mi nimo.»

⁵ Yeso ubikya bata ndi be: «Mika-mumbanzu no a mombukwana Lisyē la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mütü bemoti wa kübökökö kukwo

(Matayo 12:9-14; Maliko 3:1-6)

⁶ A ndi bata Lisye la kimumbiso lagogo, Yeso ogulya ka ndabu ya malumba ka Bayuda, arunga ndi kapá mutiwi. Ku beyo, mütü bemoti a ndi na kübökökö kwa kumbanzikaniko kukwo.

⁷ Bowonisilo ba mütü na Bafalisayo ba ndi kanda Yeso bingbangbangba, be ikani ahukusatü mumbanzü ka Lisye la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungulyi. ⁸ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabü. Abikya küwa aluku no a ndi kübökökö kukwa no be: «Wamaga, wodoku wa luga ka bambanzü wa.» Amaga ndi, isisilo luga kabü. ⁹ Kumbuso yi, Yeso ubikya be: «Nakamu-muusa ambe: Luki tina piye lo okwononi kagya ka Lisye la kimumbiso? Kagya likpamuka lanza ka Lisye la kimumbiso ikanigü kagya likpamuka lanye? Kahukuso obili ka mumbanzü ikani kaputa?»

¹⁰ Yeso unda ibu basi bizumuuu, kumbuso yi, abikya küwa aluku no be: «Nana kübökökö.» Anana ndi, kübökökö ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino. ¹¹ Luki limoti, mambengi ukandikanaga ndi bowonisilo ba mütü na Bafalisayo bisulu-sulu, bapunga ndi kaimuusa luga kabü be bakwanana kagya Yeso buni.

Yeso upunogini batütumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:1-4; Maliko 3:13-19)

¹² Ka masye mi ndi nimo, Yeso aga kalumba ka ngupa, asilya ndi asi malumba aka. ¹³ Niyo lisye asye, umaka babibya kaki, upunaga tekebe

na baba luga kabu nibo uluka kuwa ndi be batutumbwa. ¹⁴ A ndi ni: Simoni (nino Yeso aluka ndi goni be Petele), mamaki beyo ka Andilia, Yakobo, Yuani, Filipi, Batulumei, ¹⁵ Matayo, Tuma, Yakobo yi nino mika Alufayo, Simoni* nino a ndi kakisa ipandasi ka mugi kabu, ¹⁶ Yuda mika Yakobo se kuwa Yuda Isikali-oti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso akatiwa ni anohukuso bokolobu
(Matayo 4:23-25)*

¹⁷ Yeso pa imoti na babibya kaki bosyoku ndi ka ngupa, bamaga ndi ka pa yanza bikpa. Wa beyo, babibya kaki bagogo budingi ba ndi wa. Ambaza wakru ka bambanzu a ndi wa go wa: bambanzu nibo bodoku ndi katukya iwili yasi ya Yudea, ka gudu wa Yelusalema, ka mutili ma Tilo se kuwa Sidona. ¹⁸ Bodoku ndi kamukana na be Yeso uhukusi. Gutugu nibo mambengi ma bunye a ndi kaugogyiso, bahuka ndi. ¹⁹ Bambanzu basi bakisaga ndi kavila, kye a ndi no ngu kuso kaki niyo uhukusaga ndi na iyu ibu basi.

*Yeso akapá mutiwi ko bulyo igyagya no kumbu
(Matayo 5:1-12)*

²⁰ Kuwa wa Yeso anda ndi babibya kaki bizumuuu abikya be:

«Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na yangya,
kye Bungama ko Kunzi a bo kunu!

²¹ Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na nza mbiya
yi nimu,
kye mikutatū ndeke!

* **6:15** 6:15 Bamakaga ndi goni be Ziloti.

Igyagya kunu ibunu yi niḅo ma kagama mbiya
yi niḅu,
kye matibatḅ ndeke!

²² Gwoni magyagya kika kani bambanzu
bakamḅmḅya, banamḅkya, banamḅtḅmbwa,
banamḅbinikya makḅmḅka manyenyē bitititi,
ko bulya ko Mika-mḅmbanzu. ²³ Ka lisyē li niḅo,
gwoni magyagya, mobumbukaga bitita-tita, kye
minisona ndeke na mḅkalya mudingi kugḅ wa
lisyē. A ḅeyo, a mḅḅngoni ḅegḅyo batitabḅ
ḅugyogisaga ndi mino ḅogyalandḅ.

²⁴ Luki limoti, kumbu kunu ibunu yi niḅo ma na
mukumbo,
kye igyagya kunu kḅwa yu niyo aka yo mo mino
yo!

²⁵ Kumbu kunu ibunu yi niḅo ma bakikutogo
mbiya yi wanḅ,
kye mimḅkanatḅ ndeke nza!
Kumbu kunu ibunu yi niḅo makatiba mbiya
wanḅ,
kye malyatḅ ndeke kumbu, migomisogo!

²⁶ Kumbu kunu kika ni bambanzu basi
bakamḅbiba, kye a mḅḅngoni ḅegḅyo batitabḅ
ḅugyaga ndi mino ḅogyalandḅ ḅa kḅḅḅkḅ.»

Huponi ḅomuyoniso kunu

(Matayo 5:38-48; 7:12)

²⁷ «Luki limoti, nakamḅbikya ibunu niḅo
makemḅkana ambē: Huponi ḅomuyoniso
kunu, hugyoni ḅinza niḅo bakamḅmḅya.
²⁸ Wolikyoni ḅḅḅnga ko Kunzi ka
niḅo bakamugbusyo, mḅkungulya niḅo
bakamugyogisyo. ²⁹ Mḅmbanzu kḅbita
ka panga, wayikosilya goni niyo yagogo.

Mumbanzu kukupya koti kaku, wasilya goni simizi. ³⁰ Mumbanzu wasi kukunga luki, wapa. Mumbanzu kukupya luki, wakabikyonitogu be umigisilyi. ³¹ Nilo mapaga be bamugyilyi, ugyilyoni bengeni mufongoni begyo.

³² Kika ni mapaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye barananaga luga kabu aka goni. ³³ Kika ni magyaga bunza ka nibo aka bo bamugyilyaga bunza, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye aka bagyaga begyo. ³⁴ Minisana na izangiya tino, kika ni mukupisaga ibunu batu bi nibo aka bo bakwanana kamumigisilyo? Gutugu batu banye bokupisanaga luga kabu aka iba bigisyoni luki li nilo aka lo! ³⁵ Luki limoti, ibunu huponi bomuyoniso kunu, huyoni binza. Kupisoni ni makegu bata na mutamanagi be bamumigisyatu. Kwa wa, minisana ndeke na mukalya mudingi, mika ndeke bomiko Kunzi nino Kugu-Kugbe. A beyo, bunza kaki a ka batu basi iki ka nibo bakamigisyogigu ibiba na ka batu banye. ³⁶ Wikoni na mabengi mo kumbu mufongoni beyo Obonu o mino na limbengi lo kumbu.»

*Makokonitogu mukombu ka batu bagogo
(Matayo 5:38-48; 7:12)*

³⁷ «Makokonitogu mukombu ka mumbanzu, Kunzi kamukulyigu ndeke nimo kunu begyo, makubisonitogu bengeni na mukombu, Kunzi kamubisigu ndeke na mukombu begyo, hupilyoni bengeni, Kunzi amupilya ndeke begyo. ³⁸ Hupoponi bengeni, Kunzi amupapa

ndeke begeyo. Amudukilyaga ndeke ka mbiyo kunu isangi ya mupunga niyo yanza, mupipa, mukpindila binza bimvi, mutumo na mukala, onogwanana bigbiya-gbiya. A beyo, mudongoni beyo mugyaga mino bengeri, Kunzi amumigisya ndeke ibunu mudongoni begeyo.»

³⁹ Kuwa wa Yeso utulya bata lizuni lagogo be: «Mutu wa kolobu ya mamomo akwananatu kakpokyonisa daki? Gutugu iki yi aka! Kagya beyo, bogwa ibu basi baba ka libye. ⁴⁰ Mubibya gutugu bemoti aka kakwananigu kakitaga muwonisilo kaki, luki limoti mubibya wasi nino bawonisilaga binza, ika ndeke mudongoni abe muwonisilo kaki.

⁴¹ Ko bulya iki yo wo mino kamina asi okuku aka nino a ko liso ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴² Wakwanana piye kabikya mamaku liki be: «Ya, gya mbeyi nunyu okuku ko liso», iwe nino wakegu gutugu kaina ingbi niyo a ko liso kaku? Iwe mutu wa kuboboku muna, winyo mbeyi ingbi niyo a ko liso kaku. Kumbuso yi, wakwanana kuwa kaina bingbanganya kanyo okuku nino a ko liso ka mamaku.»

*Bibogo sibukuso ko bumo yi
(Matayo 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ «Sibukuso sanza kabukutagigu bumo yanye, na goni sibukuso sanye kabukutagigu bumo yanza. ⁴⁴ A beyo, bibaga bukato tasi ko bumo yi aka. Bakapwagigu manga kugu wa sibukuso so mowo, na bakapwagigu mbunye kugu wa muligi mo mowo. ⁴⁵ Mutu wanza agyaga makpumaka

manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye agyaga makpumuka manyenyene nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. Kye manokw ka mambanzu opupisaga makpumuka nimo ikaga mutumo ka limbengi kaki.»

*Bibu ka boripiko baba
(Matayo 7:24-27)*

⁴⁶ «Ko bulya iki yo memakaga mino be: <Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu> ni makegu kagya nilo nakamubikya? ⁴⁷⁻⁴⁸ Mutu wasi nino ebibiyaga, anakana likpumuka kami, anagya, a mudongoni abe aluku bemoti nino a ndi kopika ndabu. Akpo ndi libye lodu, obisa mubumbe kugu wa litalu. Ngbingo yi nino tumo odoku mino, libo obuna ka bakpolo-kpolo ba ndabu yi niyo, luki limoti ni kodukonigu, kye ndabu ipika ndi yanza. ⁴⁹ Luki limoti, mambanzu wasi nino ukanaga likpumuka kami ni kegu kagya mudongoni beyo no mino kabikya, a abe aluku bemoti nino opika ndi ndabu kugu wa litombu aka ni kokpugu mubumbe. Ngbingo yi nino libo okikoku mino ka kpolo-kpolo wa ndabu yi niyo, ofukana ndi bigala-gala, yasi bigbatata.»

7

*Yeso ahukusini mugya-ligubo ka ngama ka basuda wa Luma
(Matayo 8:5-13)*

¹ Ngbingo yi nino Yeso ama ndi mino kabikyaga likpumuka lasi nilo a ndi na ilu ka ambaza nino a ndi na iyi mukungulo no,

ogulya kuwa ndi ka gudu wa Kapelenaumu. ² Ku beyo, ngama bemoti ka basuda wa Luma a ndi na mugya-ligubo nino apaga ndi kugbe. Mugya ligubo yi nino a ndi no kolo buwobi kosisa limbengi. ³ Niyoy ngama ka basuda yi nino ukana mongoni ka Yeso, atikilya ndi bambokum-bokum bemoti-bemoti ka Bayuda be bamokilyiku, oduku kahukuso mugya-ligubo kaki. ⁴ Niyoy bambokum-bokum bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, bitatanaga na iyi kugbe, babikya be: «A mutuu nino okwononi be mugyilya beyo o mino kabikya, ⁵ kye apagatu mugu kusu, iyi aka goni no atipikisilyo ndabu kusu ya malamba.»

⁶ Kuwa wa, Yeso aga ndi pa imoti na ibu. A kuwa ndi buwobi kadwe aka ka musengi, kani ngama yi nino anatikilyoku bawai-daki kabikya be: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitogu mu. Kokwononigu be wingyoku kunu ka ndabu kami. ⁷ Kinili nimini bi goni imi ambe sokwononigu kaina ku kaku. Luki limoti, bikyano likpumuka limoti aka, mugya-ligubo kami akwanana kahuka. ⁸ Imi, na kusili wa mutuu ka bangama kami, na goni na na basuda kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: <Waga!>, aga, nakabikya wagogo ambe: <Doku!>, oduku, nakabikya mugya-ligubo kami ambe: <Gya bene!>, agya beyo aka yo.»

⁹ Niyoy Yeso ukana munzina mi nimo ngama ka basuda a ndi kanzina mo, likpumuka ambanga. Oyikana ndi ka ambaza ka bambanzu nino a ndi kabibya no, iyi aka be: «Nakamabikya

bingbanganya ambe: Nakaninigu ndeke baya yidingi abe niyi lugo ko bomikya Bezaleli!»

¹⁰ Niyɔ batu niɔ butika ndi bosilo, batakanya ndi mɔgya-ligubo ni oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

¹¹ Bugala bi, Yeso inda kɔwa ndi ka mugi mimoti nimo ina ndi be Naini, babiɔya kaki na ambaza mudingi ka bambanzu ba ndi pa imoti na iɔu. ¹² Niyɔ ba kɔwa ndi buwobi kadwe ka mupumi ma gɔɔɔ yi ninɔ, abangana ndi na bambanzu ni baninda kolumbo manda ka mawanza bemoti. Ibakuta ndi iyi mukaka aka ka amaki, ninɔ a kɔwa ndi goni woko. Ambaza mudingi ka bambanzu ba gɔɔɔ ba ndi pa imoti no woko yi ninɔ. ¹³ Niyɔ Mombukwono-dosu amina muko yi ninɔ, akwilya kumbu, abikya be: «Wasa mɔgamu.» ¹⁴ Kumbuso yi, isisila ndi, avila sanda, batu bi niɔ ba ndi na iyu yibinika bamaga. Kɔwa wa Yeso aka be: «Mikya-bawanzaaa, nakaubikya ambe, wamaga!» ¹⁵ Wa aka wa, mikya baluku yi ninɔ a ndi manda no iko, apunga ndi kanzina. Kumbuso yi, Yeso apa ndi amaki.

¹⁶ Likpuma ka lo ubongisa ndi bambanzu basi, bapunga ndi kabibisa Kunzi banabikya be: «Mugyalandu bemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na goni: «Kunzi osingyiniku livananza kaki!»

¹⁷ Na mongoni ma likpuma ka nilo Yeso agya ndi lo, itulyana kɔwa ndi ka iwili yasi ya Yudea no giyo yasi niyo buwobi-buwobi wa.

*Yeso ni Masiya ninɔ a banu kodoku
(Matayo 11:2-19)*

18 Babibya ka Yuani-Mubatizai bapága ndi Yuani mongoni masi. Kawa wa, Yuani amaka ndi baba luga kabu, 19 utika ndi ku ka Mombukwono-dosu kamuusa be: «Iwe ni mutu yi nino a ndi kodoku, ikanigu takwanana kabanda wagogo?»

20 Niyo batu bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, babikya be: «Yuani-Mubatizai atitikiku kaumuusa be: «Iwe ni mutu yi nino a ndi kodoku ikanigu takwanana kabanda wagogo?»»

21 Ko ngbingo yi nino aka no, Yeso uhukusa ndi batu budingi ba bokolobu dididi, nibo bakigyagya, nibo ba mambengi ma bunye, uhukusa ndi goni batu budingi nibo ba ndi no kolobu ya mamomo. 22 Kumbuso yi, Yeso usikisya batu bi nibo be: «Widoni katumbulyaga Yuani nilo mini na nilo mukoni: batu ba bokolobu baya mamomo bakaina bata, nibo ba mutingbi bakakpakyana ngbingbili, bakebukebu boukini, baaduka bakaukana, bamanda akozuzuko na batu ba payaya bakaukana Mongoni Manza. 23 Igyagya ka mutu nino kupigu ndeke kebiba ka baya!»

Yeso akanzina ko bulya ka Yuani-Mubatizai

24 Niyo batu bi nibo Yuani utikoku baga ndi, Yeso apunga ndi kanzinilya ambaza ka bambanzu ko bulya ka Yuani, anabikya be: «Minda ndi kaina iki ku ka isa? Ligugu nilo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! 25 Ambe, minda ndi kaina iki? Mumbanzu bemoti wakimokisya yanzanza? Luki limoti, nibo bimokisya botu baya ligabu lapu, bika na obili wanza, bikaga ka bandabu ka bangama. 26 Minda

se kũwa ndi kaina iki? Mugyalandũ bemoti? Iyo, nakamũbikya ambe akitogito mugyalandũ.

²⁷ Kye ikpika ko bulya kaki be:

«Nakatika atutumbwa kami kambwa kaku, kye ubungusyili pisi.»»

²⁸ Nakamũbikya ambe: «Kegu na mũmbanzũ ninũ ibũkũta na muko, ninũ a mudingi kakitaga Yuani. Luki limoti ninũ a mũkedde kũge ka Bũngama ko Kunzi a mudingi kakitaga iyi.

²⁹ Niyo bambanzũ basi na gutugu bandombe ba manzanza aka bamũkana ndi, siba be Kunzi a ngbingbili, Yuani ubotisa ndi. ³⁰ Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mũtũũ bakabinikyanagu ndi likpũmũka li niũo Kunzi a ndi kapa kũgu kabũ, bamũya ndi be Yuani ubotisi.»

³¹ Yeso abikya bata be: «Nakwanana piye kaukingyoso batũ ba lisyẽ li niũ na beki? Ba mũdũngũni abe ba wani? ³² Ba mũdũngũni abe bomiki bi niũo ba bakikaga ka pa yangba, banũtũbilaga bengenĩ be: «Tamungbotilyi bi byembĩ ni makobinigu! Tamumbimbilyi bi mambũ ma idumasũ ni makogomigu begeyo!»

³³ A beyo, niyo Yuani-Mubatizai odoku ndi, kalyagigu ndi mukati, kamwogigu ndi gũni vinya, ibunu aka be: «A na limbengi la bũnye.»

³⁴ Mika-mũmbanzũ odoku kũwa ndi, analyalya, anomwo, ibunu aka be: «Mundoni alũkũ wa mũsasa yi nimũna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batũ ba bũnye!» ³⁵ Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka batũ basi niũo babailya.»

Yeso ogulyini ka ndabũ ka Simoni

³⁶ Mufalisayo bemoti amaka ndi Yeso kalyalya ibũ na iyi kũ kaki. Yeso inda ndi kũ ka alũkũ yi ninɔ, iko, bapũnga kalyalya. ³⁷ Muka bemoti wa yigya yanyɛ, ikaga ndi ka gũdũ yi ninɔ. Niyɔ ukana bɛ Yeso akalyalya kũ ka Mufalisayo nɔ, odoku ndi na mukɛũ mimoti nimɔ bagya ndi na litalũ la alibati,* otumini na malazi bidɛ. ³⁸ Amaga ndi kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magũ kaki. A ndi kagama, anudukusogo bomomiso-miso ka magũ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kũwa ndi no tukatũ kaki, anopututo magũ, akpazya ndi na malazi. ³⁹ Niyɔ Mufalisayo yi ninɔ amaka ndi Yeso ina beyɔ, abikya ndi kũsɔ kaki bɛ: «Kiko bi bɛ alũkũ yi nimũ a mugyalandũ walingunũ, akwanano bi kaiba bɛ muko yi ninɔ akavivila nɔ a na yigya yanyɛ.»

⁴⁰ Kũwa wa, Yeso abikya Mufalisayo nɔ bɛ: «Simoni, na na likpũmũka kaubikya.» Simoni asikisya bɛ: «Muwonisilo, bikyano.»

⁴¹ Yeso abikyoku bɛ: «Balũkũ baba ba ndi no lubu ka mũtũ bemoti. Bemoti a ndi no lubu wa bambuma bamiya kubukumuti na wagɔgɔ batekɛbɛ kubukumuti. ⁴² Yɛki ibũ basi baba bakegũ ndi no buyi kakalya lubu yi ninɔ, upilya ndi ibũ basi baba. Luga ka batũ baba bi nibɔ, wani nɔ ika na sipananisɔ kugbɛ na alũkũ yi ninɔ?»

⁴³ Simoni asikisya bɛ: «Nakaina abɛ ninɔ apilya ndi ni a na buyi budingi kugbɛ.» Yeso abikya bɛ: «ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»

* **7:37** 7:37 alibati: Busɔlɔ ba tukũtɔ totu nitɔ balũkaga ndi notu makpũmũka dididi abɛ: bambike, mawengũ, bosupa.

⁴⁴ Kumbuso, oyikana ndi ku ka muko yi ninɔ, abikya Simoni be: «Watu kamina muko yi nimu? Wa nogulyiku mino ku kaku wanu, wakepigu libo la magu, luki limoti muko yi nimuna esukusi magu no bomomiso-miso, ekpaga no tukatu kaki.

⁴⁵ Waketitilyigu bi kepututo, luki limoti muko yi nimu kupigu kepututo magu katukya wa aka wa nogulyiku mino wanu. ⁴⁶ Weketikiligu molingo ka mu, luki limoti iyi etikilito magu na malazi. ⁴⁷ Kinili nakaubikya bingbanganya ambe: sipananiso sidingi niso owonisili, akaibisiso be bapilyini bunye budingi nibo kaki. Luki limoti, ninɔ Kunzi apilyaga bunye bakede, owon-isilaga sipananiso sikede goni.»

⁴⁸ Kumbuso yi, Yeso abikya kuwa muko yi no be: «Bupilyini bunye kaku.»

⁴⁹ Batu nibo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu be: «Aluku yi nimuna a mbeyi wani, kaikpunda kapilya bunye?»

⁵⁰ Luki limoti Yeso abikya kuwa ndi muko yi ninɔ be: «Baya kaku uhukusini, waga na maziyo.»

8

Boko nibo bakpakanaga ndi pa imoti na Yeso

¹ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kabikyaga Mon-goni Manza ma Bungama ko Kunzi ka bagudu no giyo dididi. Babibya tekebe na baba ba ndi pa imoti na ibu. ² Boko bemoti-bemoti nibo Yeso unyo ndi mambengi ma bunye, uhukuso bokolofu, ba ndi pa imoti na ibu goni: a ndi ni

Malia Magadala, ninɔ Yeso anyɔ ndi mambengi ma bunye madɔya na ika, ³ Yuana, muka Suza ninɔ a ndi zamɔ ka Elodi Atipasi, na bagɔɔɔ budingi. Iɓɔ basi ɓapága ndi buyi kabɔ kabinika buti ka Yeso na ɓabiɓya kaki.

*Yeso akatwa lizuni la likuna
(Matayo 13:1-9; Maliko 4:1-9)*

⁴ Bambanzɔ basingyoku ndi Yeso kotukyoku ka baguɗu dididi. Niyo ambaza mudingi a ndi kamumukana beyɔ, utulya kɔwa lizuni li nili:

⁵ «Mutu ɓemoti inda ndi kakuna masɔlo kaki. Niyo a ndi kakuna beyɔ, bumo yi yagɔɔ anyukaga ko pisi. Bambanzɔ ɓaditaga ndi, ɓombu balya. ⁶ Niyo yagɔɔ anyuka ndi ka litalu. Niyo abaka, umilaga kye litombu kegɔ ndi no libo. ⁷ Yagɔɔ anyuka ndi ko kpokiki. Niyo arunga kabaka, kpokiki abaka ndi goni iyu, akandaga ɓikpeki-kpeki. ⁸ Luki limoti niyo yagɔɔ anyuka ndi ka litombu la doɓo. Abaka ndi, abukuta ɓekaza ɓiyuyuyu. Ikaza imoti-imoti abukutaga ndi bumo yakru kugbe.» Niyo Yeso ama kautumbulyaga likrumuka li nilo beyɔ, apamikana ɓe: «Mutu yi ninɔ a na motili ma kukana, ukanito!»

*Ko bulyo tino yo Yeso anzinaga ndi mino pisi
ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Maliko 4:10-12)*

⁹ Kɔwa wa ɓabiɓya kaki ɓamuusa ndi Yeso isi ya lizuni li nilo. ¹⁰ Usikisya ndi ɓe: «Kunzi amumibisatu ibunu ɓodikidi ɓaya Bɔngama kaki. Luki limoti, ɓatu bagɔɔɔ ɓukanaga iɓɔ pisi ka

mozuni mūdōngōni bēyo ikpikaga ndi mino ka mobiso bε:

«Bika kaanda ni bakegū kaina,
banākana ni bakegū kotombisyo.»»

*Yeso akaṭumbulyaga babibya lizuni la likuna
(Matayo 13:18-23; Maliko 4:13-20)*

¹¹ «Mūtumbulagi ma lizuni nima: masolo a likingyosi la likpūmuka ko Kunzi. ¹² Batū bagogo ba abε pisi kū masolo magogo anyukaga ndi mino. Būkanagatū, luki limoti mumuyoniso odoku, anyo likpūmuka ka mambengi kabū. Ūkpingba kabailya likpūmuka li nilo na kainisono na muhukuso. ¹³ Masolo nimō ogwa ndi ka litalū, a niḅo būkanaga likpūmuka, bogwi na igyagya. Luki limoti ba abε sibukuso niso kegū no lyo, babinikyanaga ko ngbinga mukede aka. Ko ngbinga wa būkpeki-kpeki, batukya ka baya. ¹⁴ Nimō ogwa ndi ko kpokiki, a likingyosi ka batū niḅo būkanaga Likpūmuka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi ninō ḅo mino kaidukulogo ka baya, mūtamanagi mudingi, mūsasa ma mukumbo na ma litombū ukanda bikpeki-kpeki. Ka mulibo mi ni bakopigū masolo mungata. ¹⁵ Nimō ogwa ndi ka litombū la doḅo a likingyosi ka batū ḅi niḅo būkanaga Likpūmuka ko Kunzi na limbengi lanza, banagya yi. Bobuulyogo, abukuta masolo, bakoyikonogigū ka baya gutugū ko ngbingo wa būkpeki-kpeki aka.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
(Maliko 4:21-25)*

¹⁶ Yeso ubikya bata ndi bε: «Kegū na mambanzū gutugū bemoti aka ninō atunaga

tala agbukumisya bata na mumbi ikani abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino iba batu nibo bika kogulya bini bungbanganya.

¹⁷ Kwa wa go wa, kegu na likpumuka gutugu limoti aka nilo la kisma ni kimibisikosigu, ipupisa ka pa yangba. ¹⁸ EEE, wiminyonito beyo mo mino kaukana yo! A beyo, mutu yi nino a no luki, bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupya gutugu nilo akasima be a nolu.»

Livananza la linguna ka Yeso

(Matayo 12:46-50; Maliko 3:31-35)

¹⁹ Amaki na bamamaki Yeso bodoku ndi kanda, luki limoti bakakwananagu ndi kasilyo ko bulya ambaza ka bambanzu. ²⁰ Babikyoku kwa be: «Amaku na bamamaku bakaukisa kunzi ku, bakapa kaumina.»

²¹ Luki limoti Yeso usikisya ndi ibu basi be: «Mama na bomika-mama ni batu bi nibo bukanaga likpumuka ko Kunzi, banagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo

(Matayo 8:23-27; Maliko 4:35-41)

²² Lisyε limoti Yeso adaka ndi ka ingbolo pa imoti na babibya kaki, ubikya be: «Tozobini kusyaku wa ibombu.» Kwa wa, baga ndi.

²³ Ngbingo yi nino ba ndi mino kazaba no, Yeso alala ndi bipe. Mbumbo yapu apunga ndi kovivo ko ngbinga bemoti aka, ingbolo apunga komwaga libo. Ba kwa ndi ka mukpanga ma kukwaku. ²⁴ Babibya binda ndi kagbugbutiso,

ibũ aka bε: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»

Niyɔ Yeso ogbugbutoku, apamilya mbumbo na mubaka, mbumbo asa ndi kovivo, pa aka ndi biwo. ²⁵ Kumbuso yi, ubikya babibya bε: «Baya kunu a yani?»

Luki limoti babanga ndi, bombomboyo, banuusana bε: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Akapá mutuu gutugu ko mbumbo no libo, masi anamukana!»

Yeso anyuni muluku bemoti mambengi ma bunye

(Matayo 8:28-34; Maliko 5:1-20)

²⁶ Yeso na babibya kaki bazaba ndi kusyaku, ka iwili ya Bagelasi, tili na iwili ya Galilaya. ²⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kosya ka ingbɔlɔ, muluku bemoti wa gudũ yi ninɔ, odoku ndi kambwa kaki. Mutu yi ninɔ a ndi na mambengi ma bunye. Mututu kegũ buwobi, ikaga kuwa ndi iyi asi ndumbu aka. Kasyegigũ bata ndi ka ndabũ bεgeyo. Luki limoti, ikaga kuwa ndi iyi ka bambuku aka. ²⁸ Niyɔ amina Yeso bεyo, apamikana, ogwa kambwa kaki, apamikana bε: «Yeso, Miko-Kunzi ninɔ Kugu-Kugbe, nilɔ kusu na iwe opukogi buni? Kikiliki, wakegyogyisonito baka!» ²⁹ A ndi kanzina bεyo kye Yeso a ndi ni opini mutuu ka limbengi la bunye bε opupi kuso kaki. Limbengi li nilɔ a ndi ni andungulyogini nganga bikyo. Gutugu bakakanda ndi maboku na magu na baselegeni bε kye kokyogonito, itinaga ndi asi bitututu.

Limbengi nilo la bunye lo akpamyaga ndi kaina ka isa.

³⁰ Yeso amuusa be: «Wina bu?»

Asikisya be: «Nina be <Ndube>» Abikya ndi beyo kye mambengi ma bunye a ndi ni amingyini mudingi. ³¹ Mambengi ma bunye mi nimo itatanaga ndi na Yeso be kukpomyonitogu baka kogwa ka libye lo fuku.

³² Wina se ambaza mudingi ka bangaya a ndi kalyalya ka ngupa wa. Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be usilyi pisi kogulya ka bangaya bi nibo. Abailya. ³³ Kuwa wa mambengi ma bunye opupa ndi kuso ka aluku no, ogulya ndi kuso wa bangaya. Ambaza ka bangaya wasi oya ndi ko dido wa ngupa kadwe ka ibombu, bolinda ndi.

³⁴ Ngbingo yi nino bobubulyo ba bangaya bina ndi mino likpamuka nilo, biga ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudua na ka bogiyo.

³⁵ Bambanzu bodoku ndi kaina likpamuka nilo igyonosa ndi lo. Niyu bosilo buwobi na Yeso, batakanya kuwa ndi muti yi nino mambengi ma bunye apupa ndi no mukuliko buwobi na Yeso, kani imokisyini kutuko, mapila binza bipisiii. Babanga ndi kuge. ³⁶ Nibo bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku batu bagogo beyo aluku no ahuka ndi mino. ³⁷ Kuwa wa batu basi ba iwili ya Gelasi babikya ndi Yeso be opupi ka kabu, kye ba ndi kabanga kuge. Yeso adaka ndi ka ingbolo, atakyilya ligandu. ³⁸ Muti yi nino Yeso anyo ndi mambengi ma bunye no itatanaga ndi na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi.

Luki limoti, kani Yeso kopagu. Abikya be:
³⁹ «Wiga ku kaku, wotumbulogoku likramuka
 lasi nilo Kunzi ugiyili.»

Aga ndi, obikyogoku ka gudu wasi nilo Yeso
 agyilya ndi.

*Yeso ahukusini muko bemoti, abilisa goni
 mika Yailo muko yi*

(Matayo 9:18-26; Maliko 5:21-43)

⁴⁰ Niyo Yeso iga bata kusyaku wa ibombu,
 ambaza mudingi ka bambanzu atilya ndi, kye
 ibu basi ba ndi kabunda. ⁴¹ Ko ngbingo yi ninu
 aka no, ngama bemoti wa ndabu ya malumba ka
 Bayuda ninu ina ndi be Yailo odoku ndi, ogwa
 kambwa ka Yeso, itatanaga na iyi be adwino
 baka ku kaki, ⁴² kye mikaki bemoti aka muko
 yi, wa byanga banda tekebe na biba, a buwobi
 kosisa limbengi.

Ngbingo yi ninu Yeso a kuwa ndi mino kaaga
 ku, ambaza amotosya ndi bikpwo. ⁴³ Kuso
 wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti ninu
 bangu apupaga ndi kuso wa byanga tekebe na
 biba. A ndi ni omoni mukumbo kaki masi
 kaukalyaga bamunganga, luki limoti kegū ndi na
 matu ninu akwanana ndi kahukuso. ⁴⁴ Muko
 yi ninu akpudfoku ndi Yeso ya kumbuso, avila
 mu ma kutuko kaki. Wa aka wa, bangū asa ndi
 kapupo. ⁴⁵ Yeso aka be: «Wani piye no evili?»

Batu basi banganya ndi, Petele aka be: «Mu-
 wonisilo, wakegu mbeyi kaina beyo bambanzu
 bukunguli mino yi, bumotosya bene?»

⁴⁶ Luki limoti, Yeso abikya be: «Iyo,
 bambanzu bemoti evilito, kye nimukonito

ngu kepupo.» ⁴⁷ Niyo muko yi ninɔ ina be bandungini, odoku guguma na kubangaku, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka bambanzu basi wa, atambulaga ndi ko bulya tino yo avila ndi mino Yeso na beyo ahuka ndi mino ko ngbinga bemoti. ⁴⁸ Yeso abikya ndi be: «Mikya boko mana, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo.»

⁴⁹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kanzina no, mutu bemoti otukyoku ndi ka Yailo, ngama wa ndabu ya malumba ka Bayuda, abikya be: «Mikaku osisini limbengi. Wasa bata kadomiso Muwonisilo.»

⁵⁰ Niyo Yeso ukana ndi mongoni mi nimo beyo, abikya Yailo be: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka, mikaku ahukat.»

⁵¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso adwe mino ka ndabu ka Yailo, kapagu ndi mutu wagogo kogulya pa imoti na iyi ka ndabu, kiki asi ni Petele aka, Yuani, Yakobo, abaki na amaki miki. ⁵² Batu basi ba ndi kagama na kaigama ko bulya ko miki yi ninɔ okwa ndi no. Luki limoti Yeso abikya be: «Wosoni kagama, miki kegũ mukwo, luki limoti a ka toto.»

⁵³ Batu bi nibo batiba ndi bikyaaa, kye ba ndi kaiba be miki a manda. ⁵⁴ Luki limoti Yeso agwi kubokuko, abikya na liyu lapu be: «Miki aaa, wamaga!» ⁵⁵ Ozuzukoku, amaga ndi ko ngbingo yi ninɔ aka no. Yeso aka ndi be bapí malili. ⁵⁶ Abaki na amaki bombombaya ndi kugbe kaina likpumuka nilo limbanga lo, luki limoti Yeso upá ndi mutiwi be bakatumbulyogonitogu mambanzu gutugu bemoti aka.

9

*Yeso akaɗitika batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:5-15; Maliko 6:7-13)*

¹ Kuwa wa, Yeso umumala batutumbwa tekebe na baba upa ngu na bungama kokpumyo mambengi ma bunye masi na kohukuso bokolofu. ² Kumbuso yi, utika ndi kabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi na kauhukuso batu ba bokolofu. ³ Iyi aka na ibu be: «Makovonitogu gutugu luki limoti aka abe madukpo, kugba, mukati gutugu buyi aka, na makuvonitogu basimizi baba-baba. ⁴ Pa yasi ku bamutilya banu mino, wikoni ifunu asi ka ndabu yi niyo aka yo, kadwe ko ngbingo yi nino mopupa banu mino ka mugi mi nimo. ⁵ Pa yasi ku bambanzu bakamutilyi banu mino, puponi ka mugi kabu, mibumaga libungu la bakagba kunu, kaumibisa bunye kabu.»

⁶ Kuwa wa batutumbwa baga ndi, bolingya giyo yasi. Banabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi, banuhukuso batu ba bokolofu.

*Elodi Atipasi a ndi kakisa kamiba Yeso
(Matayo 14:1-12; Maliko 6:14-29)*

⁷ Wa Elodi nino a ndi ngama wa Galilaya ukana mino likpumuka lasi nilo a ndi kaigyonosa lo, amama bigbagba ni kegu bata kaiba be agya buni. Batu bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai opupiniku ka sabili!» ⁸ Bagogo babikya ndi be: «Mugyalandu fliya ipupisiniku bata!»

Bagogo babikya bata ndi be: «Mugyalandu wandeli bemoti opupiniku ka sabili!» ⁹ Luki

limoti, Elodi aɓikya ɓe: «Ɛmi nakusisoni ndi Yuani ma. Wani se kɔwa bata maɓa nakaɓkana makpɔmuka mɔmbanga-mbanga kɔgu kaki ma?» A ndi kakisa kamina Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka bambanzu (Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Yuani 6:1-14)

¹⁰ Niyo batutumbwa bigononoku, batumbulyaga ndi Yeso masi nimo ba ndi ni bogyini. Inda ndi na ibu ka pa niyo mumbanzu kegu ndi mino, buwobi na guɗu bemoti nino ina ɓe Betesaida. ¹¹ Luki limoti, niyo bambaza ka bambanzu bukana beyo, бага ndi kaukisa. Niyo badwe, Yeso utilya, unzinilya kɔgu wa Bɔngama ko Kunzi, uhukusa ndi nibo ba ndi kaigyogyiso na bokolofu.

¹² Ngbingo yi nino moni apunga mino kogwo, batutumbwa bakpuɗoku ndi Yeso, ɓabikya ɓe: «Huɓikya neki ambaza ka bambanzu ɓe бага kakisa pa ya ɓusisini no luki lilya ka sengi na ka bandabu nibaina buwobi-buwobi wanu, kye ta wanu ka isa.»

¹³ Luki limoti ubikya ɓe: «Hupono malili asi ni ibunu aka bamombukwana-dabu bi.»

Basikisya ɓe: «Ta ibusu asi na mukati kubukumuti aka na bosu baba. Wakapa ɓe tindi koluwo malili ko bulya ka batu bi nibana basi?»

¹⁴ A beyo, bambanzu ba ndi wa banda belofu kubukumuti.

Yeso ubikya ɓabibya kaki ɓe: «Hulikisoni neki ka magbuta. Ligbuta limoti-limoti ika na bambanzu banda batekeɓe kubukumuti.»

15 Babibya bagya ndi beyo aka yo, bulikisa ndi basi. 16 Yeso ava mukati nimo kubukumuti mo na bosu baba, ikwe kugu wa lisyε, amigisya Kunzi ibiba. Kumbuso yi agbananaga, upa babibya be balupyi ka ambaza ka bambanzu. 17 Basi balyalya, bikutaga ndi bikpekede-kpekede. Babibya bamumula kuwa nimo otigala ndi mo, ogwa ndi mumbi tekebe na mifa.

Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Masiya

(Matayo 16:13-19; Maliko 8:27-29)

18 Lisyε limoti Yeso akida ndi kalumba, babibya kaki ba ndi pa imoti na iyi. Umuusa be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?»

19 Basikisya ndi be: «Batu bemoti-bemoti bakabikya be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu Hliya, bagogo bata be iwe ni mugyalandu bemoti wandeli nino opupiku bi ka babili.»

20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kuwa ndi ibu be: «Se kuwa ibunu, makabikya be imi ni wani?»

Petele amigisya be: «Iwe ni Masiya nino ko Kunzi.»

21 Yeso ugbityaga ndi be bakabikyonito mumbanzu.

22 Omotiloku ndi bata be: «Okwononi be Mika-mumbanzu igyogyisi kuge, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bambimbo, bamwisiso. Luki limoti, ka lisyε la masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.»

23 Kumbuso yi ubikya ndi ibu basi be: «Mumbanzu kapa kebiba, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki, abinika masalaba kaki

masye masi, anefibya. ²⁴ A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki kunu kusili wa moni, abungusatu, luki limoti mutu yi nino abungusa ndeke obili kaki ko bulya kami, ahukusatu ndeke. ²⁵ A izangiya tino mumbanzu kainisono na lingama lasi la obili, ni abungusini ikani aputini obili kaki bikpe? ²⁶ Mutu wasi nino imakanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpamaka kami, Mika-mumbanzu aminyilya ndeke iyi suni beyo wa odoku ndeke mino ka ibiba kaki na ka ibiba ka Baba pa imoti na bamalaika botu. ²⁷ Luki limoti, nakamubikya bingbanganya ambe, a linganu: bambanzu bemoti-bemoti nibana ba wanu, bakokwigu ndeke kani bakinigu Bungama ko Kunzi.»

*Miso ka Yeso igomosyonini
(Matayo 17:1-8; Maliko 9:2-8)*

²⁸ Buwobi kadwe poso imoti kumbusa wa munzina mi nimo, Yeso adaka ndi ka ngupa pa imoti na Petele, Yuani na Yakobo kalumba. ²⁹ Ko ngbingo yi nino a ndi mino kalumba no, misa kaki igomosyana ndi, botu kaki obuba ndi bitu abe ngbangbata kanginana. ³⁰ Bambanzu baba bopupana ndi bigbututu kanzina na Yeso: a ndi ni Musa na mugyalandu hliya. ³¹ Ibiba ko Kunzi ukungula ndi bikululu. Ba ndi kanzina na Yeso kugu wa kukwaku kaki nikwo igyonosa ndeke ka Yelusalema. ³² Petele na bawai-daki ba ndi budukono ka batoto bingbwungono. Niyu bozuzukoku, bina ndi ibiba ka Yeso pa imoti na baluku baba bi nibo ba ndi ka kpolo kaki bo. ³³ Ko ngbingo yi nino batu bi nibo ba ndi mino

kaasanana na Yeso, Petele abikya kuwa iyi ɓe: «Muwonisilo, a binza ifusu kaika wanu. Topiki ɓangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka Iliya.» A ndi kanzina ni kegu kaiba ɓe akabikya bu.

³⁴ Niyo a ndi kanzina ɓeyo, lindindi odoku ndi bikwa, utikya ibu basi na kululuko. Babibya babanga ndi kugbe wa lindindi utikya ndi mino ɓeyo. ³⁵ Liyu otukyoku ka lindindi ku ɓe: «Nimuna a Mikami mupaka nino napunaga ndi. Mumukononi iyi!»

³⁶ Kumbusa wa liyu nilo, babibya bikwe ndi, bamina kuwa Yeso aka mukaka. Badakyana ndi biwo, kani bakatumbulyogigu mumbanzu gutugu bemoti aka likpamuka nilo bina ndi lo.

Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye

(Matayo 17:14-18; Maliko 9:14-27)

³⁷ Bugala bi, Yeso na babibya basaa bosya ndi ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu akpuɗoku ndi. ³⁸ Wina se, aluku bemoti kuso wa ambaza wa apunga kapamikanaga, ɓe: «Muwonisilo, kikiliki, nakaukunga ambe indilyano baka mikami muluku yi nima, a iyi yikaka aka ku kami! ³⁹ Limbengi la bunye limoti akagyogyiso, ko ngbinga bemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka manoku bidɛ. Limbengi la bunye li nilo asaga kani agyogyisini. ⁴⁰ Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpumi limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyagya.»

⁴¹ Yeso usikisya bε: «Eeeze ifunu, livananza la masye mi nima, makegeu na baya, ma banye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti bongbinga binga? Nakwanana kapila buzū kunu bongbinga binga? Doku no mikaku kunu!»

⁴² Ko ngbingo yi ninu miki a kuwa ndi mina kaisisilo buwobi na Yeso, limbengi la bunye li nilo abunya wasi bingomu, anzimba ndi no ngu. Luki limoti, Yeso apamilya ndi limbengi la bunye, miki ahuka, amigisya abaki. ⁴³ Nokū udika ndi bambanzu basi bidε kaina ngu yidingi ko Kunzi.

*Yeso igilyini kabikya bε okwatū banū
(Matayo 17:22-23; Maliko 9:30-32)*

Bambanzu yikaka-yikaka ba ndi kombomboya ka masi nimo Yeso agya ndi. Ubikya babibya kaki bε: ⁴⁴ «Hukononi binza nilo nakamubikya: basutatū banū Mika-mumbanzu ka mafoku ka bambanzu.» ⁴⁵ Luki limoti, babibya bakegeu ndi kotombisyo isi ya munzina mi nimo. Isi a ndi na ibu yakisuma kye bakibonitogu. Ba ndi goni kabanga kamuusa bulyo yi.

Wani nu a mutū wa ibiba kuge?
(Matayo 18:1-5; Maliko 9:33-37)

⁴⁶ Kumbuso yi, babibya bapunga ndi kainzinzinya luga kabu bε wani nu a mutū wa ibiba kuge. ⁴⁷ Yeso andunga ndi tamanaga kabu. Kuwa wa ava ndi miki bemoti abiso buwobi na iyi, ⁴⁸ ubikya bε: «Mumbanzu yi ninu abibisa miki beyo ka nimuna ko bulya kami, ebibisi imi bikpe, na mumbanzu yi ninu akebibiso, akabibiso goni ninu etikoku ndi. Kye mumbanzu yi ninu akainisono abε mutū wa

payaya kugbe luga kunu basi, iyi no a mutu wa ibiba.»

Mambanzu yi ninɔ kegɔ mumuyoniso kaku a wai-daku
(Malikɔ 9:38-40)

⁴⁹ Kɔwa wa, Yuani abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, tamini bi mutɔ bɛmoti kokpɔmyo mambengi ma bunye ko lino kaku. To bi kapa karakya kye kegɔ ka mɔɔngɔ kusu.»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso aka na iyi be: «Makapokyonitɔgɔ, kye mutɔ yi ninɔ kegɔ mumuyoniso kaku, a wai-daku.»

Yeso akakitaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Bayuda

⁵¹ Niyo masye ka Yeso obimono kadaka kugu wa lisyɛ, otiwolya ndi ligundu kadaka ka Yelusalema. ⁵² Utika ndi batɔ bɛmoti bɛnɛ kambwa. Binda ndi, bingyo ka mugi mimoti ka Basamalia kabungusilyo pa ya busisini.

⁵³ Luki limoti, batɔ ba mugi mi ninɔ bakya ndi katilya kye a ndi iyi kaina misa ka Yelusalema.

⁵⁴ Ngbingo yi ninɔ babibya kaki beyɔ ka Yakɔbo ibɔ na Yuani bina mino beyɔ, ibɔ aka be: «Mombukwono-dosu, wopatɔ be takungi buku kotukyoku kugu wa lisyɛ na kaulumwisogo?»

⁵⁵ Yeso oyikana ndi misa kɔ ba ndi mino, uyoyiso. ⁵⁶ Kumbuso yi, binda kɔwa ndi ka mugi magɔgɔ.

Bambanzu nibɔ bakapa kabibya Yeso
(Matayo 8:19-22)

⁵⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi, alukũ bimoto abikya be: «Nubibya pa yasi ku winda ndeke mino.»

⁵⁸ Yeso abikya be: «Banziyo ba na mabaga, bombu ba na bandabu, luki limoti Mikamumbanzu kegu na pa yakanga na yakimumbiso.»

⁵⁹ Abikya ndi mutũ wagogo be: «Ibyeku.» Luki limoti, alukũ no abikya be: «Muwonisilo, isilya mbeyi ngbingo kaina kalumba baba.»

⁶⁰ Yeso amigisya ndi be: «Husa bamanda, bolumbi bamanda kabu, iwe, winda kabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi.»

⁶¹ Alukũ wagogo abikya bata be: «Muwonisilo, nubiyatu ndeke, luki limoti isilya mbeyi ngbingo naga kainanana na livanza kami.»

⁶² Yeso abikya bingbanganya be: «Mumbanzu yi ninɔ apungaga kebiba, ikwe bata kumbuso, kakwananigu ka Bungama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini babibya bagogo batekebe madia na ika na baba

¹ Kumbuso yi, Mombukwono-dosu upunaga bambanzu bagogo batekebe madia na ika na baba, utika ndi baba-baba kambwa ka bagudu basi no giyo yasi niyo iyi mombukwana-daki a ndi mino kaina. ² Kambwa wa ligundu kabu, ubikya be: «Masolo a mudingi, luki limoti bagya-ligubo ba bakede. Mubikyoni neki mombukwono tiko ambe utikiku bagya-ligubo kanyo masolo kaki. ³ Wogoni! Namutiki abe bomikya bakondolo lugo ko bosukopi. ⁴ Makovonitogu

buyi, kugba, gutugu bekpaku aka, makamuu-sonito mumbanzu ko pisi.

⁵ Ka ndabu yasi niyo mogulyaga banu mino, bikyogoni banu ambe: <Maziyo iki ka ndabu yi niyi.> ⁶ Kika ni mutu wa maziyo a ka ndabu yi niyo, maziyo kunu ika kugu kaki. Kiki, maziyo mi nimo amumigilyoku. ⁷ Wikoni ka ndabu yi niyo aka yo, manalya na komwo nimo bika kamupa kye mugya-ligubo okwononi na mukalya kaki. Makikonitogu kaamama ka bandabu gbali. ⁸ Makogulyaga banu ka gudu bemoti bene, batu bi bamutilya, lyoni nimo bika kamupa, ⁹ muhukuso batu ba bokolobu nibo bika ku, mubikya be: <Bungama ko Kunzi a kuwa buwobi.> ¹⁰ Luki limoti, makogulya banu ka gudu bemoti ni bakamutilyigu, puponi wa, momisikana ka gudu yi nino, manabikya be: ¹¹ <Tibumini libungu* la gudu kunu, gutugu nilo a ka bakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni binza ambe Bungama ko Kunzi a kuwa buwobi.> ¹² Nakamubikya ambe ka lisyε liko ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndeke batu ba gudu yi nino kugbe kaukitaga nibo ba Sodomu.>

*Batu ba bagudu nibo bamuya kabailya
(Matayo 11:20-24)*

¹³ «Kumbu kaku, gudu wa Kolazini! Kumbu kaku gudu wa Betesaida! Makpamuka mumbanga-mbanga nimo igyonasa ndi ku kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba batu bi

* **10:11** 10:11 Kaibuma libungu: Yigya niyo owonisilaga ndi ka Bayuda yigbanana ka babifya na gudu yi nino. **10:12** 10:12 Wanda ka Mupunganagi 18:16; 19:29.

bowonisiloni ndi kumbu kabu ndeli, bimokisya botu baya lilebu, bibubisa nzayi na libu bitu, boyikono. ¹⁴ Kinili, ka lisyε liko ngbanga, bamugyogysa ndeke kugbe kakitaga Tilo na Sidona. ¹⁵ Se iwε Kapelenaumu, wakasima be wafakatε banu kadwe kugu wa lisyε? Usisa ndeke kadwe ka babili.»

¹⁶ Yeso ubikya bata babibya kaki be: «Mumbanzu kamumukana, emukoni imi, mumbanzu kamumuya, emuyi imi, mumbanzu kemuya, amuyi nino etikoku.» Kumbuso yi baga ndi.

Igoku ka babibya batekebe madia na ika na baba

¹⁷ Ngbingo yi nino babibya batekebe madia na ika na baba bigononoku mino, ba kuwa ndi ni botumini na magyagya bidε, banabikya be: «Mombukwono-dosu, gutugu mambengi ma bunye aka o bi katimukana ngbingo yi nino to bi mino kaupamyaga ko lino kaku!»

¹⁸ Yeso usikisya be: «Namina ndi Abili kogwoku kugu wa lisyε mudongoni abε ngbangbata kanginana. ¹⁹ Hukononi: namupa ndi ngu kauditaga banzuka, banakwaa-gbani, no ngu yasi ka Mumuyoniso, luki gutugu limoti aka kamugyigu ndeke bunye. ²⁰ Luki limoti, makogwonitogu magyagya asi kye mambengi ma bunye akamumukana, gwoni magyagya mudingi kugbe kye Kunzi okpikoni ndi mino kunu kugu wa lisyε.»

*Yeso akamibisiso Abaki ka babibya kaki
(Matayo 11:25-27; 13:16-17)*

21 Ko ngbingo yi ninɔ ɔɔni nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya Limbengi-Lotu, iyi aka ɔɛ: «Baba ooo, Mombukwana masi nimɔ a kugu wa lisyɛ na nimɔ kɛnɛ ka litombɛ, nubibisini kye uwonisilo batɛ niɔɔ ɔakibigu luki makpɛmɛka mɛmbanga-mbanga nimɔ ɛsumilya ndi batɛ ɔa yimibo na niɔɔ ɔa akili. Iyo Ba, a ɔɛyɔ kye wabailya ndi ɔɛyɔ.»

22 «Baba epɔni makpɛmɛka masi. Gutugu mutɛ ɔemoti aka kibigu ɔɛ Miki ni wani kiki asi Baba aka, na gutugu mɛmbanzɛ ɔemoti aka kibigu ɔɛ Baba ni wani kiki asi Miki aka, na ɛ kɛwa niɔɔ Miki akapa kaumibiso.»

23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndi misa ka ɔabibya kaki, iyi aka ɔɛ: «Magyagya ibunu kaina nilina makaina li! 24 A ɔɛyɔ, nakamɛbikya ɔingbanganya ambe, ɔogyalandɛ na ɔangama ɔakpɛ ɔa ndi na mɛsasa kaina makpɛmɛka mɛmbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti ɔakinagu ndi. Ba ndi ɔɔni na mɛsasa kɛkɛkana nimana makɛkɛkana ma, luki limoti ɔakɛkanagu ndi.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kɛwa wa, muwonisilo wa Mutɛɛ ka Musa ɔemoti amaga ndi kɔɔɔɔ Yeso, amuusa ɔɛ: «Muwonisilo, nakwanana piyɛ kagya ɔuni kainisono na ɔbili wa ɔenze na ɔenze?»

26 Yeso asikisya ɔɛ: «Bokpika ɛ mbeyi ka Mutɛɛ ɔuni? Ɛkanaga ɔuni kɛsɔ yi wa watangulaga mino?»

27 Alɛkɛ nɔ amigisya ɔɛ: «Mɛpa Mombukwana-dakɛ Kunzi na limbengi kakɛ lasi, na mutamanagi kakɛ masi, no ngu kakɛ

yasi, na yimibo kakɛ yasi.» Na: «Wapa wai-dakɛ ɓeyɔ aka yɔ wipaga mino.»

²⁸ Yeso amigisya ɓe: «Eεε, wosikisyiku ɓinza. Gya neki ɓeyɔ winisana na ɔɓili wa ɓenze na ɓenze.»

²⁹ Yeki muwonisilo wa mutɛɛ a ndi kapa kowonisilo ɓungɓingbili kaki, amuusa Yeso ɓe: «Wai sɛ kɛwa ni wani?»

³⁰ Yeso amigisya na mutumbulagi ɓe: «A ndi lisyɛ limoti, mutɛɛ ɓemoti otukyoku ka Yelusalema kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwe ko pisi, abangana na ɓonzikabɛ, ɓagwi, ɓabɛma, ɓakɔpya makɔmɔka masi, ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo. ³¹ Kumbuso yi, kumu-kumu ɓemoti a ndi kosyoku ko pisi yi niyɔ ɓɔni yɔ. Niyɔ amina mutɛɛ yi ninɔ, ikita ka kpɔɔ, akpangba, aga yakaki. ³² Kagya yikeɗe ɓene, Mulawi odoku wa ɓɔ wa. Niyɔ amina alukɛ nɔ, ikita ɓɔni ka kpɔɔ, akpangba, aga. ³³ Luki limoti, Musamalia ɓemoti ninɔ otukyoku ndi iyi ɓyi, oɓyeku ko pisi yi niyɔ ɓɔni yɔ. Niyɔ odweku wa, amina, akwilya kumbu. ³⁴ Akpuɗoku, asukusa ɓapwayi na vinya, ogbodya na molingo, akanda. Kumbuso yi abinika kugɛ wa punda kaki, aga na iyi ka ndaɓɛ ka ɓobiko† ɓe ɓatuki. ³⁵ Niyɔ lisyɛ asyɛ kɛwa, Musamalia anyɔ buyi ɓambuma ɓaba‡ apá mombukwana ndaɓɛ, aɓikya ɓe: <Mutɔka

10:27 10:27 Wanda ka Yigilya 6:5. **10:27** 10:27 Wanda ka Balawi 19:18. † **10:34** 10:34 Ka ɓagudɛ ɓakɔkɔ, ɓopika ɓandaɓɛ ko bulya ɓobiko. Bakalyaga mino buyi masyɛ masi ka malili na mosisini. ‡ **10:35** 10:35 Buyi ɓakɔ mɔɗɔngɔni abɛ makuta maɓa ma ɔɔ.

alukw yi nimuna binza, nakalya banu masi nimo wagyilya ko ngbingo wa kigoku.»»

³⁶ Ka mulibo, Yeso amuusa kuwa be: «Wani no luga ka batu nibo basaa bo akauminikyana abe kika ndi wai-daki mutu yi nino bonzikabu babuma ndi no?»

³⁷ Muwonisilo wa Mutuu ka Musa asikisya be: «Nino akwilya ndi kumbu.»

Yeso opipiloku kuwa na iyi be: «A beyo, winda, iwe wogyoku beyo!»

Yeso ogoni kanda Malata ibu na Malia

³⁸ Ngbingo yi nino Yeso na babibya kaki ba ndi mino ka ligandu, adwe ndi ka mugi mimoti ku muko nino ina ndi be Malata atilya ndi mino ku kaki. ³⁹ A ndi na mamaki bemoti musika yi nino ina ndi be Malia nino a ndi wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anukana mutiwi kaki. ⁴⁰ Luki limoti, Malata a ndi kafanga bidangadanga na mogubo. Odoku ka kpolo ka Yeso ko ngbinga mukede, abikya be: «Mombukwono-dosu, wina mbeyi beyo Malia esi mino mukaka na mogubo masi bene! Ibikyilya neki yakaki ambe esingyiku.»

⁴¹ Mombukwono-dosu asikisya be: «Malata, Malata, wakombomboyo na kahiyungo ko bulya makpamuka binzenge-nzenge, ⁴² wina se, luki limoti aka lo a la izangiya. Malia opuni bi nilo a lanza kugbe na mumbanzu gutugu bemoti aka kakupyigu ndeke.»

11

*Yeso akauwonisilo babibya kaki kalumba
(Matayo 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Lisye limoti, Yeso a ndi kalumba ka pa imoti bene. Niyɔ ama kalumba, mubibya kaki bemoti amuusa be: «Mombukwono-dosu, tiwonisila gɔni ifusu kalumba beyɔ Yuani-Mubatizai uwonisila ndi mino babibya kaki.»

² Kɔwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Ngbingo yi ninɔ mo mino kalumba, bikyogoni be: <Obosu ninɔ kugu wa lisye, lino kaku a lotu. Bɔngama kaku oduku!

³ Tipaganɔ masye masi malili nimo okwononi na ifusu.

⁴ Watipilya bunye kusu, begeyo ifusu tɔpilyaga mino batu basi nibo batigyilyaga bunye. Wakatisonitogu kogwa ka kuboboku.»»

Kungoni, Kunzi amɔpɔtu

⁵ Yeso ubikya bata ndi babibya kaki be: «Kika mbeyi ni mutɔ bemoti luga kunu a na mamaki, inda ku kaki na gundu kabikya be: <Yaya, ipa mino malili, ⁶ kye wai bemoti esilyiniku, nakegu gutugu na malili kapɔ mbiya wanu.> ⁷ Kika ni mamaku usikisyiniku ku ka ndabu be: <Isa kedomiso! Tidulogini ifusu na bomikami, tangaga, nakakwananigu katukya kaupɔ malili.»» ⁸ Yeso omotiloku be: «Ee a beyɔ, nakamubikya ambe, mamaku otukyokuto kaupɔ malili! Gutugu kotukyi kye a wai-daku, otukyokuto upa kye ika kani wakungini na

limbengi linda. ⁹ Kinili, imi nakamubikya ambe: Kungoni, bamupátu. Kisoni, minisonisatu nolu. Yiponi holi, bamuukulyatu mupumi. ¹⁰ A beyo, mutu wasi nino akungaga, bapágate. Nino akisaga, inisanagatu nolu. Na nino ayipogo holi, bahukwilyagatu mupumi.

¹¹ Abaki miki tino no luga kunu, mikaki kakunga musu, akwanana kawa kapá nzuka! ¹² Ikanigu kakunga laki, apa kawa nakwaagbani? ¹³ Gatugu beyo mo mino banye, luki limoti mibagatu kapá bomiki kunu makpamuka manzanza. Obonu nino kugu wa lisyé a wanza, kinili a lingtonu be utikilyatu batu nibo bakungaga Limbengi-Lotu.»

*Yeso a no ngu kakitaga Abili
(Matayo 12:22-30; Maliko 3:22-27)*

¹⁴ Lisyé limoti, Yeso a ndi kokpumya limbengi la bunye kusó ka aluku bemoti. Limbengi li nilo a kawa ndi ni aitisini bobo. Niyó limbengi la bunye apupa ndi beyo, bobo apunga kanzina. Kawa wa, ambaza ka bambanzu nibo ba ndi wa bombombaya ndi kugbe. ¹⁵ Luki limoti bagogo luga kabu ba ndi kabikya be: «Akokumyo mambengi ma bunye no ngu ka Belizebuli*, nino a ngama wa mambengi ma bunye mi nimo!»

¹⁶ Bagogo ba ndi kabobo Yeso, banabikya be agyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyé. ¹⁷ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya be: «Livananza la bungama bumoti kapunga kabumana lugo yi, iba bungama bi nibo osyini.

* **11:15** 11:15 Belizebuli: Bamakagatu goni be Abili.

Bandabũ boyi odukana bayasi bigbatata. ¹⁸ Kika neki ni Abili akabũmana na mombukwana-daki yi, bũngama kaki akwanana kũwa kaidukulogo kaamaga liki? Kye makabikya be nokpumyaga mambengi ma bũnye no ngu ka Belizebuli. ¹⁹ Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma bũnye no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kũwa ibũ kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwana-dabũ bi bo mika ndeke bazozĩ. ²⁰ Luki limoti, imi, nakokpumyo mambengi ma bũnye no ngu ko Kunzi. Niyũ akowonisilo be Bũngama ko Kunzi odunuku luga kunu!

²¹ Ngbingo yi ninũ tutungyo ikaga mino na makpũmũka ma lũnga masi, obuulyogo ndabũ kaki binza. Lũngama kaki lasi ikaga ka maziyo goni. ²² Luki limoti, tutungyo wongu kakitaga iyi kodoku, andũngũlyaga, akũpya makpũmũka ma lũnga nimũ itambyago bi nomu, alũpyaga masi nimũ ika ni akupyini.

²³ Mutũ ninũ kegũ pa imoti na imi, a mumuyoniso kami, ninũ kegũ kamũmũla pa imoti na imi, a komisyo.

²⁴ Limbengi la bũnye kapupo mũmbanzũ, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigũ. Kũwa wa ilu aka be: «Nakaiga ka ndabũ kami, kũ nopupiku bi mino.» ²⁵ Niyũ iga bata, atakanya yikpaga bingũ na yibungusya binza. ²⁶ Aga kũwa kava mambengi ma bũnye magogo madĩya na ika nimũ manyenyẽ kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. «Bili ka mutũ yi ninũ ika kũwa wanyẽ kakitaga wa a ndi mino kambwa.»

Igyagya ka niḅo bʉkanaga likrʉmʉka ko Kunzi!

²⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso abikya ndi mino bɛyɔ, muko bɛmoti ka ambaza apamikana bɛ: «Igyagya yidingi ka muko yi ninɔ wasyɛ ndi ka mʉma kaki, ulunguso!»

²⁸ Luki limoti, Yeso asikisya ndi bɛ: «Bikya yipɛɛɛ bi ambɛ: «Igyagya ka niḅo bʉkanaga likrʉmʉka ko Kunzi, banagya!»»

Yeso akausikisyo bambanzu likrʉmʉka ko bulya likingyosi niḅo bakunga ndi (Matayo 12:38-42)

²⁹ Ngbingo yi ninɔ bambaza ka bambanzu ba ndi mino kobwo, Yeso, idukulaga ndi kabikya bɛ: «Batʉ ba lisyɛ li nili ba banyɛ. Ibunu, makakunga likingyosi no bou, luki limoti makinigu ndɛkɛ bata likingyosi lagɔɔ kiki niḅo aka lo ka mugyalandu Yɔna. ³⁰ A bɛyɔ, mʉdɔngɔni bɛyɔ Yɔna a ndi likingyosi ka batʉ ba Ninawɛ, a mʉdɔngɔni bɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzu ika ndɛkɛ mino likingyosi kambwa ka batʉ ba lisyɛ li nili. ³¹ Ka lisyɛ liko ngbanga, ngama muko yi ninɔ otukyoku ndi byi ka gʉdʉ wa Siba kodoku kaukana mʉnzina ma yimibo ka ngama Solɔmɔnɔ, amaga ndɛkɛ kambwa ka batʉ ba lisyɛ li nili kausungulya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mutʉ mudingi kakitaga Solɔmɔnɔ.» ³² Ka lisyɛ liko ngbanga, batʉ ba Ninawɛ bamanana ndɛkɛ bigwo kambwa ka batʉ ba lisyɛ li nili ka mʉdɔngɔ kausungulya! Kye bagomosyanatu ndi ibʉ ɔbili kabʉ ngbingo yi ninɔ bamukana ndi

mino Yona. Wina se wanu a na mutu mudingi kakitaga Yona!

Tala wa nzayi

(Matayo 5:15; 6:22-23)

³³ «Mumbanzu gutugu bemoti aka katunagigu tala asuma ikani agbukumisya bata na mumbi. Luki limoti, abisaga kugu iba batu basi nibo bika kogulya ka ndabu bini bungbanganya. ³⁴ Miso kaku ni tala wa nzayi kaku. Ngbingo yi nino miso kaku kegu mino no kolobu, nzayi kaku yasi a ka bungbanganya. Luki limoti, kika no kolobu, nzayi kaku yasi a goni ko biti. ³⁵ Eee, wiminya se! Bungbanganya kaku kikonitogu bimbusu-mbusu abe biti. ³⁶ Nzayi kaku yasi kika bungbanganya, ni kegu na bimbusu-mbusu, ika yasi ka bungbanganya, mudongoni abe tala kuzigo na bungbanganya kaki.»

Yeso akauyoyo Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu

(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

³⁷ Niyu Yeso ama ndi kanzina beyo, Mufalisayo bemoti amaka ndi kalyalya ku kaki. Ogulya ndi, iko, apunga kalyalya. ³⁸ Niyu Mufalisayo no amina Yeso kalyalya ni kisukusigu maboku,† likrumuka ambanga. ³⁹ Mombukwono-dosu aka ndi na iyi be: «Ibunu Bafalisayo, masukusa koro na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kuso

† **11:38** 11:38 Bamboku-mboku ka Bayuda bandeli binaga ndi be a na izangiya yidingi kayisukusa maboku kambwa malyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amuyatu ndi iyi (Matayo 15:2) na babibya kaki bakagyagigu ndi ibu begeyo (Matayo 15:20; Maliko 7:2-5).

kunu mikaga butumo no kubaku na diya bidε!
⁴⁰ Makibigu luki! Makasima be Kunzi ninɔ agya makpamuka ma kunzi kibigu goni nimo ma kusɔ? ⁴¹ Huponi batε bayangya nimo ma na imu, iba masi iki kuwa bingɔ ko bulya kunu.

⁴² Kumbu kunu ifunu Bafalisayo! A beyɔ, mapaga Kunzi zaka wa makpamuka masi, luki limoti makabusala kaiko bingbingbili na bambanzu na kapa Kunzi. Makwanano bi kagya beyɔ, ni makosigu magɔɔ.

⁴³ Kumbu kunu Bafalisayo! Ifunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka bandabu kunu baya malamba. Mapaga goni be bambanzu biki kamumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni.

⁴⁴ Kumbu kunu! Ma abε bambuku nibayo kimibisikonogigu, bambanzu banakpakyana kugu yi‡ ni bakegu kaibo.»

⁴⁵ Kuwa wa, bemoti luga ka bowonisilo ba mutuu abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, niyo wakabikya beyɔ, wakatitumbwa na ibusu goni!»

⁴⁶ Yeso asikisya ndi be: «Kumbu kunu goni, ifunu bowonisilo ba mutuu! Mubinikisaga bambanzu mokumbogi mutititi kabinika, nimo ifunu makaviligu gutugu na kpengbe aka kaubinikiso. ⁴⁷ Kumbu kunu! Makopika bambuku ka bogyalandu ko Kunzi nibo botitonu bulumwisaga ndi. ⁴⁸ Kuwa begeyo makowonisila be mabinikyanatu ndi goni ifunu likpamuka nilo botitonu bagya ndi lo. Ibu bulumwisaga ndi bogyalandu, ifunu makopika kuwa bambuku

‡ **11:44** 11:44 Kabyenene na mutuu ka Bayuda, kakpakyana kugu wa mbuku, apaga ndi bunye kambwa ko Kunzi.

kabũ! ⁴⁹ Kinili Kunzi abikya ndi ka yimibo kaki ße: <Nũtikilyatu bogyalandũ na batũtũmbwa. Bulumwisaga ndeke bemoti-ßemoti luga kabũ, ßugyogyisa ßagogo.> ⁵⁰ Katũkya wa aka wa ßagya ndi mino oßili, ßulumwisogoni bogyalandũ ßudingi, na ibunu batũ ßa lisyẽ li nilina ßo ßamugyogyisa ndeke. ⁵¹ Bamwo mbeyi ndi Abeli, ka muliþo, ßamwo ndi Zakalia, ka pa yangba ya Ndaþũ ko Kunzi, luga wa gboꝑbo niyo ßapaga ndi mino ßapepe na pa yotu kũgbe. Iyo, nakamũbikya ambe ßugyogyisa ndeke ßatũ ßa lisyẽ li nili ko bulya makpũmũka nimo masi.

⁵² Kumbu kunu ßowonisilo ßa mũtũũ! Mudulyogoni ßengenĩ pisi ya kiba likpũmũka ko Kunzi ßikpwoꝑkpwokpwo. Ibunu ßamombukwanadonu ßi makegu ibunu kogulyo, manũkpingba goni niþo ßakapa kogulyo.»

⁵³ Niyo Yeso opupa ka ndaþũ yi niyo, ßowonisilo ßa mũtũũ na Bafalisayo ßanyo ndi zigo. Bapũnga ndi kakpima buwobi-buwobi ka ßopisi ßaya makpũmũka dididi. ⁵⁴ Ka lingũũ, ßa ndi kalikaga ßekye akwanana ndi kasakaga ka mũnzina kaki.

12

Takikonitogu batũ ßa kũþoþoku

(Matayo 10:26-27)

¹ Ko ngbingo yi ninõ, ßambaza ßakpũkpu kũgbe ka ßambanzũ ßamũmũkana ndi ka kpõlo ka Yeso, ßotoni ßikpwo, ßanadĩtana magũ ßinvinvinvi. Yeso apũnga mbeyi kaũbikya

babibya kaki aka be: «Wiminyonito na kuboboku ka Bafalisayo nikwo a abe sibukuso niso ofulisaga mukati. ² Masi nimo a makisuma inisanatu ka bungbanganya, na nimo a ko dikidi, imibisikosatu ndeke. ³ Kinili masi nimo makabikya ko biti, bambanzu bukana ndeke ka bungbanganya. Masi nimo makabikya na bepisi-pisi ni midulogini ka ndabu, bakawa ndeke ka bakugbondo.»

*Mubongoni Kunzi aka yikaka
(Matayo 10:28-31)*

⁴ «Nakamubikya ibunu bawai ambe: makubongonitogu batu nibo bamwogo nzayi, luki limoti, ni kumbuso yi, bakakwananigu kagya luki lagogo kugu yi. ⁵ Luki limoti, nakamubikya ambe wani no mokwononi kabanga: mubongoni Kunzi nino, kumbusa wa kukwaku, a no ngu kamudikita ko buku ba benze na benze. Iyo, nakamubikya ambe iyi no mokwononi kabanga yi!

⁶ Bakugabagigu mbeyi bakyokyodoko kubukumuti ka bambuma baba? Luki limoti, Kunzi kabusaligu gutugu bemoti aka luga kabu. ⁷ Gutugu tukatu ta bamu kunu aka tasi, atitanga. Makubongonitogu neki! ibunu ma na izangiya kugbe kaukitaga bakyokyodoko budingi.»

*Limbengi-Lotu akauwonisilo babibya beyo ok-wononi mino kanzina
(Matayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ «Nakamubikya bata ambe: mutu wasi nino ebinikyana ko misa ka bambanzu, Mikambanzu abinikyana ndeke iyi begeyo ko misa

ka bamalaika ko Kunzi, ⁹ luki limoti mutũ wasi ninɔ emanganya ko misa ka bambanzũ, Mikambanzũ amanganya ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi. ¹⁰ Mutũ wasi ninɔ akanzina yanyenye ko bulya ko Mikambanzũ, inisatũ na mupilya. Luki limoti ninɔ atũmbwa Limbengi-Lotu, kinisigũ ndeke na mupilya.

¹¹ Ngbingo yi ninɔ binda banũ mino na ifunu ka bandabũ baya malũmba ka Bayuda, ka bangama na batũ bakpakrũ, makomomonitogũ kakisa beyo mosomboku mino ikani beyo mobikyoku mino. ¹² A beyo, Limbengi-Lotu amuwonisilatũ nilɔ mobikyoku ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mutũ wa mukumbo mudingi ninɔ kegũ na yimbo

¹³ Kũwa wa mutũ bemoti ka ambaza abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo,* ifikyilyano baka mika mama ambe tagbanani na iyi mukumbo ninɔ baba atisilya ndi.» ¹⁴ Luki limoti Yeso asikisya be: «Alũkũ aaa, wani nɔ ebisi zozĩ kunu ikani mutũ mugbananaga lingama kunu na mamakũ?» ¹⁵ Kumbuso yi abikya be: «Wiminyonito na musasa ma mukumbo, kye obili ka mambanzũ kegũ ko bulya budingi ba mukumbo kaki, gutugũ ni a na lingama lidingi aka.»

¹⁶ Kumbuso yi, Yeso atwa kũwa lizuni li nili: «Mutũ wa mukumbo bemoti a ndi na botiko nibayo apá ndi masolo makrũ. ¹⁷ Apũnga ndi

* **12:13** 12:13 Muwonisilo: Bamakagatũ goni Yeso beyo, ikani Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

katamanaga, animuusa ɓe: <Nagya se kɔwa ɓuni? Nakeɓu na pa niyɔ nobisa mino masɔɔ kami.> ¹⁸ Iyi aka ɓe: <Okwononi napanzi ɓabasa ɓaya masɔɔ kami, nopika niɓayɔ ɓayakpɔkpɔ kɔɓɓe, kɔsɔ yi nobiso ɓanɔ mino masɔɔ na mukumbo kami masi. ¹⁹ Kumbuso yi, nabikya kɔwa limbengi kami ɓe: Na kɔwa na mukumbo mudingi ka ɓyanga ɓakpɔ, noyukumatu kɔwa mbeyi, nika kɔwa asi kalyalya aka, komwo na kazaraniɔya ɔɓili.> ²⁰ Luki limoti Kunzi abikya ɓe: <Iwe ngingi muna! Wakokwo no biti yi niyina aka yi. Wasilya kɔwa wani mukumbo mi nimana wapimbya bikyɔkyɔkyɔ mana?>>

²¹ Yeso omotiloku ɓe: «A mɔɔngɔni ɓeyɔ ka niɔ ɓimɔmɔlyaga mukumbo, luki limoti kani ɓakeɓu nomu kɔ ko Kunzi.»

*Kunzi apaga masi nimo okwononi ka ɔbili
(Matayo 6:25-34)*

²² Kumbuso yi Yeso ubikya ɓabibya kaki ɓe: «Kinili nakamubikya ambe: Makigbomisonitɔɓu ɓamɔ ko bulya ɔbili kunu, iki ko bulya malili, iki ko bulya nzɔyi kunu ikani ko luki la kimokisyo. ²³ A ɓeyɔ, ɔbili a na izangiya kɔɓɓe kakitaga malili, nzɔyi a na izangiya kɔɓɓe kakitaga ɓotu. ²⁴ Huminoni mbeyi ɓombu! Bakakunagigu, ɓakobuulyogigu, ɓakeɓu na pa niyɔ ɓobisaga mino masɔɔ, luki limoti Kunzi ulyolisagatu! Wina se, ibunu ma na izangiya yidingi kɔɓɓe kaukitaga ɓombu! ²⁵ Wani no akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mu, kosisilo mino masye ma ɔbili kaki? ²⁶ Kika neki ɓe makakwananigu kagya luki likede abe

nilo, ko bulya iki yo makaigbomisa bamu ka makpumuka magogo? ²⁷ Wondoni mbeyi mauwa mo tutu bizumuu, winoni beyo abakaga mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. Luki limoti, nakamubikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka lingama kaki lasi, kimokisyagu ndi kutuko kwanza gutugu kumoti aka abe liwa limoti luga wa nima. ²⁸ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lise li nili wa, na bugala badikita ko buku, ko bulya iki yo kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeze, se kawa ibunu bana ma na baya yikedede aaa!

²⁹ Se kawa ibunu, makomomonitogu kakisa be talya iki, ikani be tomwo iki. Makigbomisonitogu bamu ka nilo. ³⁰ A beyo, batu nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi mi nimo. Luki limoti, Obonu ibagatu be ma na musasa ma makpumuka mi nimo. ³¹ Luki limoti kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi, kumbuso yi amupa kawa goni magogo kugu yi.

³² Makobongonitogu, ibunu ambaza mukede aaa! Baba ina ndi binza kamupa Bungama kaki! ³³ Goboni mukumbo kunu, mupa batu ba yangya buyi bi. Ika abe makigyilya ibunu bamombukwana-donu bi ligi yisama buyi niyo buyi kobungigu mino. Bisoni lingama kunu kugu wa lise ku kaputikanigu ndeke mino. Mutu wo kubaku kakpudigu, mukekedu kalyigu begeyo. ³⁴ A beyo, pa yi niyo mukumbo kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Wikoni bakitulya kabunda Mika-mumbanzu

³⁵ «Wikoni bakitulya kagya ligubo, mikon-dini dukufito bingbufu, batala kunu butuna bingbiii! ³⁶ Wikoni abe bagya-ligubo niho bikaga kabunda mombukwana-dabu ni anigoku ko dumo. Ngbingo yi nino osiloku mino, koyipa holi bahukulya mupumi bigala-gala. ³⁷ Magyagya ka bagya-ligubo niho, kika ni mombukwana-dabu iginiku, utakanya bubisi! A linganu, nakamubikya ambe, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso bagya-ligubo kaki ka miza, ulupyaga malili. ³⁸ Kagyigu luki kika ni iginiku na gundu gutugu ko mboluga aka, utakanya bubisi, bika na magyagya! ³⁹ Wiboni goni binza be mombukwana ndabu kibogigu ngbingo yi nino mutu wo kubaku odogoku mino. Kibaga ndi, iba kasagigu mutu wo kubaku kogulya ku kaki. ⁴⁰ Wikoni neki bakitulya, kye Mikamambanzu odoku ndeke ko ngbingo yi nino makikigu mino na mutamanagi.»

Babibya bokwononi kaiko abe bagya-ligubo banza na ba kimibo
(Matayo 24:45-51)

⁴¹ Kuwa wa Petele amuusa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, lizuni li nilina wakabikya li a ko bulya kusu aka ikani ko bulya ka batu basi?»

⁴² Mombukwono-dosu asikisya ndi be: «Wani se kuwa no a mugya-ligubo walinganu na wakimibo? A nino mombukwana-daki asilya ligubo lilupyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi nino okwononi mino. ⁴³ Igyagya ka mugya-ligubo nino mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini

bigubu kagya ligubo li nilo. ⁴⁴ Nakamubikya bingbanganya, a lingunū: mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumbo kaki masi. ⁴⁵ Luki limoti, kika ni mugya-ligubo no obikyini be: «Mombukwana-dami kegū kaigoku mbiya wanū!» apunga kaubuma bagya-ligubo bagogo baluku na boko bi, kalyalya, komwo na kadamūwa, ⁴⁶ kūwa wa mombukwana-daki yi ninō igoku banū ka lisyē na ko ngbingo yi ninō kikigū mino kaibo, akpumyo,† agyogyisa mūdōngōni beyō Kunzi ugyogyisa ndeke mino batū nibo bakegū ka bungbingbili.

⁴⁷ Mugya-ligubo ninō ibaga nilo mombukwana-dami apaga, ni kegū wakitulya kagya beyō, alya pimbo yidingi kugbe. ⁴⁸ Luki limoti, ninō kibogigū nilo mombukwana-dami apaga, anagya makpūmuka ninō okwononi be bagyogyisi mino, alya pimbo yikedē. Ninō bapá mudingi, bakūnga ndeke kaigiso mudingi gōni. Kasilya mūmbanzū kaanda makpūmuka mudingi, akūnga kūwa ndeke bata mudingi kakitaga.»

Bambanzū bakaigbananaga ko bulya mūtiwi ka Yeso

(Matayo 10:34-36)

⁴⁹ Yeso abikya be: «Nodoku ndi kadikita buku ka obili, no bi kapa kugbe ambe ogbundikonino gutugū bi! ⁵⁰ Na na ifatiso niyo okwononi be nogwi. Limbengi kami a kugū bida kadwe kū kwa kū igyonoso mino!

† **12:46** 12:46 Takwanana gōni koyikasa be: Agyogyiso banū mugya-ligubo yitula kugbe.

⁵¹ Makasima ɓe nodoku ndi kapá maziyo ka ɔbili? Nakamɓɓikya ambe: keɓu ɓeyo, luki limoti ɓambanzu ɓigbananagatu ko bulya kami. ⁵² Katukya mbiya-mbiya wanu, livananza limoti la ɓambanzu kubukumuti igbananagatu ɓanu ko bulya mutiwi kami, basaa buyikonilya ɓaba na ɓaba buyikonilya ɓasaa. ⁵³ Abaki miki ɓigbanana ndeke no mikaki, miki ɓigbanana na abaki. Amaki miki ɓigbanana no mikaki musika yi, miki ninɔ musika yi no ɓigbanana na amaki, titaki miki ɓigbanana na muzyaki, muzyozyo ɓigbanana na titaki.»

*Wiboni nilo akakitaga mbiya wanu
(Matayo 16:2-3)*

⁵⁴ Yeso abikya bata ndi ambaza ka ɓambanzu ɓe: «Ngbingo yi ninɔ minaga mino ɓekuɓa bayo mbwayi miso ka dumbe, mabikyaga ɓigala-gala ɓe: «Mbwayi alukatɓu», igyonosa ɓeyo aka yo. ⁵⁵ Ngbingo yi ninɔ minaga mino muvivi anovivo katukya miso ka zebu, mabikyaga ɓe: «ɓuzu ikatu kugbe», igyonosa ɓeyo aka yo. ⁵⁶ Ibunu batɓu ɓa kubɔɔɔku ɓana! Ma ɓakitulya kaiba isi ya makpɓmɓaka ma ɔbili nimɔ akainisoniso kunu ka litombu na kugu wa lisyɛ, luki limoti ko bulya iki yo makeɓu mino kaiba isi ya makpɓmɓaka nimɔ akaigyonosa mbiya wanu?»

*Okwononi kaɓkanana na mumuyoniso kakɓ
(Matayo 5:25-26)*

⁵⁷ «Ko bulya iki yo makakogigu ibunu ɓamombukwana-donu likpɓmɓaka kunu na ɓungbingbili ko pisi ya yigya kunu? ⁵⁸ Makika kaɓinda kambwa ka ɓazozɓi na mumuyoniso

kakū, gya ngu kaukanana na iyi ni ma mbeyi ko pisi aka. Wakagya beyo, iba waukogini mumuyoniso kakū be kudwisonitogū kambwa ka zozī, zozī ukītisaga ka maḅokū ka polisi, polisi ugwi. ⁵⁹ Nakamḅikya beyo ambe ḅakugwi, wakopupikugū kū beyo kanī wakanokolyigū buyi ḅasi niḅo ika ni ḅukuni.»

13

Kayikoso ḅili kunu ikani kolumwogo

¹ Ko ngbingo yi ndi ninḅ, ḅambanzū ḅemoti-ḅemoti ḅodoku ndi katumbulyaga Yeso, beyo Pilatū ulumwisaga ndi mino Bagalilaya ko ngbingo yi ninḅ ḅa ndi mino kapá Kunzi ḅapepe. Na ḅangū kabū amatikana ndi na niyḅ ka ḅanyama ḅi niḅo ḅa ndi kaupá ka apepe. ² Yeso umigisya be: «Makasima be ḅulumwisaga ndi Bagalilaya ḅi niḅo kye ḅa ndi ḅatū ḅanye kugbe kaukitaga ḅagḅḅo ḅasi? ³ Haaa, luki limoti nakamḅikya ambe makoyikosi yigya kunu, ifunu ḅasi molumwaga ndeke mḅḅongḅoni abe iḅu ḅoni. ⁴ Ikani makasima be ḅambanzū tekebe na ḅugina ḅi niḅo mḅnala ma Siloamu ugḅigbila ndi, ulumwisogo, ḅo ḅa ndi ḅagya-manye kaukitaga ḅatū ḅasi ḅa Yelusalema? ⁵ Haaa, luki limoti nakamḅikya ambe makoyikosi yigya kunu, ifunu ḅasi molumwaga ndeke mḅḅongḅoni abe iḅu ḅoni.»

Yeso akatwa lizuni la ḅugḅo niḅo kabukutagigu

⁶ Kumbuso yi Yeso ḅikya ndi lizuni li nili: «Mḅambanzū ḅemoti a ndi na ḅugḅo niḅo akuna ndi ko tiko kaki. Odogoku ndi kaanda bumo yi,

luki limoti ni kinigu. ⁷ Abikya kuwa zamu wo tiko be: <Wina mbeyi! A kuwa byanga bisaa wa nodogoku mino kaanda mago kusili wa bugo bi niba ni nakegu katakanya yi. Gbita! Ko bulya iki yo o mino kohuma pa payaya?> ⁸ Luki limoti zamu nino asikisya ndi be: <Mombukwondosu, wasa mbeyi bata ka syangasu si nisi. Nakpo mbeyi ka bakpolo-kpolo bi, noduka na litombu la dabo. ⁹ Takagya beyo, akwananatu yagogo kabukuta ka syangasu sa kumbuso! Kobukuti se kuwa, wogbitisiso!>>

Yeso ahukusini muko bemoti ka Lisyε la kimumbiso

¹⁰ Lisyε limoti la kimumbiso, Yeso a ndi kapá mutiwi ka ndabu imoti ya malumba ka Bayuda. ¹¹ Ku beyo, a ndi na muko bemoti nino a ndi no kolobu kuso wa byanga tekebe na bugina. Limbengi la bunye limoti a ndi ni andungulyogini, adukufo mugongu bigubu ni kegu wa akwanana ndi mino gutugu kananikana aka. ¹² Niyō Yeso amina beyo, amaka, abikya be: «Ye ma, kolobu kaku osyini.» ¹³ Abisilya ndi maboku, wa aka wa ananikana, apunga ndi kabibiso Kunzi. ¹⁴ Luki limoti, niyo ngama wa ndabu ya malumba yi niyo ina be Yeso ahukusini mumbanzu ka Lisyε la kimumbiso, limbengi akandikanaga ndi bisulu-sulu. Iyi aka na ambaza ka bambanzu bi nibo ba ndi bumumukana wa be: «Masyε ma ligubo a madiya, dogoniku kayihukuso ka masyε mi nimo aka mo ni kegu ka Lisyε la kimumbiso!»

15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya bε: «Ma batu ba kuboboku! Ka Lisye la kimumbiso, mumbanzu yikaka-yikaka luga kunu kakulagigu ngombe ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa libo? 16 Na muko yi nimu, miko mika Abalahamu ninu abili akandaga ndi ka byanga tekebe na bugina, kokwononigu bi be bakulagi ka ligbito kaki ka Lisye la kimumbiso?»

17 Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino kaubikya beyo, bomuyoniso kaki basi bimukana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka bambanzu ogwa ndi magyagya kaina makpamuka mumbanga-mbanga masi ninu a ndi kagya mo.

*Bokingyasa Bungama ko Kunzi na iki?
(Matayo 13:31-32; Maliko 4:30-32)*

18 Kumbuso yi Yeso abikya bε: «Bungama ko Kunzi a mufongoni na iki? Nokingyasa piye na iki? 19 A abe libumo likede nilo mutu bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. Niyo abaka, iita kawa ndi sibukuso sidingi, bombu bodoku kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

20 Yeso abikya bata bε: «Nokingyasa Bungama ko Kunzi na iki? 21 A mufongoni abe sibukuso niso ofulisaga mukati. Muka bemoti ava ndi, opula na fufu wakpu kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai!»

*Wani nu ogulya ka Bungama ko Kunzi?
(Matayo 7:13-14, 21-23)*

22 Kumbuso yi, Yeso inda ndi misa ka Yelusalema, anolingyo bagudu no giyo dididi, anapa mutuu. 23 Mutu bemoti amuusa ndi bε:

«Mombukwono-dosu, bambanzu bakede aka bo binisonisa ndeke na muhukuso?»

Yeso usikisya be: ²⁴ «Gyoni ngu yasi kogulya ka mupumi makpwo. A beyo, nakamubikya ambe, bambanzu budingi bakingila ndeke kogulya mino, luki limoti bakakwananigu. ²⁵ Ngbingo yi nino mombukwana ndabu amaga ndeke mino, adalaga mupumi, ibunu, mika ndeke kunzi, mapanga koyipa holi manabikya be: «Mombukwono-dosu, tihukulyano baka mupumi.» Iyi amusikisya ndeke be: «Nakibigu ku mapanya mino!» ²⁶ Ibunu aka ndeke be: «Talyalyaga ndi, tanomwo pa imoti na ibunu, iwe goni no watipaga ndi mutiwi ka bapa yangba baya bagudu kusu.» ²⁷ Luki limoti, igilya ndeke bata kamubikya be: «Nakibigu ku mapanya mino. Tukyoni buwobi na imi, ibunu basi ma bagya-manye!» ²⁸ Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu wa mama ndeke mino Abalahamu, Isaka, Yakobo na bogyalandu basi nibo ka Bungama ko Kunzi, luki limoti bamumbimba ndeke ibunu kunzi! ²⁹ Bambanzu bemoti-bemoti bodogoku ndeke katukya ka ingenge na ka dumbe, ka zibo na zebu, bika ndeke bakikogo kalyalya ka bungama ko Kunzi. ³⁰ A beyo, nibo ba kumbuso, bika ndeke kambwa, na nibo ba kambwa bika kawa ndeke kumbuso.»

*Batu ba Yelusalema bakegu kamkana Yeso
(Matayo 23:37-39)*

³¹ Ko ngbingo yi nino aka no, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Tukya wanu, waga ka pa yagogo, kye ngama Elodi Atipasi akapa kaumwisiso.»

³² Yeso umigisya ƒe: «Windoni kabikya nziyo ninɔ amɔɔ: «Na lisyɛ li nilina nakokpummyo mambengi ma ƒanyɛ, kohukuso bokolobu, na ƒugala nanya mɔɔngɔni ƒeɔyɔ. Kumbusa wa masyɛ mi nimɔ, nama ligubo kami.» ³³ Luki limoti, ƒɔkya ƒe: okwononi ƒe nidukulogi na ligundɔ kami na lisyɛ li nili, na ƒugala, na lisyɛ nilɔ lagɔɔ, kyɛ kokwononigu ƒe ƒamwi mugyalandɔ kunzi wa Yelusalema.

³⁴ Eeeze ifunu ƒatɔ ƒa Yelusalema, ƒatɔ ƒa Yelusalema, makahulumwisogo ƒogyalandɔ, manɔɔɔma na matamɔ niɔ Kunzi utikoku! Nganga yinga yo napa ndi mino kaɔmɔmɔla ƒatɔ kakɔ mɔɔngɔni ƒeyɔ kɔkɔ ɔmɔmɔlaga mino ƒomikaki ka ƒepapandɔla, luki limoti, ifunu makapagu ndi! ³⁵ Eɛɛ winoni ɛ, ndaɔɔ kunu otigala ngundu. Nakamɔɔkya amɔɔ: makɛminigu ƒata kadwe ko ngbingo yi ninɔ mabikya ndɛɛ mino ƒe: «Kunzi adukulyi mɔɔ yi ninɔ akodoku ƒaɔɔnga ko lina ka Mombukwono-dosu!»»

14

Yeso ahukusini mɔɔ wo kolobu ka Lisyɛ la kimumbiso

¹ Lisyɛ limoti la kimumbiso, Yeso inda ndi kɔ ka ngama ƒemoti ka ƒafalisayo ninɔ amaka ndi kalyalya kɔ kaki. Bambanzɔ ƒa ndi kanda Yeso bizumuu. ² Wina ɛ, alɔkɔ ƒemoti wo kolobu ya ngunde a ndi wakamaga wa. ³ Kɔwa wa, Yeso umuuso ƒowonisilo ƒa mɔɔɔ na ƒafalisayo ƒe: «Mɔɔɔ kusu apagatɔ ikani amɔyatu kahukuso mambanzɔ ka Lisyɛ la kimumbiso?»

⁴ Luki limoti badakyana ndi biwo. Kwa wa Yeso avila ndi aluku no, ahukuso, apa ligandu. ⁵ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo be: «Wani no luga kunu, mikaki ikani ngombe kaki kogwa ka libye, kakwananigu kanyo gutugu ka Lisyé la kimumbiso aka?»

⁶ Likpamuka li nilo umbanga ndi kaigisyo.

Kunzi ubinikaga batu nibo bisisogo

⁷ Yeki Yeso inaga ndi be batu nibo bumakaga ka malili bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka, utulya ndi lizuni li nili: ⁸ «Mumbanzu kamaka ko dumo wo vononi, wakikonitogu ka buliki ba kambwa. Kye yagogo bamokito goni mutuu wa ibiba kaukitaga iwe, ⁹ iba mutuu yi nino amumoki ifunu basi baba, kodonukuto kauubikya be: «Musilya mbeyi aluku yi nimu buliki bi niba.» Winda kwa kaiko ka buliki ba kumbuso mutumo no suni bife. ¹⁰ Luki limoti, bakumaka ko dumo, winda kaiko ka buliki ba kumbuso, iba ngbingo yi nino mombukwono dumo odoku mino, ubikiyi ni iyi be: «Waiaaa, da wiki kunu kambwa.» Wika kwa na ibiba kambwa ka batu basi nibo mika na ibu kalyalya. ¹¹ A beyo, mutuu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

¹² Kumbuso yi, Yeso abikya mutuu yi nino amaka ndi no be: «Ngbingo yi nino wo mino kamaka bambanzu kalyalya ku kaku na busubi ikani gutugu na bugogo aka, wakumokonitogu bawai-daku, bamamaku, livananza kaku, gutugu bapimbani kaku aka nibo ba mukumbo. Kye ibu bakwananatu goni kamaka ko ngbingo kabu,

ika k̄wa abe bakumigisyo masi nimo upi bi.
¹³ Luki limoti, ngbingo yi nino wo mino kalyisiso dumo, hamaka bokwino, bat̄u bakigyagya, nībo ba mudili na nībo ba bokolobu baya mamomo.
¹⁴ Wakagya beyo, Kunzi ufukilyat̄u būbunga kye ību bakakwananigu kaumigisyo. Kunzi ukalya ndeke goni ko ngbingo yi nino bat̄u bongbingbili bopupa ndeke mino ka bambuku.»

*Yeso akatwa lizuni ko bulya ka bat̄u nībo
 būmakaga ko dumo
 (Matayo 22:1-10)*

¹⁵ Niȳo bukana munzina mi nimo beyo, mut̄u bemoti luga ka nībo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso abikya be: «Igyagya ka mut̄u yi nino alyalya ndeke ko dumo nino wa Bungama ko Kunzi!»

¹⁶ Yeso amigisya na lizuni li nili: «Mut̄u bemoti alyisisa ndi dumo mudingi, umaka ndi bambanz̄u budingi. ¹⁷ Niȳo ngbinga wa malili itulyana, atika mugya-ligubo kaki kaubikyaga bambanz̄u basi nībo umaka ndi be boduku kye ngbingo wa malili itulyonini! ¹⁸ Luki limoti ību basi, yikaka-yikaka babikyaga ndi be upilyi. Mut̄u wa mambwa abikya mugya-ligubo no be abikyiku mombukwana-daki be: «Noluwi bi tiko, okwononi be naga mbeyi kainoku yi. Kikiliki, ipilyat̄u.» ¹⁹ Mut̄u wagogo abikya be: «Nuluwi bi bangombe tekēbe* ko bulya ligubo likpo tiko, nakaında kaında. Kikiliki, ipilyat̄u

* **14:19** 14:19 Bukandilaga ndi bengbingili ka mu baba-baba. Ngbingo yi nino bikaga ndi mino kampakayana, banoluto bagita nibayo akpogo k̄wa ndi litombu.

baka.> ²⁰ Mutu wagogo bata be: <Navi bi muko mbiya-mbiya wanu, kinili nakegu imi kainda ku.> ²¹ Muga-ligubo iga ndi ka mombukwana-daki, apaga mongoni mi nimo masi. Niyu ukana beyo, limbengi akandikanaga bisulu-sulu, abikya muga-ligubo kaki no be: <Wogoni bigala ka mu ma sengi, ka bopisi baya gufu, idulyoku wanu na batu ba yangya, nibo ba kigyagya, nibo ba bokolobu baya mamomo na nibo ba mudili.> ²² Ngbingo yi nino muga-ligubo igoku mino, abikya be: <Ngama, nogyi mudongoni beyo aka yo webikyi mino, luki limoti pa atu aka mbeyi bata.> ²³ Kuwa wa abikya be: <Syo ka mu ma sengi na ka bapa bayagogo ku wakwanana mino kautakanya bambanzu. Hubikya batu basi nibo wabangana na ibu ambe boduku, iba dumo kami otumi.> ²⁴ Nakamubikya ambe: <luga ka batu bi nibo bumaka ndi kambwa, kegu na mutu gutugu bemoti aka nino alyalya ndeke ko dumo kami!>>

*Babibya ka Yeso bokwononi kaasa
makpumuka masi
(Matayo 10:37-38)*

²⁵ Kuwa wa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabibya Yeso. Oyikana ndi miso ku kabu, ubikya basi be: ²⁶ «Mumbanzu ika mubibya kami iba epaga kugbe kakitaga abaki, amaki, mukaki, bomikaki, bamamaki, gutugu kakitaga obili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi beyo, kakwananigu kaika mubibya kami. ²⁷ Mutu yi nino kegu kabinika musalaba kaki kebibya, kakwananigu kaiko mubibya kami. ²⁸ Wani mbeyi no luga kunu kapa kopika munala, karungigu

mbeyi kaiko, imuusa be ligubo li nilo alya buyi binga. Kumbuso yi, anda ikani atu no buyi budingi nibo akwanana komosisyo nobu ligubo li nilo. ²⁹ Luki limoti, kakpo asi mubumbe aka ni komagu, batu basi nibo bika kaina, bika katiba, ³⁰ banabikya be: <Yooo! mutu yi nimuna abukulaga ndi be akopiko, luki limoti kani komagu!> ³¹ Mufongoni goni abe ngama bemoti mudingi kapa kaina kabumana na ngama wagogo, apunga mbeyi iko, imuusa be: <Na na basuda elofu tekebe aka, nakwananatu kakpumyo nobu mumuyoniso kami nino a iyi na ifu belofu batekebe baba?> ³² Kina be kakwananigu kakpumyo, atikilya bambanzu ni a mbeyi asi byi aka kakunga be bukanani ka maziyo.» ³³ Kuwa wa Yeso opipiloku be: «Gutugu mutu bemoti aka luga kunu, kakwananigu kaiko mubibya kami kani kosigu masi nimo a nomu.»

*Liniko la ndapulu kegũ na izangiya
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

³⁴ «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? ³⁵ Kikigu bata na izangiya gutugu ko pisi imoti aka, luki limoti bombimbo kuwa limbimbo. Mutu yi nino a na motili ma kukana, ukanito!»

15

*Kondolo nino obungaga ndi inisini
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)*

¹ Lisye limoti, bandombe ba manzanza na batu bagogo ba yigya-yanye basi bakpudoku ndi Yeso kamukana. ² Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bapunga ndi kainzinzinya, banabikya be: «Aluku yi nimuna akautilya na kalyalya na batu ba yigya-yanye!» ³ Yeso utulyoku kuwa ndi lizuni li nili:

⁴ «Mutu bemoti luga kunu kika na bakondolo miya, bemoti luga kabu obungogo, kakwananigu kausa nibo batekebe kubomu na kubomu ka isa, aga kakisa nino ika ni obungogini bi kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁵ Ngbingo yi nino amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga. ⁶ Kumbuso yi iga ku kaki, umaka bawai-daki na bapimbani kaki, ubikya be: <Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kye naminini kondolo kami nino obungaga ndi!» ⁷ Nakamubikya ambe a mudongoni begayo, igyagya ikaga yidingi kugu wa lisywa wa mutuu wanye oyikasaga mino obili kaki kakitaga niyo bambanzu bongbingbili batekebe kubomu na kubomu nibo bakegu na masasa koyikoso obili kabu.»

Lifalanga nilo obunga ndi inisini

⁸ Yeso abikya kuwa wa be: «Kika ni muko bemoti a na bambuma tekebe, bemoti yi obungo, kakwananigu katuna tala, akpaga ndabu, akisa biwesese kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁹ Ngbingo yi nino amina mino, umaka bawai-daki na bapimbani kaki ubikya be: <Da mogwini igyagya pa imoti na imi kye naminini ambuma yi nino efungi bi!» ¹⁰ Nakamubikya ambe a mudongoni begayo: Kunzi na bamalaika kaki

hogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mutũ wanye bemoti ninɔ oyikasaga ɔbili kaki.»

Miki ninɔ obungaga ndi iginiku ka abaki

¹¹ Yeso idukulaga ndi kabikya ɓe: «Mutũ bemoti a ndi no bomiki balukũ bi ɓaba. ¹² Mupipilo abikya abaki ɓe: «Baba, ipóku imi mukumbo ma lisimo li la kami.» Kũwa wa ugbananilyaga ndi bomikaki mukumbo. ¹³ Kumbuso wa masye makede, mupipilo amumula ndi ninɔ kaki, aga ndi no buyi bi ka mugi mimoti ma byi. Kũ ɓeyo, aputa ndi buyi kaki basi, anakpakyana gbali. ¹⁴ Niyɔ ama kaputa buyi basi, ayundi mudingi ogulya ndi ka mugi mi ninɔ, apunga ndi ka yangya ka makpumuka masi. ¹⁵ Ogulya ndi ligubo ka mutũ bemoti wa mugi mi ninɔ. Alukũ yi ninɔ atika ndi ko tutu kauuulyogo ɓanguya kaki. ¹⁶ Ikagatu ndi goni na musasa kalya malili ninɔ ɓanguya balyaga ndi mo, luki limoti kegu gutugu ndi na mutũ bemoti aka ninɔ akwanana ndi kapá.

¹⁷ Kũwa wa apunga ndi koyikosogo limbengi. Iyi aka ɓe: «Bagya ligubo niɓo ka baba balyalyaga ɓinza, na ɓa na malili mudingi kakitaga! Wina se, na kũwa imi kokwa na nza kũnũ! ¹⁸ Natukyatũ, niga ka baba, nabikyoku ambe: Ba, nogyoni ndi ɓunye ko misa ko Kunzi na ko misa ka kũ. ¹⁹ Nakokwononigu bata ambe imaka ɓe mikakũ. Iva gutugu kũwa asi abe mugya-ligubo kakũ.» ²⁰ Kũwa wa, ava ndi ligundu kaiga kũ ka abaki.

Ngbingo yi ninɔ a mbeyi ndi mino asi byi aka, abaki amina, amibo, akwilya kumbu kugbe. Aga

ndi mbangu katilya, apututo sipututu. ²¹ Kwa wa miki aka na iyi be: <Ba, nogyoni ndi banye ko misa ko Kunzi na ko misa ka ku, nakokwononigu bata be bemaki be mikaku.> ²² Luki limoti, abaki ubikya bagya-ligubo kaki be: <Doniku na kutuko nikwo kwanza kuge, mamokisya mikami. Mumokyoni pete ka kpengbe, mamokisyo bekpaku. ²³ Doniku na ngombe nino wanvufu-nvufu, mamwo. Tolyolyini, togwa magyagya. ²⁴ A beyo, mikami nino a ndi ni okwini, a bata mbiya-mbiya wanu mubisi. A ndi ni obungogini, inisonini bata!> Kwa wa, bapanga ndi dumo.

²⁵ Ko ngbingo yi nino, puta a ndi iyi ko tiko. Niyo a kwa ndi kaigoku, adwe buwobi na musingi, ukana kwa byembi nibo ogwanana bo. ²⁶ Amaka bemoti ka bagya-ligubo, amusa be likpumuka tino lo a kunu? ²⁷ Asikisya be: <Mamak uginiku, kinili abaku amwilyini ngombe yi nino wanvufu-nvufu kye mikaki igiku wapupu.> ²⁸ Kwa wa puta angbata ndi, akya kogulya ka ndabu. Abaki opupoku ndi kaitatanaga na iyi be ogulyino baka, ²⁹ luki limoti miki asikisya ndi abaki be: <Hukana! Imi nikaga kaugugubyo ka byanga budingi, nakobunagu mutuu kaku gutugu lisy limoti aka. Luki limoti wakepaga imi mikya memi ambe togwi na iyi magyagya na bawai-dami. ³⁰ Luki limoti yeki mikaku nino aputa ndi buyi kaku na badanda igiku iyi, wamwilya iwe ngombe nino wanvufu-nvufu!> ³¹ Abaki asikisya be: <Mikami, iwe wikaga pa imoti na imi masye masi. Mukumbo

kami masi a makaku. ³² Luki limoti okwononi mbeyi bi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kye mamaku yi nimuna wakamina mu, a kuwa ndi ni okwini, luki limoti iginiku mubisi. A ndi ni obungogini, luki limoti inisini bata!»

16

Mugya-ligubo wa bokoli

¹ Yeso ubibilya ndi babibya kaki bibu yi niyi: «Mutu wa mukumbo bemoti a ndi na mugya-ligubo ninu a ndi kapita wa mukumbo kaki. Bambanzu bodogoku ndi kabikya be: <Kapita kaku akaputa mukumbo kaku payaya.> ² Kuwa wa mombukwana mukumbo amaka ndi mugya-ligubo yi ninu abikya be: <Nakaukana mongoni manyenye kugbe kugu kaku na nakaina ambe a beyo. Itangilya neki makpumuaka kami masi kye wakikigu bata kapita kami.> ³ Kapita yi ninu imuusa be: <Ngama kami kegu bata kapa be nikito kapita kaki. Nagya se kuwa buni? Nakegu no ngu yidima botiko. A goni suni ka mutu beyo no mino yi kaiko kaikukungya.> ⁴ Iyaaa! nibini beyo nagya mino iba ngbingo yi ninu bekpumya banu mino ka ligubo, bambanzu betilyito ka ba ku kabu.> ⁵ Kuwa wa apunga ndi kaumakaga batu basi yikaka-yikaka nibo ba ndi na bolubu ka mombukwana-daki. Amuusa ndi mutu wa mambwa be: <Luki tino lo okwononi be mumigisyo mombukwana-dami?> ⁶ Asikisya be: <Bangbongbolo ba molingo miya.> Kapita abikya be: <Balawa kaku wa bolubu nima, wika bigala, wokpika batekebe kubukumuti.> ⁷ Kumbuso yi abikya wagogo be: <Se kuwa iwe, wa na lubu wa

inga?> Asikisya ɓɛ: <Basaki ɓaya nganɔ miya.> Kapita abikya ɓɛ: <Balɔwa kakɔ nimɔ, kpiko ɓatekeɓe ɓugina.> ⁸ Kɔwa wa mombukwana mukumbo abiba ndi luga ka ɓatɔ ɓagɔɔ kapita yi ninɔ wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo kaki. ɓatɔ ɓa ɔbili yi nimɔ ɓa na ɓokoli kugbe luga kabɔ kaukitaga nibɔ ɓa ka ɓungɓanganya.» ⁹ Nakamɔbikya ambe husingyoni ɓambanzɔ no buyi kunu kɔnɔ ka ɔbili. Ngbingo yi ninɔ buyi osyo mino, ɓamɔtilya ka mugi ma ɓenze na ɓenze. ¹⁰ Mɔmbanzɔ kika na ɓungɓingbili ka makɔmɔka makekeke, ika na ɓungɓingbili gɔni ka nimɔ makɔkɔkɔ. Mɔmbanzɔ kika na ɓokoli ka makɔmɔka makekeke, ika na ɓokoli gɔni na kɔɔɔkɔ ka nimɔ makɔkɔkɔ. ¹¹ Kika nekɔ ni makegɔ na ɓungɓingbili ko bulya mukumbo ma payaya nimɔ kɔnɔ ka ɔbili, wani nɔ amɔpá ndeke izangiya ya linganɔ? ¹² Makiki na ɓungɓingbili ko bulya mukumbo ka mɔtɔ wagɔɔ, wani nɔ amɔpá nimɔ kunu?

¹³ «Kegɔ na mɔtɔ ɓemoti ninɔ akwanana kagugubyo ɓangama ɓaba. A ɓeyɔ, amɔya ɓemoti, apa wagɔɔ, ikani igamya ka ɓemoti, amina wagɔɔ payaya. Makakwananigɔ kagugubyo ko ngbinga ɓemoti Kunzi no buyi.»

Yeso akaɔbikyaaga ɓambanzɔ makɔmɔka didi

(Matayo 11:12-13; 5:31-32; Maliko 10:11-12)

¹⁴ Niyo ɓafalisayo ɓa ndi kaukana munzina mi nimɔ ɓeyɔ, ɓatɔba ndi Yeso ɓikyaaa, kye ɓapagatu ndi ɔɔ buyi. ¹⁵ Yeso ɔbikya ndi ɓɛ: «Migyaga ko misa ka ɓambanzɔ abe ɓatɔ

Ɔongbingbili, luki limoti Kunzi ibatũ mambengi kunu masi. Kye luki nilo inisaga na ibiba ko misa ka Ɔambanzũ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.

¹⁶ Kadwe ko ngbingo ka Yuani-Mubatizai, a ndi ngbingo wa Mũtũũ ka Musa na Ɔogyalandũ. Katũkya ndi ko ngbingo yi ninũ aka nũ, Mongoni Manza ma Bũngama ko Kunzi ibikyogoni ndi, na mũtũ wasi Ɔemoti-Ɔemoti akagya kekele kogulya mino. ¹⁷ A yapũpũ lisyẽ na Ɔbili kolimiko, luki limoti a yapũpũ kũgbe mikya libiso gũtũgũ mũkẽdẽ aka wa Mũtũũ kolimiko.

¹⁸ Mũtũ wasi ninũ asikisaga mukaki, ava wagogo, ikaga abe kasyẽ na muko ikani mbũnya Ɔengeni, na mũtũ ninũ avaga muko ni mbũnyaki asikisini, mũtũ yi ninũ ogyini Ɔilya.»

Yeso akabiba bibũ ka mũtũ wa mukumbo na Lazalo

¹⁹ «A ndi na mũtũ wa mukumbo Ɔemoti ninũ imokisyaga ndi Ɔotu bayanzanza na Ɔaya ligabũ lapũ. Masyẽ masi ikaga ndi kogwa magyagya, analyalya Ɔinza. ²⁰ A ndi goni na mũtũ wa yangya Ɔemoti ninũ ina ndi Ɔe Lazalo, a ndi na Ɔapwayi nzũyi yasi. Ikaga ndi iyi wakanga ka kpolo wa mupumi ma ndabũ ka mũtũ wa mukumbo yi ninũ. ²¹ Lazalo ikagatũ ndi na mũsasa kalya makũmbũ ninũ anyũkaga ndi ka miza ka alũkũ ninũ. Luki limoti Ɔenva kũwa Ɔo Ɔodogoku ndi kadyo Ɔapwayi. ²² Lisyẽ limoti, mũtũ wa yangya ninũ okwa ndi, Ɔamalaika Ɔaga ndi na iyi Ɔuwobi na Abalahamũ ka Paladiso. Kumbuso yi, mũtũ wa mukumbo okwa ndi goni, Ɔalumbo. ²³ Ka Ɔabili kũ a ndi kalya kumbu

kugbe. Kɔwa wa, ikwe kugu, amina Abalahamu byi, se kɔwa Lazalo ka kpɔlo kaki. ²⁴ Apamikana be: <Baba Abalahamu, iminilyano baka kumbu, matikano baka Lazalo kalubo kpengbe ko libo, edudulisi lisasu, kye nakaigyogyisa kugbe ko buku bi niba.> ²⁵ Luki limoti, Abalahamu abikya ndi be: <Mikami, tamana mbeyi ambe winisana ndi na lingama lidingi ka obili kaku ni Lazalo a se ndi iyi kalya kumbu yidingi. Mbiya wanu, a kɔwa iyi kogwa magyagya kunu, wa kɔwa iwe kaigyogyiso. ²⁶ Na goni, libye lodu a luga kusu na ibunu. Kɔwa wa go wa, nibo bika kapa katukya kunu kaında ku mo mino ku bakakwananigu. Na nibo bika kapa katukya ku kodoku kunu, bakakwananigu kazaba begeyo.> ²⁷ Mutu wa mukumbo aka na iyi be: <Kikiliki baba, itikilyano baka Lazalo ku ka livananza kami, ²⁸ kye na na bomika mama kubukumuti. Indi kaubikya kambwa aka iba bakodonikutogu bata ibu kunu ka pa ya kigyogyiso yi niyi.> ²⁹ Luki limoti, Abalahamu amigisya be: <Bamamaku ba no mobiso ma mutuu ka Musa na bogyalandu, bumukani asi ibu aka!> ³⁰ Mutu wa mukumbo no aka na iyi be: <Baba Abalahamu, kegu nilo okwononi nilo aka lo. Luki limoti, kika ni mumbanzu opupiniku ka babili ında ku bo mino, boyikosatu obili kabu.> ³¹ Luki limoti, Abalahamu abikya be: <Bakopo kahukana mutuu ka Musa na kahumukana bogyalandu, bakabailiyigu kika gutugu ni mumbanzu opupiniku ka babili aka.>>

17

Kaugwisiso na kaupilya bengeni (Matayo 18:6-7, 21-22; Maliko 9:42)

¹ Yeso ubikya babibya kaki be: «Bopisi bayigya bunye kegu na nyika, luki limoti kumbu ka mutu yi nino ulutaga bengeni kagya bunye!

² Akwanano bi be bakpikili litalu lakpu ko singasu, badikita ko libo lidingi, iba kulutonito batu ba baya yikede katukya ko pisi ya bungbingbili.

³ Wiminyonito binza:

Kika ni mamaku ugyilyini bunye, muyoyisatu. Kukunga mupilya, wapilya. ⁴ Kika ni ugyilyini bunye nganga madiya na ika ka lisyε limoti, odoku kaukunga mupilya nganga madiya na ika goni, wapilya.»

Baya akwanana kagya makpumuka mumbanga-mbanga

⁵ Batutumbwa babikya ndi Mombukwondosu be: «Timatilya baya kusu.»

⁶ Mombukwono-dosu igisya be: «Makiko bi na baya gutugu kani a yikedε aka abe maya ma agbedε-gbedε, makwanano bi kabikya sibukuso si nisina be: <Mukuko, wikunoku ka limbengi lo libo lidingi,> Amumakanatu bi.»

Bagya-ligubo bakwanana kagya iki?

⁷ «Tovini mbeyi abe mutu bemoti luga kunu a na mugya-ligubo bemoti nino akpogo botiko ikani ubuulyaga bambaza ka banyama. Ngbingo yi nino mugya-ligubo igogoku mino ko tiko, akwananatu kabikya be: <Doku bikwa

kalyalya?> ⁸ Kali, luki limoti abikya be: <Im-bambilya malili, kumbuso yi wigomosiyaana botu, wodoku kegugubyo ko ngbingo yi ninɔ niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi wakwanana kɔwa gɔni iwɛ kalyalya na komwo.> ⁹ Abibisa mugya-ligubo kaki kye ika ni ogyini nilo akpamyi? ¹⁰ A mɔfɔngɔni abe ibunu gɔni: ngbingo yi ninɔ mogyini mino masi nimɔ Kunzi akamɔkpamya, bikyoni ambe: <Ta bagya-ligubo bapayaya aka, togyi ligubo nilo aka lo kusu.>>

Yeso uhukusini bakebu-kebu tekebe

¹¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaında misa ka Yelusalema, abye ka malili ma iwili ya Samalia na Galilaya. ¹² Niyo a kɔwa ndi buwobi kosila ka mugi mimoti bene, bakebu-kebu tekebe bakpuɔoku ndi. Bamaga ndi byi na iyi, ¹³ bapunga kapamikanaga be: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tikwilyano baka kumbu!»

¹⁴ Yeso amina ndi, ubikya be: «Windoni kɔ bokumu bo mino bamɔkpimi nzuyi.*»

Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kaında aka nɔ, bahaka. ¹⁵ Niyo bemoti luga kabɔ ina be oukini, igoku ndi ka Yeso anabibiso Kunzi na liyu lapu. ¹⁶ Ogwa ndi mokpukpu kambwa kaki, amigisya ibiba. A ndi Musamalia. ¹⁷ Kɔwa wa Yeso aka be: «Kegu bambanzu basi tekebe bo bongumoni? Nibo bagɔgo kabomɔ ba kɔwa yani? ¹⁸ Kegu gutugu na mutɔ bemoti aka ninɔ igiku kamigisilyo Kunzi ibiba, kiki asi mɔbyi

* **17:14** 17:14 Bokumu bo bakpimaga ndi, ibu gɔni bo babikyaga ndi bingbanganya be mambanzu oukini.

yi aka nimu.» ¹⁹ Kumbuso yi, Yeso abikya be: «Wamaga, waga. Baya kaku uhukusini.»

*Bungama ko Kunzi a luga kunu
(Matayo 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Bafalisayo bamuusa ndi Yeso be: «Bungama ko Kunzi odoku piye ndeke ngbingo tino?»

Umigisya be: «Bungama ko Kunzi kegu kodoku abe luki la kimibisikono. ²¹ Bakabikyigu ndeke be: «Winoni, ibu niba!» ikani «Ibu nibo kuu!» Kye Bungama ko Kunzi a luga kunu.»

Lisye nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino

²² Kumbuso yi Yeso abikya babibya kaki be: «Ngbingo wago odokuto ndeke nino miko mina na musasa kamina Mika-mumbanzu gutugu ko ngbinga mukede aka, luki limoti ni makaminigu. ²³ Bamabikyaga ndeke be: «A kuu!» ikani «A wanu!», luki limoti makin-donitogu ku, makogonitogu mbangu ku beyo.

²⁴ A beyo, lisye li nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino, ika ndeke mufongoni abe ngbangbata kanginana. Mufongoni begoyo ngbangbata anginanaga mino katukya ka mulibo ma obili na kadwe ka magogo, bambanzu bamina ndeke Mika-mumbanzu begoyo ka lisye nilo opuponoku ndeke mino. ²⁵ Luki limoti okwononi be Mika-mumbanzu igyogyisi mbeyi kugbe, batu ba lisye li nilina bambimbo. ²⁶ Mufongoni begoyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begoyo ngbingo yi nino Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ²⁷ Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana kadwe ka lisye li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. Tumo odoku

kūwa ndi biyakpa, bambanzu basi bolumwaga ndi. ²⁸ A bata mūdōngōni bēgeyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Loti. Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banaluwo na banagaba makpūmuka, banadima botiko na banopiko bandabu. ²⁹ Luki limoti lisyē li nilo Loti opupa ndi mino ka Sōdōmū, Kunzi olukusa ndi buku na libu longido-ngido katukya kugu wa lisyē abe mbwayi, ulumwisaga ndi basi. ³⁰ Ika ndeke mūdōngōni bēgeyo ka lisyē li nilo Mikamambanzu igoku ndeke mino.

³¹ Ka lisyē li nilo, mambanzu ninō ikaga ndeke kugbondo, kingyigu ndeke bata ka ndabu kakisa mukumbo kaki. Mūdōngōni abe mutū yi ninō ikaga ndeke ko tiko kakwananigu ndeke bata kaiga kava luki kū kaki. ³² Eee, tomomoni se nilo asilya ndi muka Loti. ³³ Mutū yi ninō akisaga kabuulyogo obili kaki, abungusatū ndeke, luki limoti mutū yi ninō abungusatū ndeke obili kaki, abuulyagatū ndeke. ³⁴ Nakamubikya ambe no biti yi niyo, bambanzu baba bikaga ndeke ka kanga imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁵ Boko baba bikaga ndeke kadwa mupunga pa imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo. ³⁶ [Baluku baba bikaga ndeke kagya ligubo ko tiko: bavaga ndeke bemoti, basa wagogo.†]»

³⁷ Babibya bamuusa kūwa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, makpūmuka mi nimō igy-

17:32 17:32 Wanda ka Mupunganagi 19:26. † **17:36** 17:36 Mugele-gele mi nima kegū ka mobiso dididi mandeli. Wanda ka Matayo 24:40.

onosa ndeke yani?‡»

Yeso usikisya ɓe: «Kɔ manda ma nyama ikago mino, ɓombu niɓo ɓalyaga makɔlo ɓamumukanaga wa go wa.»

18

Yeso akapá mɔtiwi ko bulya malumba

¹ Kumbuso yi, Yeso utulya kɔwa ndi ɓabibya lizuni nili kauwonisilo ɓe ɓakwanana kalumba masye masi ni ɓakegeu kadikaga. ² Ubikya ɓe: «Kɔso wa guɗu ɓemoti ɓene, a ndi na zoji ɓemoti nino kabangagigu ndi Kunzi, anumina batu basi payaya aka. ³ Kɔso wa guɗu yi nino gonni aka no, a ndi na woko ɓemoti muko yi nino odogoku ndi ɓongbinga basi kabikya zoji no ɓe: <Tikulya ngbanga kusu na mumuyoniso kami.> ⁴ Kɔso wa masye makpu, zoji a ndi asi kakya aka. Luki limoti ka mulibo abikya kɔso kaki ɓe: <A ɓeyo, nakabangagigu Kunzi, na numinaga batu basi payaya aka, ⁵ luki limoti, woko yi nimuna edomisini. Kinili okwononi ɓe nakulyi ngbanga kaki. Kumbuso yi kigigu bata kodoku ɓongbinga basi kegbomisa mu.>»

⁶ Kɔwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓe: «Hukononi binza likpamuka li nilo zoji wanye no akabikya! ⁷ A ɓeyo, Kunzi kakwananigu kaukulya batu kaki niɓo upunaga ndi ngbanga wanza, ngbingo yi nino ɓo mino kaigama na iyi biti na lisyɛ? Kusinyigu ɓigala? ⁸ Nakamubikya ambe: ukulyatu ngbanga kabu bikwa. Luki

‡ **17:37** 17:37 A maɗɗonni ɓegeyo Yeso igoku ndeke mino, ɓambanzu basi ɓamina ndeke ɓingbanganya.

limoti wa Mika-mumbanzu odoku ndeke mino kunu ka litombu utakanyatu ndeke batu ba baya?»

Malumba ka Mufalisayo na ndombe wa manzanza

⁹ Yeso atwa ndi goni lizuni nilina ko bulya ka bambanzu bemoti-bemoti nibo biminaga ndi bingbingbili ko misa ko Kunzi na banumina batu bagogo asi payaya aka. Abikya be: ¹⁰ «A ndi lisyε limoti, baluku baba badaka ndi kalumba ka Ndabu ko Kunzi, bemoti a ndi Mufalisayo, wagogo ndombe wa manzanza. ¹¹ Mufalisayo, amaga, apunga kuwa ndi kailumbilya be: «Kunzi o, nakaubibisa kye na kegu imi abe batu bagogo. Ba batu bo kubaku, batu busye na boko ikani bambunya bengeri, na kegu imi abe ndombe wa manzanza yi nimu. ¹² Noginyagatu malili ko ngbingo nganga yiba ka poso, napagatu lidu limoti la tekebe la mukumbo kami masi.» ¹³ Luki limoti, ndombe amaga ndi iyi byi, kakwanana gutugu ndi kaikwe kugu wa lisyε, luki limoti iyipa ndi ikubasu, abikya be: «Kunzi o, ipilyano baka kye na imi mutu wanyε.»»

¹⁴ Yeso omotiloku be: «Nakamubikya lingunu ambe, aluku no iga ndi ku kaki ni Kunzi aitisini mutu wongbingbili kakitaga Mufalisayo. Ka lingunu, mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

Bungama ko Kunzi a ka batu nibo bigyaga abe bomiki
(Matayo 19:13-15; Maliko 10:13-16)

15 Bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki bawese be ubisilyi maboku. Niyu babibya bina beyo, bapanga ndi kaunyakilya batu bi nibo. 16 Luki limoti Yeso amaka be bakpudiku na bomiki, abikya be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupkyonitogu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batu bi nibo ba abe ibu. 17 A lingunu, nakamubikya ambe, nino kegū kabini kyana Bungama ko Kunzi mud'ongoni abe miki, kakwananigu ndeke kogulya mino.»

*Mutu wa lingama lidingi
(Matayo 19:16-30; Maliko 10:17-31)*

18 Ngama bemoti ka Bayuda amuusa ndi Yeso be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya buni kainisano na obili wa benze na benze?»

19 Yeso abikya be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutu wanza? Mambanzu gutugu bemoti aka kegū wanza kiki ni Kunzi aka mukaka. 20 Wibagatu mutuu: «wakogyonito bilya, wakamwonitogu mambanzu, wakibonitogu, wakabukulyogonitogu mambanzu likpumaka, mabanga abaku na amaku.»»

21 Aluku no asikisya be: «Nagyagatu mutuu mi nimo masi katukya ndi ka limiki.»

22 Niyu Yeso ukana beyo, abikya be: «Utigolyi bata luki limoti: Gaba mukumba kaku masi, hulupya batu ba yangya buyi bi, wika kuwa na lingama kugu wa lisyē. Kumbuso yi doku, wedyoku.»

²³ Luki limoti, ngbingo yi ninɔ alukɔ nɔ ukana likrɔmaka lo beyɔ, alya ndi kumbu, kye a ndi na mukumbo makrɔ kɔgbɛ.

²⁴ Niyo Yeso ina bɛ alukɔ nɔ a ndi no kumbu, obikyoku bɛ: «A yarɔrɔ ka batɔ ba mukumbo kogulya ka Bɔngama ko Kunzi! ²⁵ A bipoli kɔgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mɔsada kakitaga mɔtɔ wa mukumbo kogulya ka Bɔngama ko Kunzi.»

²⁶ Batɔ niɔ bɔmɔkana, babikya bɛ: «Wani sɛ kɔwa nɔ akwanana kainisono na muhukuso?»

²⁷ Yeso osikisya bɛ: «Kɛgɔ na likrɔmaka gutɔgɔ limoti aka niɔ agyagya Kunzi.»

²⁸ Kɔwa wa Petɛlɛ abikya bɛ: «Ibusu, tosoni ndi masi niɔ ta ndi nomu, tapɔnga kaɔbɔbɔya.»

²⁹ Yeso ubikya bɛ: «A lingɔnɔ, nakamɔbikya ambɛ, kika ni mɔmbanzɔ osini ndabɔ kaki, ikani amaki, bɔmamaki, babukɔta kaki, bɔmikaki, ko bulya Bɔngama ko Kunzi, ³⁰ mɔtɔ yi ninɔ inisono na bɔngama bakrɔ ka masyɛ mi nima, na ko ngbingo yi ninɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔbili wa bɛnzɛ na bɛnzɛ.»

*Yeso obikyini bata bɛ okwatɔ banɔ na op-
upoku ka mbɔkɔ*

(Matayɔ 20:17-19; Malikɔ 10:32-34)

³¹ Yeso akida ndi na babɔbɔya tɛkɛbɛ na baba, ubikya bɛ: «Hukononi, takainda ka Yelusalema, masi niɔ bogyalandɔ bokpika ndi ko bulya ko Mika-mɔmbanzɔ igyonosa banɔ kɔ. ³² A beyɔ, basɔta banɔ ka mabokɔ ka batɔ niɔ bakamibigɔ Kunzi. Batɔ bi niɔ bɔmina payaya, batɔmbwa, babakyilya botikito. ³³ Batina

pimbo, ka mulibo mi bamwo. Kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

³⁴ Luki limoti babibya bakotombisyagu ndi luki kye isi ya munzina nimo a ndi na ibu makisuma. Bagegu ndi kaiba be Yeso akapa kabikya likpamuka tino.

Yeso ahukusini mutu wo kolobu ya mamomō ka Yeliko

(Matayo 20:29-34; Maliko 10:46-52)

³⁵ Ngbingo yi nino Yeso a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Yeliko, mutu bemoti wo kolobu ya mamomō a ndi wakiko ka kpolo-kpolo wo pisi ni anikukungya. ³⁶ Ukana ndi mungilito ma ambaza ka bambanzu ni anakitaga, uusa ndi be a piye buni. ³⁷ Babikya ndi be Yeso mutu wa Nazaleti no akakitaga.

³⁸ Kuwa wa apunga ndi kapamikanaga, anabikya be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

³⁹ Batu nibo ba ndi kambwa kaki banyakilya ndi be adaki. Luki limoti idukulogo kapamikana kuwa kugbe: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁰ Yeso amaga, abikya ndi be boduku na iyi. Ngbingo yi nino mutu yi akpudoku mino, Yeso amuusa be: ⁴¹ «Wakapa be nugyilyi iki?»

Asikisya be: «Mombukwono-dosu, nakapa ambe napungi bata kaina.»

⁴² Yeso abikya be: «A binza, miso ukulikani! Baya kaku uhukusini.»

⁴³ Ko ngbingo yi nino aka no, miso akulikana ndi, apunga kabibya Yeso ni anabibiso Kunzi.

Niyo ambaza wasi ina likpamuka nilo, apunga ndi goni kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayo

¹ Niyo Yeso ogulya ndi ka Yeliko, akitanaga luga wa gudɔ yi ninɔ. ² Ku beyo, a ndi na aluku bemoti ninɔ ina ndi be Zakayo. A ndi ngama ka bandɔmbe ba manzanza na mutɔ wa lingama. ³ A ndi kakisa kamina Yeso, luki limoti yeki a ndi mukudɔ kakwananagu ndi kamina yi ko bulya ambaza ka bambanzu. ⁴ Aga kuwa ndi mbangu kambwa, adaka ka sibukuso simoti be kye amini Yeso ninɔ a ndi kokitogoku wa. ⁵ Niyo Yeso osila ka pa niyo, ikwe kugu, iyi aka be: «Zakayo syoku bigala! Kye na mubiko kaku na lisyɛ li nili.»

⁶ Zakayo osyoku ndi bigala, atilya ndi Yeso na magyagya. ⁷ Niyo batɔ basi bina beyo, bapunga ndi kainzinzinya banabikya be: «Aluku muna oga kasyɛ ka mutɔ wanyɛ!»

⁸ Luki limoti Zakayo amaga ndi, abikya Mombukwono-dosu, be: «Muwonisilo, hukana: nakagbanana mukumbo kami lugo, nupa batɔ ba yangya lidu limoti, na nakavaga ndi buyi ka mambanzu ka bokoli, namigisya kuwa nganga yikwanganya.»

⁹ Yeso aka be: «Na lisyɛ nili, muhukuso ogulyini ka ndabu yi niyi, kye nimana a iyi ka livananza ka Abalahamu goni. ¹⁰ Ka lingunu, Mika-mambanzu odoku ndi kaukisa na kauhukuso nibo ba ndi ni bobungogini.»

*Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo basaa
(Matayo 25:14-30)*

¹¹ Ngbingo yi nino bambanzu bukana ndi mino likpamuka nilo, Yeso omotiloku lizuni limoti kye a kuwa ndi buwobi na Yelusalema. Bambanzu ba ndi kasima be Bungama ko Kunzi obiko.

¹² Obikyoku kuwa ndi be: «Mutu bemoti ka livananza la bungama aga ndi ka mugi ma byi kolyoku bungama, kumbuso yi, igoku kalya bungama ku kabu. ¹³ Kambwa wa ligandu, umaka ndi bambanzu tekebe luga ka bagya-ligubo kaki, upaga ndi yikaka-yikaka likuta limoti la olo, abikya be: <Tundisoni olo nimu kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino.>

¹⁴ Luki limoti batu ba mugi kaki bakapagigu ndi. Butika kuwa ndi bambanzu no mongoni kumbusa kaki kabikyoku be: <Takegu kabailya be aluku no alyito bungama ku kusu.>

¹⁵ Niyo bapa bungama, igoku. Utikisya bagya-ligubo nibo upa ndi olo be ibi kuwa beyo batundisa ndi mino. ¹⁶ Nino wa mambwa odoku ndi, abikya be: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la olo nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo tekebe.>

¹⁷ Ngama aka be: <A binza! Wa mugya-ligubo wanza. Yeki wo bi na bungbingbili ko luki likede, nubisa banu ngama kaunda bagudu tekebe.>

¹⁸ Mugya-ligubo wa maba odoku ndi, abikya be: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la olo nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo kubukumuti.> ¹⁹ Ngama aka be: <Iwe, nubisini ngama kaunda bagudu kubukumuti.>

²⁰ Mugya-ligubo wa masaa odoku, abikya be:

<Ye ba, likuta la ɔlo kakɔ nilo wɛpá ndi nili. Nobuulyaga ndi binza, yikanda bingbufu na inzanza ya kutuko. ²¹ A beyo, na ndi kaubanga, kye wa mutɔ mudiya. Wapɔnaga makpɔmuka nimɔ wakobisogigu, wanobuulya masolo nimɔ wakakunagigu.> ²² Ngama abikyoku be: <Wamugya-ligubo wanye! Nakaukulya ngbanga kabyenene na munzina kakɔ. Wibagatu ndi be na mutɔ mudiya, be napɔnaga makpɔmuka nimɔ nakobisogigu, nobuulyaga masolo nimɔ nakakunagigu. ²³ Yeki a beyo, ko bulya iki yo wakobisagu ndi mino buyi kami ka baki? Iba wa nigiku mino, nonyuku ni itundini.> ²⁴ Kumbuso yi ngama ubikya batɔ niɔ ba ndi wa be: <Mukupyoni likuta la ɔlo li nilo, mapá mutɔ yi ninɔ a nomu tekebe.> ²⁵ Babikya be: <Ngama, a kuwa iyi na makuta tekebe!> ²⁶ Usikisya be: <Nakamubikya ambe, kika ni mambanzu a no luki bamatilyatu bata. Luki limoti, mutɔ yi ninɔ kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaiko nolu. ²⁷ Doniku se kuwa na bomuyoniso kami, niɔ bakegu ndi kapa be niki ngama kabu, muko bingu kambwa kami wa.>>

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Yuani 12:12-19)

²⁸ Niyo Yeso ama ndi kabikya likpɔmuka nilo, aga ka Yelusalema. A ndi iyi kambwa ni ambaza anabibya kumbuso.

²⁹ Wa a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Betefagi na Betania, buwobi na ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, utika

babibya baba luga ka babibya kaki kambwa.
³⁰ Ubikya be: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma. Ngingo yi ninɔ mosilo mino ku, matakanya mikya punda mukandila ninɔ mumbanzu gutugu bemoti aka kanodokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu.
³¹ Mumbanzu kamumuusa be: «Makakula ko bulya iki?» Mabikya be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»»

³² Babibya baba nibo baga kawa ndi, batakanya punda mufongoni beyo aka yo Yeso ubikya ndi mino. ³³ Wa ba ndi mino kakula mikya punda no, bamombukwana-daki bumuusa be: «Ko bulya iki yo ma mino kakula?»

³⁴ Busikisya ndi be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» ³⁵ Kumbuso yi badulyoku ndi Yeso no mikya punda no. Bolosa ndi botu kabu kugu wa nyama, badokiso mino Yeso. ³⁶ Ngingo yi ninɔ a ndi mino kaisisilo miso ka Yelusalema, bambanzu bolosaga ndi botu kabu ko pisi.

³⁷ Wa a kawa ndi mino buwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngupa ya Mizeituni, ambaza wasi ka babibya otuma ndi na magyagya bidɛ. Apunga ndi kabibisa Kunzi na liyu lapu ko bulya makpumuka mumbanga-mbanga masi nino bina ndi mo. ³⁸ Ba ndi kabikya be: «Kunzi adukulyi ngama ninɔ akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu bubunga! Kunzi api maziyo kugu wa lisyɛ na avi ibiba kugu wa lisyɛ kugbe!»

³⁹ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi kuso wa ambaza babikya Yeso be: «Muwonisilo, habikya babibya kaku ambe badaki.»

⁴⁰ Yeso usikisya ndi ɓe: «Nakamɓɓikya ambe, bakadaka, matamu kɔwa mo apamikanaga!»

Yeso akatɓmbulaga ɓeyo Yelusalema apanzikana banu mino

⁴¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a kɔwa ndi mino buwobi na Yelusalema, amina, apɔnga kagama. ⁴² Anabikya ɓe: «Heee ɓe, Yelusalema, kiko bi ni wa gonɩ iwe kaiba na lisyɛ nilina ɓe luki tino lo akwanano bi kaupá maziyo! Luki limoti mbiya wanu, luki li nilɔ a lakisuma ko misa kaku, wakakwananigu kaina! ⁴³ A ɓeyo, lisyɛ limoti odokuto ndeke nilo bomuyoniso kaku bukungula ndeke mino bikululu, ɓambimbita mutili masi ɓimbititi. ⁴⁴ Bɔpanza ndeke ɓigbatata, ɓulumwisaga batu kaku. Bakasigu ndeke gutugu litalu limoti aka lakibiso kugu wa lagogo, kye wakibagu ndi ngbingo yi ninɔ Kunzi udulyoku ndi mino isingo.»

Yeso akaukpumyo bambula ka Ndabu ko Kunzi (Matayo 21:12-17; Maliko 11:15-19; Yuani 2:13-22)

⁴⁵ Yeso ogulya kɔwa ndi ka Ndabu ko Kunzi, apɔnga kaukpumyo bambula. ⁴⁶ Ƴɓikya ɓe: «Ikɓikaga ka Mobiso Motu ɓe: <Ndabu kami ika ndeke ndabu ya malumba.> Luki limoti, ifunu moitisini kɔwa pa ya kisuma ka batu ɓo kubaku!»

⁴⁷ Masyɛ masi Yeso apága ndi mutiwi ka Ndabu ko Kunzi. Bokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mutuu na ɓangama bakisaga ndi ɓe ɓamwo se piye no pisi tino. ⁴⁸ Luki limoti ɓakegu ndi

kaiba ƒe ƒamwɔ liki, kye ƒambanzu ƒagɔɔ ƒasi ƒamukanaga ndi na masasa kugbe.

20

*Wani nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ƒambanzu ka Ndabu ko Kunzi?
(Matayo 21:23-27; Maliko 11:27-33)*

¹ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kapá mutiwi na kaubikyaga ƒambanzu Mongoni Manza ka Ndabu ko Kunzi. Bokumu-kumu na ƒowonisilo ƒa mutuu ƒopuponoku kɔwa ndi pa imoti na ƒamboku-mboku, ² ƒamuusa ƒe: «Tiɓikya mbeyi ambe wakagya makpɔmuka mi nimana no ngu tino? Wani nɔ upá ndi ngu yi niyo?»

³ Yeso usikisya ndi ƒe: «Na mbeyi gɔni imi kamumuuso likpɔmuka limoti aka. Iɓikyoni ambe: ⁴ Iɓatiso ka Yuani apunya ndi kugu wa lisyɛ ikani ka ƒambanzu?»

⁵ Luki limoti ƒapunga ndi kainzinzinya luga kabu, ƒanabikya ƒe: «Takosikisya ƒe: <Apunya kugu wa lisyɛ>, atimuusatɔ ƒe: <Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpɔmuka kaki?> ⁶ Luki limoti, takosikisya ambe: <Ka ƒambanzu>, ƒatu ƒasi ƒatimakatɔ na matamu! Kye ƒibagatɔ ƒe Yuani a ndi mugyalandu.» ⁷ Kɔwa wa, ƒasikisya ndi Yeso ƒe: «Takibigu ambe apunya yani.»

⁸ Yeso ubikyoku kɔwa ƒe: «Gutugu imi aka, nakamutumbulyigu gɔni ikani nagyaga makpɔmuka mi nimo no ngu ka wani.»

*Yeso akatwa lizuni ka ƒagya-ligubo ƒudfiya
(Matayo 21:33-46; Maliko 12:1-12)*

9 Kumbuso yi, Yeso utulya ndi bambanzu lizuni li nili: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu. Kuwa wa ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyogo tiko yi niyo. Aga kuwa ndi ka mugi ma byi ka osyosyoku ndi mino binyeku-nyeku. 10 Niyo ngbinga mubuu-lyo masolo itulyana, atikoku ndi mugya-ligubo bemoti ku ka bagya-ligubo bi nibo bukanana ndi na ibu be bapiku kuwa masolo mi ma kaki. Luki limoti, batu bi nibo balya ndi aluku no na buma bisususu, bamigisoku maboku papuyi. 11 Mombukwono tiko atikoku bata ndi mugya-ligubo wagogo, luki limoti bagya-ligubo bi nibo babuma ndi iyi begyo, babubisa ndi bitu na mosikoni, bamigisoku ndi goni maboku papuyi. 12 Atika ndi bata mugya-ligubo wa masaa. Bakogo ndi bapwayi, bakpumyo. 13 Mombukwono tiko abikya kuwa be: <Nagya se kuwa buni? Nakatika mikami nino mupaka. A abe bakwananatu kabanga.> 14 Luki limoti niyo bagya-ligubo bo tiko yi niyo bamina kodoku, babikyana luga kabu be: <Iyi no mombukwana lisimo li nili. Tamwini, kye lisimo iki kuwa lo kusu.> 15 Bapupisa kuwa ndi no gilito kunzi wo tiko, bamwo.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa be: «Eee, mombukwono tiko yi niyo ugya se kuwa ndeke buni?

16 Odoku ndeke, ulumwisogo bagya-ligubo bi nibo, upa kuwa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo.»

Niyo bambanzu bukana munzina mi nimo, babikya be: «Kegu beyo, kigyananigu ndeke gutugu iki yi aka!»

17 Luki limoti Yeso unda bizumuuu, ubikya be: «Mobiso ko Kunzi akabikya be: <Litalu nilo bopipiko bombimba ndi, ilu lo iita kuwa litalu lidingi la lindu.> 18 Mutu wasi nino ogwa kugu wa litalu li nilo obunikaga ndeke biseke-seke, na mutu yi nino litalu li nilo agwilya ndeke, akputa ndeke biseke-seke.»

*Tupini bangama makputuka kabu na tapa
Kunzi ma kaki goni*

(Matayo 22:15-22; Maliko 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi nino aka no, bowonisilo ba mutuu na bokumu-kumu ba ndi kakisa kagwi Yeso kye ba ndi ni bibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu aka. Luki limoti, bubanga ndi bambanzu. 20 Barunga kuwa ndi kabye Yeso no miso bikykykye. Batikilya batu ba bokoli nibo bigyaga ndi abe bakiko bongbingbili. Ba ndi kamuusogo kye ba ndi kapa kagwi na bunye, banakisa bebo ka manzina kaki. Ba kuwa ndi kakisa no pisi tino yo basuta mino ka maboku ka ngama mudingi wa iwili. 21 Batu bi nibo butika ndi bo bamuusa kuwa be: «Muwonisilo, takaiba ambe nilo wabikyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakundagigu iwe bambanzu kabyenene na ibiba kabu, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka bungbingbili. 22 Tibikyanu, mutuu kusu akpamyatu ikani apakyatu koluo manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi ka Balama?»

23 Luki limoti Yeso andunga ndi bokoli kabu, ubikya be: 24 «Iwonisiloni mbeyi ambuma bemoti.» Kumbuso yi umuusa be: «Mulundu no lino ka wani lo a kugu yi?»

Basikisya ndi ɓe: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Luma.»

²⁵ Kɔwa wa Yeso ɓɓikya ɓe: «Kika neki ni a ɓeyo, muponi Kaizali makpɔmɔka nimo kaki. Mapá Kunzi nimo kaki goni.»

²⁶ Bakaminagu ndi na ɓonye ka nimo abikya ndi kambwa ka bambanzu. Luki limoti, munzina mi nimo usikisya ndi mo udikisa munokɔ ɓide, badakyana ndi biwo.

*Yeso akanzina ko bulya bilila ka bamanda
(Matayo 22:23-33; Maliko 12:18-27)*

²⁷ Kɔwa wa Basadukayo bemoti-bemoti bakpuɗoku ndi Yeso, (Basadukayo ɓa batu bi niɓo bakabinikyanagigu ndi ɓe ɓopupagatu ka mbuku kumbusa wa kukwaku) samuusa ndi Yeso ɓe: ²⁸ «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi ɓe: <Mambanzu kavanana, okwo, asa mukaki ni kegɔ na ɓomiki, okwononi ɓe mamaki amigilyi woko yi nino kye abukutilyagi mamaki ɓomiki.>

²⁹ Wina se, a ndi na ɓomiki baluku bi maɗiya na ika niɓo ɓopupa ndi muma mimoti. Puta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ³⁰ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi nino, kumbuso yi okwa ndi ni kobukutigu iyi ɓegɔ. ³¹ Kɔwa wa igyonosa ndi mɔɗɔngoni ka mamabu yi nino wa masaa na kabu basi maɗiya na ika. Iɓu basi bokwa ndi ni bakabukutigu miki gutugu bemoti aka. ³² Ka mulibo, muko yi nino okwa kɔwa ndi goni iyi. ³³ Ka lisyɛ lipupa ka bambuku, muko yi nino ika ndeke muka wani luga kabu? A ɓeyo, iɓu basi maɗiya na ika ɓavatɔ ndi!»

³⁴ Yeso ukikisya ɓe: «Baluku na boko ɓa ɔbili yi nimu bakavanana. ³⁵ Luki limoti, baluku na boko bi niɓo Kunzi umina ɓe bakwananatu kaika ka ɔbili ninɔ akodoku, na kopupa ka bambuku, bakavananigu ndeke. ³⁶ A ɓeyo, bakakwananigu ndeke kolumwogo, kye ɔbili kabu ika ndeke kuwa mudɔngɔni abe bamalaika. Ba bomika Kunzi, kye ika kani bopuroni ndi ka mbuku. ³⁷ Gutugu Musa uwonisila ndi kambwa aka ɓe samanda abilitatu ndeke. Kuso wa mobiso nimo atambulaga likramuka la gbogo niyo a ndi kagbundikana ni kegu kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu ɓe: «Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo.»»

³⁸ Yeso omotiloku ɓe: «Kunzi kegu Kunzi ka samanda, luki limoti a Kunzi ka batu bi niɓo ɓa bubisi na niɓo busimaga ɓe bokwoni ndi, kye ibu basi ɓa na ɔbili ko bulya kaki.»

³⁹ Bowonisilo ɓa mutuu bemoti-bemoti babikya kuwa ndi Yeso ɓe: «Muwonisilo, wosikisyiku binza.» ⁴⁰ A ɓeyo, bakikpandagu ndi bata kamuusogo makramuka magogo.

Yeso akabikya ɓe Masiya ni Mombukwana ngama Daudi

(Matayo 22:41-46; Maliko 12:35-37)

⁴¹ Kuwa wa Yeso ubikya bata ɓe: «Bambanzu bakwanana piye kabikya liki ɓe Kilisito a miko-mika ngama Daudi? ⁴² Kye ngama Daudi mombukwana-daki yi akabikya ka kitabu ya Mambu ka Bayuda ɓe: «Mombukwono-dosu Kunzi abikya Mombukwana-dami ɓe: Da wiki ka kumbanzikaniko kami, ⁴³ na kadwe ko ngbingo

yi ninɔ nubiso mino bomuyoniso kakɛ kusili wa bakagba kakɛ.> ⁴⁴ A bɛyɔ, Daudi amakaga Masiya bɛ <Mombukwono-dosu>, igyonosa kɛwa liki bɛ iki bata miko-mikaki?»

*Makikonitɔgɛ abɛ bowonisilo ba mutɛɛ
(Matayɔ 23:1-36; Malikɔ 12:38-40)*

⁴⁵ Kumbuso yi, Yeso ɛbikya ndi babibya kaki kambwa ka batɛ basi nibɔ ba ndi kamɔkana wa bɛ: ⁴⁶ «Wibuulyonito na bowonisilo ba mutɛɛ, bapaga kakpakyaana ni bimokisyogini balɔpɛ bakpakpɛ. Bapaga kɛgbɛ bɛ biki kaumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni. Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabɛ baya malɔmba, na gɔni ka moliki ma ibiba ka bapa baya bodumo. ⁴⁷ Bɛkɛpyaga bowoko no bou makpɛmɛka masi nimɔ bikaga nomu, na ko ngbingo yi ninɔ gɔni nɔ, banɛbɔbɔ na malɔmba mandandanda kye binisoni abɛ batɛ banza. Kinili, Kunzi usombisa ndeke yapɛ kɛgbɛ.»

21

*Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malikɔ 12:41-44)*

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka Ndabɛ ko Kunzi, ikwɛ ka kpɔlɔ kaki, ɛmina batɛ bo buyi ni banadikita apɛpɛ kabɛ ka mɔmbi. ² Amina ndi gɔni woko muko yi ninɔ wa yangya ni anadikita ikya mafalanga maba. ³ Abikya kɛwa ndi bɛ: «Nakamɛbikya lingunɛ ambɛ woko wa yangya yi nimɔna nɔ opɛ iyɛ yidingi kaɛkitaga batɛ bagɔgɔ basi. ⁴ Batɛ bagɔgɔ basi bopɛ niyɔ kɛgɛ bata bi na ibɛ na ligubo. Luki limoti, woko yi

nimuna, ka yangya kaki, opí iyi masi nimɔ o bi nomu kaibuulyogo ka ɔbili kaki.»

Kumbu niyɔ odoku ndeke kambwa wa mulibo ma ɔbili

(Matayo 24:1-2; Maliko 13:1-2)

⁵ Bambanzu bemoti-bemoti bapunga ndi kanzina ko bulya Ndaɓu ko Kunzi. Ba ndi kabikya be a yanza kugbe na matamu mi manzanza, na makpamuka manzanza nimɔ bambanzu bapá ndi aɓeɓe yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso abikya ndi be: ⁶ «Lisyɛ limoti odokuto ndeke ka masi nimɔ makaina ma, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

⁷ Kumbuso yi bamuusa kuwa ndi be: «Muwon-isilo, likpamuka nilɔ igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke ngbinga yi ninɔ likpamuka li nilɔ igyonosa ndeke mino?»

⁸ Yeso usikisya be: «Wiminyonito, mumbanzu kamuɓonitogu. Batu budingi ɓodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: <Imi ni Masiya> na <Ngbingo yi ninɔ itulyonini.> Luki limoti, makubifyonitogu. ⁹ Ngbingo yi ninɔ mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bambanzu kavikimanaga, makombomboyonitogu. Okwononi be nilɔ igyonosito ndeke mbeyi, luki limoti kegu be mulibo ma ɔbili ika ko ngbingo yi ninɔ goni no.»

¹⁰ Kumbuso yi omotiloku be: «Livananza limoti abamana ndeke na livananza lagogo, ɓungama bimoti ulanana ndeke na ɓungama bagogo. ¹¹ Ka bewili dididi, ika ndeke na

bazigiso bapɔ, ayandi na bokolobu bayanyenyɛ uhuma ndɛkɛ bambanzɔ, ika ndɛkɛ gɔni na makpɔmɔka mubongiso na mambanga-mbanga kainisono kɔgɔ wa lisyɛ. ¹² Luki limoti, kambwa wa nimɔ masi kaigyonoso, bamugwito ndɛkɛ, bamugyogyiso. Bamulikisa ndɛkɛ ko ngbongu ka bandabɔ baya malumba ka Bayuda, bamumakya ka bɔlɔkɔ. Baga ndɛkɛ na ibunu kamusombiso kambwa ka bangama bakpɔkpɔ na bangama ba bewili kyɛ ko bulya lino kami. ¹³ Yigyogyiso yi niyɔ ika kɔwa ndɛkɛ kunu pisi ya kubikyaga bambanzɔ Mongoni kami. ¹⁴ Wikoni bakitɔlya kanɛ makegɔ kombomboyo kakisa bɛ mabikya bɛni ni bamulikisini ko ngbongu. ¹⁵ Imi mombukwana-daki yi nɔ namuwonisilo mɔnzina mi nimɔ na yimibo niyɔ bomuyoniso kunu bakakwananigɔ mino kobiso dɔngoso na ibunu, gutugɔ kamusikisya likpɔmɔka aka. ¹⁶ Gutugɔ bobonu aka na bomonu, bomomonu, bonguwo kunu na bawaidonu bamugabatɔ ndɛkɛ. Bulumwisaga ndɛkɛ batɔ budingi luga kunu. ¹⁷ Batɔ basi bamumɔya ndɛkɛ ko bulya kami. ¹⁸ Luki limoti ibunu mika ndɛkɛ ka maziyɔ aka ni gutugɔ litukatɔ aka kamunyukigɔ. ¹⁹ Pisi ka limbengi linda, mohokusagatɔ mambengi kunu.»

*Yeso akatɔmbɔlaga bɛyɔ Yelusalema
apanzikana ndɛkɛ mino*

(Matayɔ 24:15-21; Malikɔ 13:14-19)

²⁰ Yeso ɔbikya bata ndi bɛ: «Ngbingo yi ninɔ mamina ndɛkɛ mino Yelusalema ni basɔda bakungulini bikululu, miba ndɛkɛ bɛ panzikana

kaki a kuwa buwobi. ²¹ Kuwa wa niɔ bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangupa. Niɔ bika ndeke ka Yelusalema bakida ndeke bikede, na niɔ bika ndeke ka sengi bakogulyigu ndeke bata ka gudu. ²² Kye ka masye mi nimo Kunzi ogyogyisa ndeke livananza kaki, iba masi nimo ikpikaga ndi ka Mobiso igyonosi. ²³ Ka masye mi nimo, boko ba bamuma na niɔ bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. Kumbu yidingi ika ndeke ka mugu mi nimo na ngbuta ko Kunzi inisana ndeke ka batɔ bi. ²⁴ Bulumwisaga ndeke bagogo na badukpa, baga ndeke na bagogo bedunga ka ligbita pa yasi ka bogiyo bayasi. Na bevananza niɔyo bakamibigu Kunzi baditaga ndeke Yelusalema kadwe ku kwa ku ngbingo kabɔ osyo mino.»

*Mika-mumbanzu igokuto ndeke
(Matayo 24:29-31; Maliko 13:24-27)*

²⁵ Kuwa wa, Yeso obikyoku bata be: «Makpumuka mumbanga-mbanga inisana ndeke ka moni, timba na ka mangutu. Mbumbo ya mobo makpukpu na mubaka apa ndeke mungwa mudingi, na bevananza abanga ndeke kugbe. ²⁶ Bambanzu bemoti-bemoti bahumwana ndeke na kubangaku katamana likpumuka nilo osiloku ndeke ka obili wasi. A beyo, makpumuka mongu masi nimo kugu wa lisyɛ abe moni, timba na mangutu atukya ndeke ka bapa kabɔ. ²⁷ Kuwa wa bamina ndeke Mika-mumbanzu kodoku ka ikuba, no ngu pa imoti na ibiba yidingi. ²⁸ Ko ngbingo

yi nino makpamuka mi nimo apunga ndeke mino kaigyonoso, womogoni, mananikana, mika bakitulya kye Kunzi ika kawa ndeke buwobi kamukulaga.»

Yeso akokingyoso Bungama ko Kunzi no ng-bingo wo mbwayi

(Matayo 24:32-35; Maliko 13:28-31)

²⁹ Kumbuso yi Yeso upa ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbeyi sibukuso si nisi na bukuto tagogo tasi. ³⁰ Kapunga kabaka mapaku mambiya, iba syangasu a kawa buwobi kobuniko. ³¹ Mufongoni beyo makina kawa ndeke makpamuka mi nimo kaigyonoso, miba kawa ndeke be Bungama ko Kunzi a buwobi.

³² A linguna, nakamubikya ambe, batu ba livananza nili bakolumwogigu basi ni makpamuka nimo masi kanigyonosigu. ³³ Lisyé na litombu olimikatú ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Yeso odoku ndeke bigbututu

³⁴ Yeso omotiloku be: «Wiminyonito! Makidondomositogu ko bulya malili na libuma, makidomisonitogu ko bulya obili. Kani kegú be lisyé nilo amusilyi ndeke bigbututu kani makegu na tamanago yi. ³⁵ Lisyé nilo usilya ndeke batú basi ba obili bigbututu mufongoni beyo bosí bigwinonogo mino ka kuyaku. ³⁶ Makololonitogu, lumboni bongbinga basi. Iba miki ndeke no ngu yipilya masi nimo ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mumbanzu.»

³⁷ Na lisyε, Yeso olipyaga ndi kapá mutiwi ka Ndaβu ko Kunzi, luki limoti opupaga ndi kainda kasyε ka Ngupa ya Mizeituni. ³⁸ Na batu basi bopupyaga ndi na βusobi βibo ka Ndaβu ko Kunzi kamukana.

22

Yuda akakisa kagwisiso Yeso

(Matayo 26:1-5; Maliko 14:1-2; Yuani 11:45-53)

¹ Yinga ninu balyaga ndi mino mukati woku-fulu, ninu bamakaga βε Pasika a kuwa ndi buwobi. ² Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi kakisa pisi kamwo Yeso bipεle, kyε ba ndi kaubanga bambanzu. ³ Kuwa wa, Abili ogulya ndi kuso ka Yuda Isikalioti, βemoti ka batutumbwa tekeβε na βaba. ⁴ Aga ndi kaukanana na bokumu-kumu na bangama ka bazamu ba Ndaβu ko Kunzi ko bulya kugabilya Yeso. ⁵ Bogwa ndi magyagya kugbe ko bulya yi, βukanana ndi kapá buyi. ⁶ Yuda abinikyana kuwa ndi, apunga kakisa pisi kaugabilya Yeso bipεle.

Yeso utikini babiβya βaba kaamba malili ma Pasika

(Matayo 26:17-25; Maliko 14:12-21; Yuani 13:21-30)

⁷ Ka yinga niyo balyaga mino mukati ni bakagyigu na sibukuso niso ofulisogo, lisyε nilo βumwogo ndi mino bomikya βakondolo ko bulya malili ma Pasika itulyana ndi. ⁸ Kuwa wa Yeso atika ndi Petele ibu na Yuani, ubikya βε: «Wogoni katibungusilyogo malili ma

Pasika.» ⁹ Bamuusa ndi bε: «Wakapa se bε tobungusyogiku yani?» ¹⁰ Yeso usikisya bε: «Hukononi, niyɔ mogulya ka gɔdɔ, mabangana na alukɔ bεmoti obinikini mbike yo libo. Wogoni pa imoti na ibɔ kadwe ka ndabɔ yi niyɔ ogulyoku mino, ¹¹ mamuuso mombukwana ndabɔ bε: «Muwonisilo akaumuusa bε ndabɔ tino yɔ alya mina Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹² Amɔwanya kɔwa miso ma ndabɔ mudingi ka ndabɔ ya kɔgɔ, niyɔ ayibungusyaga binza. Mɔbungusyaga kɔwa pa ilyalya kɔ bεyɔ.» ¹³ Baga ndi, batakanya masi bεyɔ Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba kɔwa ndi malili ma Pasika kɔ bεyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu

(Matayɔ 26:26-30; Malikɔ 14:22-26; 1 Bakolito 11:23-25)

¹⁴ Niyɔ ngbinga mɔlyalya italyana, Yeso apunga ndi kalyalya pa imoti na batatumbwa. ¹⁵ Kumbuso yi iyi aka na ibɔ bε: «Na ndi na mɔsasa kɔgbe kalya Pasika yi nimɔ ma pa imoti na ibunu kambwa wa kigyogyiso. ¹⁶ Kye nakamɔbikya bingbanganya ambε nakalyigu ndeke bata Pasika kadwe kɔ kwa kɔ igyonosa ndeke mino ka Bɔngama ko Kunzi.» ¹⁷ Kɔwa wa bapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ibiba, kumbuso yi abikya bε: «Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nimɔ, mamwo luga kunu basi. ¹⁸ A bεyɔ, nakamɔbikya ambε, katukya mbiya-mbiya wanɔ, nakomwigu ndeke bata vinya wa muz-abibu kadwe ko ngbingo yi ninɔ Bɔngama ko Kunzi odoku ndeke mino.» ¹⁹ Kɔwa wa ava ndi

mukati, niyo amigisya Kunzi ibiba, obunonogo, ulapyaga, ubikya be: «Nzuyi kami niyi ipi ko bulya kunu. Gyogoni beyo ketamana yi.»
²⁰ Kumbuso wa malili, Yeso upá kopo wa vinya begayo, ubikya be: «Kopo yi nimuna a agume wambiya ko Kunzi pisi ka bangu kami niyo ofukogi ko bulya kunu. ²¹ Luki limoti hukononi! Mutu yi nino akegaba ka bomuyoniso akalyalya pa imoti na imi. ²² A beyo, Mika-mumbanzu akokwo mufongoni beyo Kunzi obungusyaga ndi mino, luki limoti kumbu yidingi ka mutu yi nino akagabo yi!» ²³ Kwa wa batutumbwa bapanga ndi kauusono luga kabu be wani se no akwanana kagya inguo ya likpamuka li nilo.

Wani no a mutu wa ibiba luga ka babibya?

²⁴ Kumbuso yi babibya bapanga ndi kolutono banimuuso be wani no mutu wa ibiba kugbe luga kabu. ²⁵ Yeso ubikya ndi be: «Bangama bakpakpa ba bevananza bayo obili yi nima batiwaga bevananza kabu na mupamu na nibo ba no ngu kugu kabu bapaga be bumaki be: <Bagya-manza.> ²⁶ Ibunu makogyonitogu abe ibu! Luki limoti mutu yi nino a abe puta luga kunu okwononi kaiko abe miki. Na mutu yi nino a abe ngama okwononi kaiko abe mugya-ligubo. ²⁷ Mutu tino piye no a na ibiba kugbe? A mutu yi nino ikaga wakiko kalyalya, ikani nino ikaga kagya ligubo la malili? A mutu yi nino ikaga wakiko. Iyo, a beyo, luki limoti imi na luga kunu abe mugya-ligubo. ²⁸ Ibunu mikaga ndi pa imoti na imi bongbinga basi wa bikaga ndi mino kegyogyiso. ²⁹ Na imi kamupa Bangama

βεγεγο baba epá ndi mino imi. ³⁰ Kúwa βεγεγο malyalya ndeke, momwo pa imoti na imi ka Búngama kami, mikanana ndeke ka moliki ma búngama kosombiso mababa tekebe na maba ka Bezaleli.»

*Yeso akabikya Petele be amanganyatu
(Matayo 26:31-35; Maliko 14:27-31; Yuani
13:36-38)*

³¹ Yeso abikya kúwa ndi Simoni Petele be: «Hákana binza, Simoni: Bahukulyi Abili pisi be amupipi basi beyo bapipaga mino mupunga. ³² Luki limoti imi nulumbilyito bi ambe baya kakú kodikogonitogu, iwe, wakemigilyoku banu bata, utumisa bamamakú mambengi.» ³³ Petele aka ndi be: «Mombukwono-dosu, na wakitulya kainda ka ligbito, gutugu ka kukwakú aka pa imoti na iwe.» ³⁴ Yeso asikisya ndi be: «Petele, nakambikya bingbanganya ambe no biti ya lisyé li nili, koku kalikagu ni wakanemongonyigu nganga yisaa.»

Wikoni bakitulya kaulanana

³⁵ Kúwa wa Yeso umuusa ndi babibya be: «Ngbingo yi nino namatika ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ni makigwinonogigu no luki abe buyi, kugba, bekpaku, mazangatu ndi luki?» Bosikisya ndi be: «Haaa, takazangagu ndi luki gutugu limoti aka.» ³⁶ Ubikya kúwa be: «Luki limoti mbiya wanu, mutu nino a no buyi okwononi kúwa kava. A madongoni goni abe nino a na kugba. Na nino kegu na dukpa ya lunga, okwononi kagaba koti kaki, oluwa imoti. ³⁷ Kye nakambikya bingbanganya ambe

okwononi igyonosi kugu ka imi nilo ikpikaga ndi ka Mobiso be: «Bamatana ndi pa imoti na bagya-manye.» Iyo nakamabikya ambe nilo ikpikaga ndi kugu kami ika kawa kaigyonoso.» ³⁸ Babibya babikya ndi be: «Mombukwono-dosu, wina badukpa bayiba niba yi.» Usikisya ndi be: «Ama buba.»

*Yeso ogoni kalumba ka Ngupa ya Mizeituni
(Matayo 26:36-46; Maliko 14:32-42)*

³⁹ Kawa wa Yeso opupa ndi kunzi wa gadu, aga ka Ngupa ya Mizeituni beyo aka yo agyaga ndi mino. Babibya kaki babye ndi. ⁴⁰ Niyo badwe ka pa yi niyo, ubikya ndi be: «Lumboni kye makogwonitogu ka kuboboku.» ⁴¹ Kumbuso yi idukula ndi byi na ibu, obuno moli, alumba, ⁴² iyi aka be: «Baba ooo, wakapa, wekidisya baka koro yi nimu. Luki limoti, sipananiso kaku so igyonosi ni kegu niso kami.» ⁴³ [Kawa wa malaika bemoti kotukyoku kugu wa lisyé apuponilyoku, atumisa ndi limbengi. ⁴⁴ Yeso a ndi ko kumbu yidingi, idukulaga kawa ndi kalumba na kekele. Bungu apanga ndi kaduka wasi abe begbetetiye ba ya bangu.] ⁴⁵ Kumbuso wa malumba, igoku kunu babibya ba ndi mino. Utakanya ka batoto bingbwungono ko bulya kumbu. ⁴⁶ Umuusa be: «Hebeee, ma kawa ka batoto? Zuzukoni, malumba kye makogwonitogu ka kuboboku.»

*Bangama ka Bayuda bagwini Yeso
(Matayo 26:47-56; Maliko 14:43-50; Yuani 18:3-11)*

⁴⁷ Ngbingo yi ninɔ a mbeyi ndi mino asi kanzina aka beyɔ, ambaza ka bambanzu op-
uponoku. Yuda, ninɔ a ndi bemoti ka
batutumbwa tekebe na baba nɔ a ndi kaukpoky-
onisoku. Akpudoku ndi Yeso kapututo. ⁴⁸ Luki
limoti, Yeso amuusa ndi be: «Yuda, waka-
pututa Mika-mumbanzu kowonisilo be wagob-
ini?» ⁴⁹ Niyo babibya bina nilɔ a ndi kapa
kaigyonoso lo, bamuusa be: «Mombukwono-
dosu, tulananito na batu bi niba na badakpa
kusu?» ⁵⁰ Bemoti luga kabu ayipo mugya-
ligubo ko kumu-kumu, ako ndi kutiliko kwa
kumbanzikaniko. ⁵¹ Luki limoti Yeso ubikya
be: «Wosoni, ama bubwa.» Avila ndi kutiliko
ka aluku nɔ, ahukuso. ⁵² Kumbuso yi Yeso
ubikya ndi bokumu-kumu, bangama ka bazamu
ba Ndabu ko Kunzi na bamboku-mboku nibo
bodoku ndi kagwi be: «Moduku kegwi na
badakpa na bengbingili abe nakika mutu wo
kubaku?» ⁵³ Nikaga ndi pa imoti na ibunu masye
masi ka Ndabu ko Kunzi, makegwigu ndi. Luki
limoti ngbingo a kuwa no kunu ibunu pa imoti
na ngama wo biti.»

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:57-58, 69-75; Maliko 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kuwa wa bagwi ndi Yeso. Baga na iyi, bamingyisa ndi ka ndabu ko kumu-kumu. Petele a kuwa ndi iyi kabibya ni a byi. ⁵⁵ Bagbunda ndi buku ka pa yangba, bikanana ndi wa, Petele odoku ndi goni kaiko luga kabu. ⁵⁶ Mugya-ligubo bemoti muko yi amina ndi wakiko ka kpolo wo

buku, anda bizumuuu, iyi aka be: «Aluku yi nimana a tu ndi goni pa imoti na iyi.» ⁵⁷ Luki limoti Petele anganya ndi, abikya be: «Eze, nakamibigu imi.» ⁵⁸ Kagya bata yikedε bene, mutu wagogo amina ndi, abikya be: «Gutugu iwe aka, wa bemoti kabu goni.» Luki limoti Petele asikisya aluku no be: «Wai aaa, nakegu imi bemoti kabu.» ⁵⁹ Kagya bata abe saa imoti bene, mutu wagogo otiwolya be: «A beyo, mutu yi nimu ba ndi pa imoti na iyi, kye a Mugalilaya.» ⁶⁰ Luki limoti Petele asikisya be: «Aluku aaa, nakegu kaiba ambe wakapa kabikya buni.» Ko ngbingo yi nino aka no a ndi mino kanzina no, koku alika. ⁶¹ Mombukwono-dosu oyikana ndi, anda Petele bingbangbanga. Kuwa wa, Petele atamana likpumuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika na lisyε li nili, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» ⁶² Petele opupa ndi kunzi, apanga ndi kagama no kumbu kugbe.

*Bakatumbwa na kabuma Yeso
(Matayo 26:67-68; Maliko 14:65)*

⁶³ Baluku nibo ba ndi kabuulyaga Yeso ba ndi katiba na kabuma. ⁶⁴ Bakanda ndi miso na kutuko, banamuusa be: «Titulya, wani no uipi!» ⁶⁵ Babubisa ndi bitu na mosikoni.

*Bogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayo 26:59-66; Maliko 14:55-64; Yuani 18:19-24)*

⁶⁶ Niyo lisyε asyε, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bamamukana ndi. Baga ndi na Yeso

kasombiso ka Basa-Yidingi, ⁶⁷ bamuusa ndi be: «Kika ni iwe ni Kilisito, tibikya.» Luki limoti, usikisya ndi be: «Nakamubikya, makebailiyu, ⁶⁸ na nakamumuuso likpumuka, makesikisyu. ⁶⁹ Luki limoti katukya mbiya-mbiya wanu, Mikamumbanzu ika banu wakiko ka kumbanzikaniko ko Kunzi nino a no ngu.» ⁷⁰ Kuwa wa batu basi babikya ndi be: «Iwe no wa neki Miko Kunzi?» Usikisya ndi be: «Mobikyini ni ifunu, imi ni iyi.» ⁷¹ Babikyana kuwa ndi be: «Takegu bata na nzoyi ya bademu! Timukyonili ni ifusu aka nilo opupisi ka munoku kaki.»

23

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatu

(Matayo 27:1-2, 11-14; Maliko 15:1-5; Yuani 18:28-38)

¹ Kumbuso yi, ambaza wasi atukya, baga ndi na Yeso ku ka Pilatu. ² Ku beyo, bapunga ndi kasungulya banabikya be: «Tatakanya ndi muti yi nimuna ni anuputa batu kusu bamu. Anubikya be bakuluwonito bamananza ka ngama mudingi wa Luma. Anibiba be iyi ni Masiya, ngama.» ³ Pilatu aka ndi na iyi be: «Iwe no wa ngama ka Bayuda?» Yeso amigisya be: «Iwe no wakabikya beyo.» ⁴ Pilatu ubikya kuwa bokumu-kumu na ambaza nino amumukana ndi wa be: «Nakegu imi kaina likpumuka gutugu limoti aka nilo okwononi be babisi mino aluku yi nimu na mukombu.» ⁵ Luki limoti batu nibo basungulya ndi Yeso babikya bata ndi bingbanganya na liyu lapu

ƒɛ: «Kuso wa muwonisili kaki, aluku yi nimuna akaukpama ɓambanzu kavikimanaga. Apunga ndi kapá mutuu mi nimo katukya ka Galilaya aka, kumbuso yi akitanaga ka mugi masi ka Bayuda, na mbiya yi nima, osilniku wana.»
 6 Wa Pilatu ukana mino likpamuka nilo ɓeyo, uusa ƒɛ: «Mutu muna a Mugalilaya?» Basikisya ƒɛ: «Iyo ngama!» 7 Ngbingo yi nino ukana mino ƒɛ Yeso otukyiku ka iwili niyo Elodi Atipasi andaga ndi, atika ndi Yeso ku kaki. Ka masye mi nimo, iyi Elodi a ndi goni wa ka Yelusalema wa.

Bogoni na Yeso ka Elodi

(Matayo 27:11-26; Maliko 15:1-15; Yuani 18:39-19:16)

8 Niyo Elodi amina Yeso, ogwa magyagya kye ukaganatuu ndi ni bananzina ko bulya ka Yeso. Kinili katukya ka ɓandeli aka ikaga ndi na musasa kugbe kamina yi. A ndi goni na mutamanagi ƒɛ aminino gutugu ni anagya makpamuka mumbanga-mbanga. 9 Amuusaga ndi makpamuka mudingi luki limoti ni Yeso kosikisyigu likpamuka gutugu limoti aka. 10 Bokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi wa ni banabinikilya Yeso makpamuka bitititi. 11 Elodi na ɓasuda kaki ɓa ndi katiba bikyeyekye, banamina payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso bata ku ka Pilatu. 12 Lisyenilo, Elodi nino ɓakobyogigu ndi na Pilatu, ɓiita kuwa ndi ɓawai.

Pilatu obikyini ƒɛ okwononi Yeso okwi

(Matayo 27:15-26; Maliko 15:6-15; Yuani 18:39-19:16)

13 Pilatu umumula ndi bokumu-kumu, bangama ka Bayuda pa imoti na bambanzu bagogo, 14 ubikya be: «Medulyiku bi na mutu muna manabikya be akaupamyamba bambanzu kavikimanaga. A beyo, no bi kamuusogo ko misa kunu makpamuka masi nimo motumbulogi ko bulya kaki, luki limoti nakaminigu na likpamuka lanye gutugu limoti aka. 15 Elodi kaminigu bi iyi na bunye begeyo, kye amigisikuto bi kunu. A neki bingbanganya be mutu muna kogyigu luki lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. 16 Kinili, imi natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 17 [Ka bayinga baya Pasika bayasi, Pilatu ukulyaga ndi mutu wa ligbito bemoti.]

18 Luki limoti bagbungukana ndi ibu basi be: «Mumwo mutu yi nimu! Watikulyoku Balaba!» 19 Balaba nino bagwi ndi ka boloko kye ukpamyamba ndi bambanzu kavikimanaga ka gudun, amwo ndi goni mumbanzu. 20 Yeki Pilatu a ndi kapa aka kakula Yeso, igilya bata ndi kaubikya beyo. 21 Luki limoti bidukulaga ndi kapamikana, banabikya be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!»

22 Pilatu ubikya ndi ka nganga ya yisaa be: «Bunye tino bo ogyi bi? Nakaminigu imi na likpamuka lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» 23 Luki limoti bambanzu botiwolya ndi kapamikanaga be babangilagino Yeso ka musalaba aka. Limbengi akundumono Pilatu, 24 abailya ndi kaugyilya mudongoni beyo ba ndi mino kapa. 25 Akula Balaba, mutu yi nino

bagwi ndi ka ligbito kye ukpamya ndi bambanzu kavikimanaga na amwo ndi goni mambanzu. Kuwa wa, upá ndi Yeso be bagyi beyo ba mino kapa.

Banaga kamwo Yeso ka musalaba

(Matayo 27:32-44; Maliko 15:21-32; Yuani 19:17-27)

²⁶ Ngbingo yi ninɔ basuda ba ndi mino kaaga na Yeso, babangana na Simoni ninɔ mutɔ wa Kulene ni anigoku ko tiko. Babinikisa ndi musalaba kumbuso ka Yeso no bou.

²⁷ Ambaza mudingi a ndi kabifya. Boko nibo ba ndi luga kabu banagamana, na kalya kumbu ko bulya kaki. ²⁸ Yeso oyikono, ubikya be: «Ibunu boka ba Yelusalema, makegomonitogu imi! Luki limoti wigomoni ibunu bamombukwana-donu pa imoti na bomikunu! ²⁹ Iyo, kye ngbingo odokuto ninɔ bambanzu babikya banu mino be: «Igyagya ka bandaya, ko boko bi nibo bakabukutagu na nibo bakulungusagu bomiki!» ³⁰ Bambanzu barunga banu kabikya be: «Gwoni kugu kusu» na kabikya bokpumo be: «Titikyon!» ³¹ A beyo, kika ni bakogyogyiso sibukuso sibisi beyo, angenengene kuwa niso sikwo?»

³² Bagatu ndi goni na baluku bagogo baba, bagya-manye bi, kamwo pa imoti na Yeso.

³³ Niyo bosila ndi mino ka pa niyo balikyaga be «Ikpukpukuso sa Mu», basuda babangilaga ndi Yeso ka musalaba, babangilaga goni bagya-manye, bemoti ka kumbanzikaniko, wagogo ka kulekuke. ³⁴ Yeso aka ndi be: «Baba ooo,

hupilyano baka kye bakegu kaiba nilo bakagya.» Batwa kɔwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁵ Bambanzu ba ndi bakamanana wa bigwo, banina likpɔmuka nilo. Bangama ka Bayuda ba ndi katiba bikyaaa, banabikya be: «Uhukusa ndi batɔ bagogo. Ihukusino kɔwa iyi mombukwana-daki, kika ni iyi ni Kilisito nino Kunzi apɔnaga ndi.»

³⁶ Basuda ba ndi goni katiba, bisisiloku buwobi na iyi, bapá ndi vinya wozyo, ³⁷ ibu aka be: «Kika ni wa ngama ka Bayuda, wihukuso neki mombukwana-daki yi!» ³⁸ Bokpika ndi ka musalaba kaki be: «Mutu yi nimuna ni ngama ka Bayuda.»

³⁹ Bemoti luga ka bagya-manye nibo bubangilaga ndi ka musalaba bo a ndi katumbwa Yeso, anabikya be: «Kegu mbeyi iwe ni Masiya? Wihukusa neki iwe mombukwana-daki, watihukusa kɔwa goni ifusu!»

⁴⁰ Luki limoti nino wagogo no apamyaga, iyi aka be: «Iwe munaana, wakegu gutugu kabanga Kunzi aka, iwe nino wakaigyogyisa madongoni abe iyi?» ⁴¹ Ifusu, bakatigyogyiso ka bungbingbili. Takainisana na mukalya nimo okwononi na yigya yanye kusu. Luki limoti, iyi kagyagu ndi bunye gutugu bumoti aka.» ⁴² Kumbuso yi omotiloku be: «Yeso, wakebusolonitogu baka ngbingo yi nino wodoku ndeke mino ka Bungama kaku.» ⁴³ Yeso amigisya be: «A lingunu, nakaubikya ambe, na lisyé li nili takaiko pa imoti na iwe ka Paladiso.»

Yeso osisini limbengi

(*Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Yuani 19:28-30*)

⁴⁴ A ndi banda saa sita, biti ohuma obili wasi kadwe ka saa tisa. ⁴⁵ Moni olimika ndi, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Ndabu ko Kunzi, anuka ndi lugo. ⁴⁶ Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Baba ooo, nigisini limbengi kami ka maboku kaku.» Niyu abikya beyo, osisa limbengi. ⁴⁷ Niyu ngama ka basuda ina nilo igyonosa ndi lo, abibisa Kunzi, iyi aka be: «Ka linganu, mutu yi nimuna a ndi asi mutu wongbingbili aka!» ⁴⁸ Ambaza wasi ka bambanzu nino odoku ndi kaina likpamuka nilo, iga kuwa ndi ni otumini no kumbu bidu. ⁴⁹ Bawai-daki Yeso basi, gutugu boko aka nibo bodoku ndi kabiso kotukyoku ka Galilaya, bamaga ndi byi kaina likpamuka nilo a ndi kaigyonoso lo.

Yezefu akalumbo Yeso

(*Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Yuani 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ A ndi na aluku bemoti nino ibukuta ndi ka Alimatia, ka iwili ya Yudea, ina ndi be Yezefu. A ndi bemoti ka bamboku-mboku nibo bakogo ndi mukombu ka bambanzu ka Basa-Yidingi. A ndi mutu wa limbengi lanza, obili kaki a ndi bingbingbili, abundaga ndi Bungama ko Kunzi. Luki limoti, kobingsiyagu ndi iyi nilo bengenini ba ndi ni bobikyini na nilo bagya ndi kugu ka Yeso. ⁵² Aga ndi ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁵³ Kumbuso yi, atotisa ndi

ka musalaba, atikyogo na kutuko kwa hufu-hufu, abisa ka mbuku niyo bakpo ndi ka litalu. Mbuku yi niyo a ndi ni bakanalumbigu mino mambanzu gutugu bemoti aka. ⁵⁴ A ndi lisyε la kubukumuti, nilo bambanzu bibungusyaga ndi mino ko bulya Lisyε la kimumbiso. ⁵⁵ Kwa wa boko bi nibo bodoku ndi na Yeso katukya ka Galilaya, banye Yezefu. Bina mbuku na beyo bongosa ndi mino manda ka Yeso. ⁵⁶ Kumbuso yi, biganana ndi, bobungusyogo molingo na malazi ko bulya manda. Lisyε la kimumbiso, bolipyaga ni bakogyigu ligubo madongoni beyo mutuu ka Musa ikpika ndi mino.

24

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-10; Maliko 16:1-8; Yuani 20:1-10)

¹ Kwa ka lisyε la Mungu ko mbolugo, boko bava malazi dididi nimo bobungusyaga ndi, baga ka mbuku. ² Batakanya litalu lidingi nilo otikya ndi mbuku ni botini ka kpolo. ³ Bogulya ndi, luki limoti ni bakotkonyigu bata manda ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁴ Ngbingo yi ninu ba ndi mino kombomboya nu, baluku baba bakimokisyo botu bayawenge-wenge bupuponilya ndi, bamaga ka kpolo kabu. ⁵ Niyo boko bogwa kubangaku beyo, bodidika ndi. Baluku bi nibo aka na ibu be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa mutuu yi ninu a mubisi luga wa bamanda? ⁶ Kegu wanu, opupini ka mbuku. Tomononi likpumuka nilo amubikya ndi ngbingo yi ninu a ndi mino ka Galilaya be: ⁷ <Okwononi

ƒe ƒasuti Mika-mumbanzu ka mafoku ka fatu banyɛ, ƒabangilaga ka musalaba, kumbusa wa masyɛ masaa, opupa ka mbuku.»»⁸ Boko ƒatamana kuwa ndi likpɔmuka nilo Yeso abikya ndi lo.⁹ Batukya ndi ka mbuku, ƒaga kapaga mongoni mi nimo ka ƒabibya tekeƒe na ƒemoti na ka fatu ƒagogo ƒasi.¹⁰ A ndi wa ni Malia wa Magadala, Yuana na Malia amaki Yakobo. Boko ƒagogo nibo ƒa ndi goni pa imoti na ifu ƒatumbulyaga ndi ƒatutumbwa mongoni nimo ƒeɖeɖo.¹¹ Luki limoti ƒatutumbwa ƒa ndi kasima ƒe ƒoko ƒakagya ƒakpifa, kani ƒakobinikyonigu.¹² Kuwa wa Petele atukya ndi, aga mbanɔ ka mbuku, abimya, ina asi ƒapanga ƒaya ƒotu aka. Kumbuso yi iga ku kaki, otumini na ombombo ƒidɛ ko bulya likpɔmuka nilo igyonosa ndi lo.

Yeso upupilyini ƒabibya ƒaba ko pisi ya Emausi
(Maliko 16:12-13)

¹³ Ka lisyɛ nilo aka lo, ƒabibya ƒaba luga ka ƒabibya ka Yeso ƒa ndi kaɔnda ka mugi mimoti nimo ƒalikyaga ndi ƒe Emausi. Mugi mi nimo a ndi banda kilometele tekeƒe na imoti* kadwe ka Yelusalema.¹⁴ Ba ndi kanzina luga kaƒu ko bulya likpɔmuka lasi nilo igyonosa ndi lo.¹⁵ Ngingo yi nino ƒa ndi mino kanzina na kainzinzinya luga kaƒu ƒeyo, Yeso mombukwana-daki yi ukpuɔoku ndi, ƒisungya na ifu.¹⁶ ƒabibya fatu ndi kamina yi, luki limoti misa kaƒu a ndi ni upiini ƒipi ni ƒakeɖu kamibo.

* **24:13** 24:13 Buwobi aƒe ligandu la ƒasaa ƒaba.

17 Yeso umuusa bε: «Likpɔmɔka tino lo mo mino kainzinzinya ko pisi bεnε?» Bamaga kɔwa ndi, botumini no kumbu bidε. 18 Bemoti luga kabɔ ninɔ ina ndi Kolɔpasi, asikisya bε: «Iwε mɔkaka aka nɔ luga ka batɔ ba Yelusalema wakukonigɔ likpɔmɔka li nilɔ igyonosi bi kɔ ka masyε mi nima?»

19 Kumbuso yi umuusa bata bε: «Likpɔmɔka tina sε?» Babibya basikisya bε: «Likpɔmɔka li nilɔ asilyi bi Yeso mɔtɔ wa Nazaleti, ninɔ a ndi mugyalandɔ wo ngu. Owonisila ndi ngu ya bugyalandɔ ko pisi ya yigya na mɔnzina kaki kambwa ko Kunzi na ko misa ka bambanzɔ basi. 20 Luki limoti bokumu-kumu na bangama kusu basɔta ndɔkɔ ka Pilatɔ bε bamwi, babangilaga ndɔkɔ ka mɔsalaba. 21 Ibusu ta ndi kasima ambε iyi nɔ Kunzi atikoku kaɔkɔlaga Bezaleli ka bubaya. Luki limoti, na lisyε li nili a kɔwa masyε masaa wa likpɔmɔka li nilɔ igyonosi bi mino. 22 Luki limoti, boko bemoti-bemoti ka mɔdɔngɔ kusu batigugumisito nzɔyi kugbε. Boga na lisyε li nili ko mbolugo ka mbɔkɔ, 23 luki limoti ni bakotokonyigɔ bata manda kaki. Bigoku katitɔmbɔlyaga bε bamalaika bupupilyi, bɔtɔmbɔlyaga bingbanganya bε a mubisi. 24 Kɔwa wa bambanzɔ bemoti-bemoti luga kusu binda ka mbɔkɔ, batakanya makpɔmɔka masi mɔdɔngɔni bεyɔ boko bɔbikyɔ ndi mino, luki limoti kani bakaminigɔ bata Yeso.» 25 Kɔwa wa Yeso ɔbikyɔ bε: «Ifunu bongingi aaa, ma buti ka bailya makpɔmɔka masi nimɔ bogyalandɔ kabikyɔga ndi! 26 Kakwananigɔ mbeyi ndi bε

Masiya† igyogyisi beyo kambwa kaingya ka ibiba kaki?»²⁷ Kumbuso yi utumbulyaga ndi nilo ba ndi ni bokpikini ko bulya kaki ka Mobiso masi ko Kunzi. Apunga mbeyi ndi na kitabu ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka bakitabu bayasi nibayo ka bogyalandu.²⁸ Niyo bosila buwobi na mugu mi nimo babibya ba ndi mino kaina, Yeso agya ndi abe anasaga.²⁹ Luki limoti botiwolya kabikya be: «Tikini na ibunu wanu kye a kuwa bugogo, biti ika goni kolipyo.» Ingya kuwa ndi ka ndabu, ika pa imoti na ibu ku.³⁰ Niyo ba kuwa ndi kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo, upa.³¹ Kuwa wa miso uukwikona ndi, bamibo, luki limoti ko ngbingo yi nino aka no ulimikya ndi pele.³² Babikyana ndi be: «Iyo, mambengi o bi na ibusu bisamu-samu ngbingo yi nino o bi mino kanzina na ibusu ko pisi na katitumbulyaga Mobiso ko Kunzi!»³³ Ko ngbingo yi nino aka no batukya, biga ndi ka Yelusalema. Niyo bosila ku, butakanya babibya tekebe na bemoti bumumukana pa imoti na batu nibo ba ndi kabibya Yeso.³⁴ Ibu basi bubikya ndi babibya baba bi nibo be: «A linganu, Mombukwono-dosu opupini ka mbuku, apuponilyito Simoni!»³⁵ Kuwa wa ibu butumbulyaga ndi goni likpumuka lasi nilo igyonosa ndi ni ba ko pisi, na beyo bamiba ndi mino Yeso ko ngbingo yi nino a ndi mino kobunonaga mukati.

*Yeso upuponilyini babibya kaki
(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Yuani*

† 24:26 24:26 Bamakagatu goni be Kilisito.

20:19-23; Ligubo 1:6-8)

³⁶ Ko ngbingo yi ninɔ babibya baba bi nibɔ ba ndi mino kanzina beyɔ, Yeso mombukwana-daki yi opuponoku bigbututu, ɔbikya be: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!» ³⁷ Botuma ndi na kubangaku, kye ba ndi kasima be baminini abili. ³⁸ Luki limoti Yeso ɔbikya be: «Ko bulya iki yo makombomboyo? Ko bulya iki yo ma mino na botumo ka mambengi? ³⁹ Winoni magu na maboku kami: Imi aka no bikpe! Ivilogoni, mendaga, kye abili kegɔ na nzuyi no kuwo mudɔngoni beyɔ mo mina kemina bene.» ⁴⁰ A ndi kabikya beyɔ ni anɔwanya maboku na magu. ⁴¹ Babibya botuma ndi na magyagya bidɛ, bombombaya ndi kugbe, bakakwananagu ndi kabailya be Yeso no akanzina no. Kɔwa wa umuusa be: «Makegu no luki lilya wanu?» ⁴² Bapá ndi dongbu ya musu mukongo. ⁴³ Yeso ava ndi, alya ko misa ka bu. ⁴⁴ Kumbuso yi ɔbikya be: «Ngbingo yi ninɔ na mbeyi ndi mino luga kunu, namɔbikya ndi bingbanganya ambɛ: «Okwononi be masi nimo ikpikaga ndi kugu kami ka Mutu ka Musa, ka mobiso ka bogyalandu, ka Mambu ka Bayuda akwanana ndi be igyonosi.» ⁴⁵ Kɔwa wa uhukwa ndi yimibo kye bukani nilo a ka Mobiso. ⁴⁶ ɔbikya be: «Ikpika ka Mobisa be: «Masiya igyog-yisatu, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa.» ⁴⁷ Okwononi kaɔbikyaga bevananza bayasi Mongoni Manza ko lino kaki, kapunga banu ka Yelusalema kye bambanzu boyikoni, binisonisa na mupilya. ⁴⁸ Ibunu bo ma bademu

ba likpɔmuka nilɔ. ⁴⁹ Na imi, mombukwana-daki namɔtikilyatɔ Limbengi-Lotu nilɔ Baba amɔwanyaga ndi. Luki limoti, wikoni ka Yelusalema aka kadwe ko ngbingo yi nino motumo mino no ngu kotukyoku kɔgɔ wa lisyɛ.»

*Yeso ɔɔokini kɔgɔ wa lisyɛ
(Maliko 16:19-20; Ligubo 1:9-11)*

⁵⁰ Kumbuso yi, Yeso aga ndi na babibya kaki kunzi wa Yelusalema buwobi na mugi mi nimo ina ndi be Betania. Kɔ beyo, ubisilya mabɔkɔ, uɔfukilya ndi buɔɔnga. ⁵¹ Ko ngbingo yi nino a ndi mino kaudukilyo buɔɔnga no, asanana na ibu, adaka ndi kɔgɔ wa lisyɛ. ⁵² Kumbuso yi babibisa kɔwa ndi, biɔganana ka Yelusalema kani botumini na magyagya bidɛ. ⁵³ Kɔ beyo, bikaga ndi bongbinga basi ka Ndaɔ ko Kunzi, banabibiso.

AGUMÉ WAMBIYA

Lika: AGUMÉ WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Dec 2022 from source
files dated 29 Jan 2022

f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6